

לאומי | דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2017

הדוח על הסיכונים ותיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחיים שהונפקו נכללים באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il < אודות > מידע כספי < גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים, ובאתר מגנ"א של רשות ניירות ערך בכתובת: www.magna.isa.gov.il

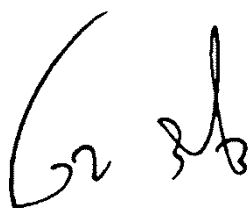
תוכן העניינים

עמוד	
4	הדוח על הסיכונים
5	מטרה ועקרון הגילוי
5	מידע צופה פני עתיד
6	ריכוז טבלאות הגילוי
7	תחולת היישום
7	תיאור עסקי קבוצת לאומי
8	ניהול סיכונים בלאומי - מדדים עיקריים
9	הון
9	מבנה ההון
21	הלימות ההון
28	יחס המינוף
30	ניהול סיכונים בלאומי
30	המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים
34	תרבות ניהול הסיכונים והטמעתה
35	סיכוני אשראי
35	מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני אשראי
36	מדיניות הבנק בתחום האשראי
37	הלוואות בפיגור והלוואות פגומות
40	ריכוזיות האשראי
46	פיצול התיק לפי סוגי חשיפות אשראי
48	הפחתת סיכון האשראי
49	תיקים המטופלים בהתאם לגישה הסטנדרטית
59	חשיפות שקשורות לסיכון צד נגדי בנגזרים
60	איגוח
65	סיכוני שוק
65	מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני שוק
66	מדיניות ניהול סיכוני השוק
67	המתודולוגיות והכלים למדידת הסיכון
70	סיכון הנזילות
73	סיכון מימון
74	סיכונים תפעוליים
74	מבנה ארגוני לניהול הסיכונים התפעוליים
74	מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים
75	מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים
76	סיכונים אחרים
76	סיכוני רגולציה וציות
78	סיכונים משפטיים
79	סיכון מוניטין
79	סיכון אסטרטגי
79	סיכונים מובילים ומתפתחים
81	תגמול

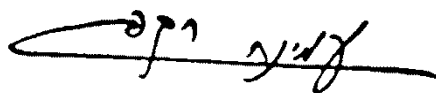
הדוח על הסיכונים

אנו מתכבדים להגיש דוח על הסיכונים ליום 31 בדצמבר 2017 (להלן: "דוח על הסיכונים"). הדוח על הסיכונים ערוך בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים והנחיותיו בדבר דרישות הגילוי המפורטות בנדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

דוח זה כולל מידע משלים ונלווה לדוחות הכספיים המאוחדים של בנק לאומי לישראל בע"מ בנושא חשיפה לסיכונים, דרכי ניהולם והלימות ההון. יש לעיין בדוח זה יחד עם דוח הדירקטוריון וההנהלה והדוח הכספי ליום 31 בדצמבר 2017.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

רקפת רוסק-עמינח
מנהל כללי ראשי

בשמת בן צבי
סגן מנהל כללי
מנהלת סיכונים ראשית

5 במרס 2018

מטרה ועקרון הגילוי

הדוח נועד לאפשר לקוראי הדוחות של הבנק להעריך מידע משמעותי שכלול בהם לגבי יישום מסגרת העבודה של ועדת באזל, ההון, חשיפות הסיכון ותהליכי הערכת הסיכון.

המידע בדוח זה כולל:

- דרישות גילוי שפורסמו על ידי ועדת באזל (דרישות נדבך 3).
  - דרישות גילוי על סיכונים המבוססות על מקורות אחרים, לרבות דרישות גילוי שפורסמו על ידי הוועדה ליציבות פיננסית (FSB) באמצעות צוות משימה לשיפור הגילוי (EDTF).
  - דרישות גילוי נוספות בהתאם להוראות הדיווח של בנק ישראל והנחיותיו (מידע נוסף).
- במטרה לסמן את מקור הגילויים השונים נכלל בדוח זה אינדקס טבלאות הגילוי השונות תוך ציון מקור הגילוי כ- "נדבך 3" וכ- "EDTF" בהתאמה.
- הדוח נערך בהתאם לעקרונות המפורטים להלן:
- לגבי נתונים כמותיים שנכללו בגילויים קודמים במסגרת דרישות הגילוי של נדבך 3 או במסגרת דרישות גילוי נוספות כאמור לעיל, הוצגו נתונים השוואתיים לשנת הדיווח הקודמת כנדרש בהוראות.
  - המידע מבוסס בחלקו על מידע פיננסי שמוצג בדוחות הכספיים של הבנק אשר משמש בסיס לחישוב של יחסים רגולטוריים בהתאמות הנדרשות ובחלקו על הערכות פנימיות ומודלים פנימיים. לאור זאת, חלק מהמידע הינו בגדר אומדן לא מבוקר ו/או מייצג מידע שהינו בגדר מידע צופה פני עתיד.
  - מידע איכותי מפורט ברובו במסגרת דוח זה. מידע רלוונטי נוסף ניתן למצוא בפרק "סקירת הסיכונים" בדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2017.

מידע צופה פני עתיד

דוח על הסיכונים כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968, כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים, כגון: "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע", "תרחישים", "תרחישי קיצון", "הערכה" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח על הסיכונים נסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

ריכוז טבלאות הגילוי

נושא	טבלה מספר
ריכוז של יחסים רגולטורים ונתונים פיננסיים עיקריים	טבלה 1
הרכב ההון לצורך חישוב יחס ההון (נדבך 3)	טבלה 2
הרכב ההון הפיקוחי תוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (נדבך 3)	טבלה 3
הרכב המאזן הפיקוחי והפניות לרכיבי ההון הפיקוחי (נדבך 3)	טבלה 4
דוח תנועות בהרכב ההון הפיקוחי (EDTF)	טבלה 5
יחס הלימות ההון לרכיבי סיכון	טבלה 6
נכסי הסיכון ודרישות ההון בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (נדבך 3)	טבלה 7
רכיבי נכסים משוקללים בסיכון לפי פעילות עסקית (EDTF)	טבלה 8
תנועות בנכסים משוקללים בסיכון (EDTF)	טבלה 9
השוואה בין הנכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף (נדבך 3)	טבלה 10
גילוי נוסף על יחס המינוף (נדבך 3)	טבלה 11
ממשל ניהול הסיכונים בבנק	טבלה 12
תנועה ביתרת הפרשה להפסדי אשראי	טבלה 13
התפלגות החשיפה לפי ענפים עיקריים	טבלה 14
התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן	טבלה 15
התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל	טבלה 16
התפתחות ביתרות אשראי חדש שניתן בישראל בשיעור מימון מעל 60%	טבלה 17
התפלגות סיכון אשראי כולל לפי אזור גיאוגרפי	טבלה 18
חשיפות סיכון אשראי לפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי (נדבך 3)	טבלה 19
חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)	טבלה 20
פיצול התיק לפי תקופה לפירעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)	טבלה 21
סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולפני הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 22
סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולאחר הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 23
הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)	טבלה 24
יתרות סיכון אשראי של צד נגדי בנגזרים (נדבך 3)	טבלה 25
תיק זמין למכירה - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)	טבלה 26
תיק זמין למכירה - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)	טבלה 27
תיק לפדיון - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)	טבלה 28
תיק לפדיון - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)	טבלה 29
תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)	טבלה 30
תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)	טבלה 31
דרישות הון בגין סיכונים שוק (נדבך 3)	טבלה 32
תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה (לפני מס)	טבלה 33
חשיפות ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני מס)	טבלה 34
החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי (נדבך 3)	טבלה 35
יחס כיסוי הנזילות (נדבך 3)	טבלה 36
הרכב הנכסים הנזילים באיכות גבוהה לפי יתרות ממוצעות ברבעון	טבלה 37
נכסים משועבדים לפי סעיפים מאזניים (EDTF)	טבלה 38
תגמול נושאי משרה בכירים	טבלה 39
תגמול עובדים מרכזיים אחרים	טבלה 40

תחולת היישום

- א.** הקבוצה מפוקחת על בסיס מאוחד על ידי הפיקוח על הבנקים של בנק ישראל. איחוד החברות המאוחדות ורישום השווי המאזני של החברות הכלולות הינו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות בנק ישראל. ליום 31 בדצמבר 2017 לא קיימים הבדלים בין בסיס האיחוד לפי כללי החשבונאות ובסיס האיחוד הפיקוחי למטרות הלימות הון. ההצגה בדוח זה הינה בהתאם לדרישות של ועדת באזל אשר מתבססת על המידע הפיננסי המוצג בדוחות הכספיים, אך בחלק מהמקרים שונה ממנו, כמו למשל בגין ניכויים מההון שנדרשים מהבנקים, טיפול מיוחד בהשפעה חשבונאית בתוכנית התייעלות על הון הבנק וחישוב מותאם בגין התחייבויות אקטואריות מיוחדות.
- ב.** שלוחות חו"ל של הקבוצה הבנקאית נתונות לפיקוח על ידי רשויות רגולטוריות במדינות פעילותן, אשר רובן אמצו את מסגרת העבודה של ועדת באזל כשינויים מסוימים בכל הקשור לסטנדרטים בנושא דרישות הלימות הון, נזילות ומינוף.
- ג.** המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים או הון פיקוחי בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל הן:
1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל, אולם הטיל מגבלות על השקעות בהון ובכתבי התחייבות בחברות חו"ל על ידי הבנק. לכל הגדלת השקעה או ירידה בהחזקה בכל סוג של אמצעי שליטה אל מתחת ל-80% נדרש אישור מראש של בנק ישראל.
  2. שלוחת ארה"ב - הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.
  3. שלוחת אנגליה - הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. בהתאם לאישור שהתקבל מהרגולטור בבריטניה (waiver) רשאית חברת הבת באנגליה להגדיל את חשיפתה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ לשיעור של 100% מהון הבנק באנגליה.
  4. שלוחת רומניה - הוראות הרשויות ברומניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות כלפי חברות קשורות. שיעור החשיפה המירבי של לאומי רומניה כלפי הקבוצה, לרבות בנק לאומי לישראל בע"מ, הינו 25% מהון הבנק ברומניה.

למידע נוסף בנוגע לחברות מוחזקות ראה פרק חברות מוחזקות עיקריות בדוח הדירקטוריון וההנהלה וביאור 15 בדוח הכספי.

תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי לישראל בע"מ (להלן: "בנק לאומי" או "הבנק"), שמשרדו הראשי נמצא בתל-אביב, ישראל, הינו חברת האם של קבוצת לאומי (להלן: "לאומי" או "הקבוצה") אשר שולטת במספר חברות עיקריות כמפורט בתרשים מבנה הקבוצה בדוח ממשל תאגידי. בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"תאגיד בנקאי" פעילותו מפוקחת ותחומה במערכת של חוקים, צווים ותקנות בהם, בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

מדיניות הקבוצה בארץ ובעולם היא לתת ללקוחותיה פתרונות בנקאיים ופיננסיים כוללים, שירות מקצועי ברמה גבוהה, לאפשר להם לפעול בערוצי הפצה מגוונים ולהציע להם מגוון רחב של מוצרים בהתאם לצרכיהם.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מאורגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים.

לפרוט נוסף ראה פרק "סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה" בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

ניהול סיכונים בלאומי - מדדים עיקריים

טבלה 1 - ריכוז של יחסים רגולטורים ונתונים פיננסיים עיקריים

31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
32,586	34,653	הון עצמי רובד 1 ^(א)
44,436	45,541	הון כולל ^(א)
266,534	277,344	סיכון אשראי ^(א)
4,788	4,464	סיכון שוק
20,843	21,484	סיכון תפעולי
292,165	303,292	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
באחוזים		
11.15%	11.43%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון ^(ב)
15.21%	15.02%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(ב)
132%	122%	יחס כיסוי הנזילות ^(ג)
6.77%	6.94%	יחס המינוף ^(א)
109.0%	128.4%	שיעור יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי פגום בגין הציבור
2.9%	2.5%	יחס חובות בעייתיים לכלל תיק האשראי בגין הציבור
1.5%	1.4%	שיעור יתרת הפרשה להפסדי אשראי מתוך האשראי לציבור נטו
9.3%	9.8%	תשואה על ההון

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכניות ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן: "התאמות בגין תכניות ההתייעלות"). בהתאם למכתב כאמור, ההקלות שניתנו לצרכי יחסי הלימות ההון ויחס המינוף בגין תכניות ההתייעלות שאושרו על ידי הדירקטוריון ביוני 2016 וביוני 2017 פוחתות בהדרגה עד ליום 30 ביוני 2021 ויום 30 ביוני 2022 בהתאמה. לפרטים נוספים על השפעת הוראות המעבר וההתאמות בגין תכניות ההתייעלות ראה תת פרק "הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית" וכן טבלה בנושא זה, בפרק "הלימות ההון" בהמשך הדוח. מסך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון הופחת סך של 94 מיליון ש"ח בשל התאמות בגין תכניות ההתייעלות (ב-31 בדצמבר 2016 - 116 מיליון ש"ח).

(ב) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש ויחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9% ו-12.5% בהתאמה, והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10% ו-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה מתווספת דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדיור למועד הדיווח. דרישה זו יושמה בהדרגה בשיעורים רבעוניים שווים החל מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017. לאור האמור, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש ויחס ההון הכולל המזערי הנדרש הינם למועד הדיווח 10.25% ו-13.75% בהתאמה.

(ג) יחס כיסוי הנזילות של הבנק חושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות במהלך הרבעון המדווח.

הון (נדבך 3)

מבנה ההון (נדבך 3)

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-33,167 מיליון ש"ח לעומת 31,347 מיליון ש"ח בסוף שנת 2016, גידול של 5.8%. העלייה נובעת בעיקר מהרווח הנקי לתקופה, אשר קוזזה מהפסד כולל אחר נטו ומחלוקת דיבידנד במהלך השנה.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2017 הגיע ל-7.4% בהשוואה ל-7.1% ב-31 בדצמבר 2016.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 211-201. הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.
2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים, והכל כמפורט בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי", ובכפוף להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי - הוראות מעבר".

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1 שנובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה. ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון רובד 1 נוסף, הם יידרשו לעמוד בכל הקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס עד לתקרה של 1.25% מסך נכסי סיכון האשראי.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כך שהסכום המוכר בגנים בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 ינואר 2022. בשנת 2017 תקרת ההכרה הינה 50%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202) יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות <מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

מגבלות על מבנה ההון

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 נקבעו מגבלות על מבנה ההון:

- הון רובד 2 לא יעלה על 100% מהון רובד 1, לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה.
- מכשירי הון הכשירים להיכלל בהון רובד 2 לא יעלו על 50% מהון רובד 1 לאחר הניכויים הנדרשים מהון רובד 1. מגבלה זו אינה כוללת את מכשירי ההון שנכללו קודם לתחילת הוראה זו בהון רובד 2 עליון, וזאת בגובה יתרת אותם מכשירים ליום 31 בדצמבר 2013 ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי - הוראות מעבר".

טבלה 2 - הרכב ההון לצורך חישוב יחס ההון (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
רכיבי ההון לצורך חישוב יחס ההון		
1. הון עצמי רובד 1^(א)		
31,347	33,167	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק
245	229	הבדלים בין הון המיוחס לבעלי מניות הבנק לבין הון עצמי רובד 1 - זכויות מיעוט
868	590	הבדלים בין הון המיוחס לבעלי מניות הבנק לבין הון עצמי רובד 1 - בגין הטבות לעובדים
137	532	התאמות בגין המעבר בין העקום החשבונאי לעקום ממוצע של 8 רבעונים ^(ב)
32,597	34,518	סך הון עצמי רובד 1 לפני התאמות פיקוחיות וניכויים
		התאמות פיקוחיות וניכויים:
(265)	(203)	מוניטין ונכסים בלתי מוחשיים
(120)	(219)	מיסים נדחים לקבל
(19)	(35)	התאמות פיקוחיות וניכויים אחרים - הון עצמי רובד 1
(404)	(457)	סך הכל התאמות פיקוחיות וניכויים - הון עצמי רובד 1
393	592	סך ההתאמות בגין תכניות ההתייעלות ^(א)
32,586	34,653	סך הכל הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
2. הון רובד 2		
8,662	7,773	הון רובד 2: מכשירים לפני ניכויים
3,188	3,115	הון רובד 2: הפרשות, לפני ניכויים
11,850	10,888	סך הון רובד 2 לפני ניכויים
		ניכויים:
-	-	סך הכל ניכויים - הון רובד 2
11,850	10,888	סך הכל הון רובד 2
44,436	45,541	סך הכל הון כולל

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכניות ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן: "התאמות בגין תכניות ההתייעלות"). בהתאם למכתב כאמור, ההקלות שניתנו לצרכי יחסי הלימות ההון ויחס המינוף בגין תכניות ההתייעלות שאושרו על ידי הדירקטוריון ביוני 2016 וביוני 2017 פוחתות בהדרגה עד ליום 30 ביוני 2021 ויום 30 ביוני 2022 בהתאמה. לפרטים נוספים על השפעת הוראות המעבר וההתאמות בגין תכניות ההתייעלות ראה תת פרק "הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית" וכן טבלה בנושא זה, בפרק "הלימות ההון" בהמשך הדוח. מסך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון הופחת סך של 94 מיליון ש"ח בשל התאמות בגין תכניות ההתייעלות (ב-31 בדצמבר 2016 - 116 מיליון ש"ח).

(ב) בהתאם לאישור פרטני מהפיקוח על הבנקים.

טבלה 3 - הרכב ההון הפיקוחי תוך ציון הפניות למאזן הפיקוחי (נדבך 3)

	31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017		
	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 הפניה למאזן הפיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 הון פיקוחי	סכומים שלא נוכו מההון הכפופים לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 הון פיקוחי	הון פיקוחי
במיליוני ש"ח					
הון עצמי רובד 1: מכשירים ועודפים					
1	-	8,831	-	8,839	הון מניות רגילות שהונפק ע"י התאגיד הבנקאי ופרמיה על מניות רגילות הכלולות בהון עצמי רובד 1
2	-	24,792	-	27,341	עודפים, לרבות דיבידנד שהוצע או שהוכרז לאחר תאריך המאזן
3	(868)	(1,408)	(590)	(2,423)	רווח כולל אחר מצטבר ועודפים שניתן להם גילוי מכשירי הון עצמי רובד 1 שהונפקו ע"י התאגיד הכשירים להכללה בהון הפיקוחי בתקופת המעבר
-	-	-	-	-	הזרמות הון קיימות מהמגזר הציבורי שיוכרו עד ליום 1 בינואר 2018
4	81	245	39	229	מניות רגילות שהונפקו ע"י חברות בת של התאגיד הבנקאי שאוחדו והמוחזקות ע"י צד ג' (זכויות מיעוט)
-	-	32,460	-	33,986	הון עצמי רובד 1 לפני התאמות פיקוחיות וניכויים
הון עצמי רובד 1: התאמות פיקוחיות וניכויים					
-	-	-	-	-	התאמות יציבותיות להערכת שווי מוניטין
6	-	265	-	203	נכסים לא מוחשיים אחרים למעט זכויות שרות למשכנתאות, בניכוי מסים נדחים לשלם
7	-	-	-	-	מסים נדחים לקבל שמימוש מתבוסס על רווחיות עתידית של התאגיד הבנקאי
8	1	1	-	2	סכום הרווח הכולל האחר המצטבר בגין גידורי תזרים מזומנים של פריטים שאינם מוצגים במאזן לפי שווי הוגן
-	-	-	-	-	פער שלילי בין הפרשות להפסדים צפויים
-	-	-	-	-	גידול בהון העצמי הנובע מעסקות איגוח
9	13	19	9	35	רווחים והפסדים שטרם מומשו כתוצאה משינויים בשווי ההוגן של התחייבויות שנבעו משינויים בסיכון האשראי העצמי של התאגיד הבנקאי
-	-	-	-	-	עודף יעודה על עתודה, בניכוי מסים נדחים לשלם שישולקו אם הנכס יהפוך לפגום או ייגרע בהתאם להוראות הדיווח לציבור

		31 בדצמבר 2017		31 בדצמבר 2016	
		הון פיקוחי	הון פיקוחי	הון פיקוחי	הון פיקוחי
במיליוני ש"ח					
השקעה עצמית במניות רגילות, המוחזקות באופן ישיר או עקיף (כולל התחייבות לרכוש מניות בכפוף להסכמים חוזיים)					
-	-	-	-	-	-
החזקות צולבות הדדיות במניות רגילות של תאגידים פיננסיים					
-	-	-	-	-	-
השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי אינה עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי (בסכום העולה על 10% מהון עצמי רובד 1)					
-	-	-	-	-	-
השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי					
-	-	-	-	-	-
זכויות שרות למשכנתאות אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רובד 1					
-	-	-	-	-	-
מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי, אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רובד 1					
10	696	1,045	420	1,680	
סכום זכויות שרות למשכנתאות, מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי וההשקעות בשיעור העולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י תאגידים פיננסיים, העולה על 15% מהון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי					
-	-	-	-	-	-
מזה: בגין השקעות בשיעור העולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י תאגידים פיננסיים					
-	-	-	-	-	-
מזה: בגין זכויות שרות למשכנתאות					
-	-	-	-	-	-
מזה: מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי					
-	-	-	-	-	-
התאמות פיקוחיות וניכויים נוספים שנקבעו ע"י המפקח על הבנקים					
-	(575)	(1,454)	(312)	(2,588)	
מזה: בגין השקעות בהון של תאגידים פיננסיים					
-	-	-	-	-	-
מזה: בגין זכויות שרות למשכנתאות					
-	-	-	-	-	-
מזה: בגין חישוב בסיס הון על בסיס שיעור היוון ממוצע 8 רבעונים מחויבות פנסיונית					
-	-	(199)	-	(749)	
מזה: בגין השפעת תכניות ההתייעלות					
-	-	(393)	-	(592)	
מזה: הפחתת מרכיב מס שכר מנכס מס נדחה					
-	(575)	(862)	(312)	(1,247)	

	31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017	
	סכומים	שלא נוכו	סכומים	שלא נוכו
	מההון	הכפופים	מההון	הכפופים
	לטפול הנדרש	לטפול הנדרש	לטפול הנדרש	לטפול הנדרש
	לפני אימוץ הוראה 202	לפני אימוץ הוראה 202	לפני אימוץ הוראה 202	לפני אימוץ הוראה 202
הפניה למאזן הפיקוח	בהתאם לבאזל III	הון פיקוחי	בהתאם לבאזל III	הון פיקוחי
				במיליוני ש"ח
				השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי אינה עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
	-	-	-	-
				השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינם מאוחדים בדוחות לצבור של התאגיד הבנקאי, כאשר החזקת התאגיד הבנקאי עולה על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי
	-	-	-	-
				ניכויים נוספים שנקבעו ע"י המפקח על הבנקים
	-	-	-	-
				מזה: בגין השקעות בהון של תאגידים פיננסיים
	-	-	-	-
				מזה: ניכויים נוספים להון רובד 2
				התאמות פיקוחיות בהון רובד 2 הכפופות לטפול הנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל III
	-	-	-	-
				סך כל ההתאמות הפיקוחיות להון רובד 2
	-	11,850	-	10,888
				הון רובד 2
	-	44,436	-	45,541
				סך ההון
				סך הכל נכסי סיכון משוקללים בהתאם לטפול שנדרש לפני אימוץ הוראה 202 בהתאם לבאזל III
	-	122	-	108
				מזה: נכסי מס נדחה אחרים
	13	122	-	108
				סך נכסי סיכון משוקללים
	-	292,165	-	303,292
				יחסי הון וכריות לשימור הון
				הון עצמי רובד 1 (כאחוז מנכסי סיכון משוקללים)
	-	11.15%	-	11.43%
				הון רובד 1 (כאחוז מנכסי סיכון משוקללים)
	-	11.15%	-	11.43%
				ההון הכולל (כאחוז מנכסי סיכון משוקללים)
	-	15.21%	-	15.02%
				יחס הון עצמי רובד 1 מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים
	-	9.24%	-	10.25%
				יחס הון רובד 1 מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים
	-	-	-	-
				יחס הון כולל מזערי שנקבע ע"י המפקח על הבנקים
	-	12.74%	-	13.75%

31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2017	
סכומים	סכומים	סכומים	סכומים
שלא נוכו	שלא נוכו	שלא נוכו	שלא נוכו
מההון	מההון	מההון	מההון
הכפופים	הכפופים	הכפופים	הכפופים
לטפול	לטפול	לטפול	לטפול
הנדרש	הנדרש	הנדרש	הנדרש
לפני אימוץ	לפני אימוץ	לפני אימוץ	לפני אימוץ
הוראה 202	הוראה 202	הוראה 202	הוראה 202
הפניה	הפניה	הפניה	הפניה
למאזן	למאזן	למאזן	למאזן
הפיקוחי	הפיקוחי	הפיקוחי	הפיקוחי
III	III	III	III
הון	הון	הון	הון
פיקוחי	פיקוחי	פיקוחי	פיקוחי
III	III	III	III

במיליוני ש"ח

סכומים שמתחת לסף ההפחתה (לפני שקול סיכון)

14	-	455	-	310	השקעות בהון של תאגידים פיננסיים (למעט תאגידים בנקאיים וחברות בנות שלהם), שאינן עולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי והן מתחת לסף ההפחתה
15	-	249	-	251	השקעות בהון עצמי רובד 1 של תאגידים פיננסיים (למעט תאגידים בנקאיים וחברות בנות שלהם), העולות על 10% מהון המניות הרגילות שהונפקו ע"י התאגיד הפיננסי, והן מתחת לסף ההפחתה
-	-	-	-	-	זכויות שרות למשכנתאות
16	-	3,262	-	3,471	מסים נדחים לקבל שנוצרו כתוצאה מהפרשי עיתוי שהן מתחת לסף ההפחתה

תקרה להכללת הפרשות רובד 2

-	-	3,188	-	3,115	הפרשה כשירה להכללה במסגרת רובד 2 בהתייחס לחשיפות תחת הגישה הסטנדרטית, לפני יישום התקרה
-	-	3,332	-	3,467	התקרה להכללת הפרשה במסגרת רובד 2 תחת הגישה הסטנדרטית
-	-	-	-	-	הפרשה כשירה להכללה במסגרת רובד 2 בהתייחס לחשיפות לפי גישת הדירוגים הפנימיים, לפני יישום התקרה
-	-	-	-	-	התקרה להכללת הפרשה במסגרת רובד 2 לפי גישת הדירוגים הפנימיים

מכשירי הון שאינם כשירים כהון פיקוחי הכפופים להוראות המעבר

-	-	-	-	-	סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון עצמי רובד 1 הכפופים להוראות המעבר
-	-	-	-	-	סכום שנוכה מהון עצמי רובד 1 בשל התקרה
-	-	-	-	-	סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 1 נוסף הכפופים להוראות המעבר
-	-	-	-	-	סכום שנוכה מהון רובד 1 נוסף בשל התקרה
-	-	8,726	-	7,272	סכום התקרה הנוכחית למכשירים הנכללים בהון רובד 2 הכפופים להוראות המעבר
-	-	-	-	-	סכום שנוכה מהון רובד 2 בשל התקרה

טבלה 4 - הרכב המאזן הפיקוחי והפניות לרכיבי ההון הפיקוחי (נדבך 3)

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי	31 בדצמבר		
	2016	2017	
	במיליוני ש"ח		
נכסים			
-	74,757	82,067	מזומנים ופיקדונות בבנקים
-	77,201	77,299	ניירות ערך ¹
14	455	310	¹ מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שאינן עולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
-	76,746	76,989	¹ מזה: ניירות ערך אחרים
-	265,450	271,216	אשראי לציבור
-	(3,537)	(3,264)	הפרשה להפסדי אשראי ¹
12	(2,854)	(2,781)	¹ מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת ברובד 2
-	(683)	(483)	¹ מזה: הפרשה להפסדי אשראי שלא נכללת בהון הפיקוחי
-	261,913	267,952	אשראי לציבור, נטו
-	642	715	אשראי לממשלות
-	901	807	השקעות בחברות כלולות ¹
15	249	251	¹ מזה: השקעות בהון של תאגידים פיננסיים שעולות על 10% מהון המניות של התאגיד הפיננסי
6	246	187	¹ מזה: מוניטין
-	3,147	2,986	בניינים וציוד
-	8,087	8,262	נכסים אחרים ¹
-	4,960	5,476	¹ מזה: נכסי מס נדחה ²
8	1	2	² מזה: נכסי מס נדחה למעט אלו המיוחסים להפרשי עיתוי
7	-	-	² מזה: התחייבות בגין מס נדחה בגין נכסים בלתי מוחשיים
10	1,044	1,680	² מזה: מסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתוי, אשר סכומם עולה על 10% מהון עצמי רובד 1
16	3,262	3,471	² מזה: מסים נדחים המיוחסים להפרשי עיתוי, אשר סכומם אינו עולה על 10% מהון עצמי רובד 1
13	652	323	² מזה: נכסי מס נדחה אחרים בהתאם להוראות המעבר
-	3,127	2,786	¹ מזה: נכסים אחרים נוספים
-	17	16	נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין ¹
6	17	16	¹ מזה: מוניטין
-	1,284	1,161	ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
-	10,654	9,573	נכסים בגין מכשירים נגזרים
-	438,603	450,838	סך כל הנכסים

הפניות לרכיבי ההון הפיקוחי	31 בדצמבר		התחייבויות והון
	2016	2017	
	במיליוני ש"ח		
-	346,854	362,478	פיקדונות הציבור
-	3,394	5,156	פיקדונות מבנקים
-	900	452	פיקדונות מממשלות
-	22,640	15,577	אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים ¹
-	14,000	7,835	¹ מזה: כתבי התחייבות נדחים שאינם מוכרים כהון פיקוחי
-	8,640	7,742	¹ מזה: כתבי התחייבות נדחים המוכרים כהון פיקוחי ²
א11	926	926	² מזה: כשירים כרכיבי הון פיקוחי
11	7,714	6,816	² מזה: אינם כשירים כרכיבי הון פיקוחי וכפופים להוראות מעבר
-	21,885	23,324	התחייבויות אחרות ¹
12	334	334	¹ מזה: הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי הנכללת ברובד 2
-	539	558	ניירות ערך שהושאלו או נמכרו במסגרת הסכמי מכר חוזר
-	10,677	9,740	התחייבות בגין מכשירים נגזרים ¹
9	32	43	¹ מזה: בגין סיכון האשראי העצמי
-	406,889	417,285	סך כל ההתחייבויות
-	367	386	זכויות שאינן מקנות שליטה ¹
4	245	229	¹ מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שניתן לייחס להון עצמי רובד 1
5	21	31	¹ מזה: זכויות שאינן מקנות שליטה שניתן לייחס להון רובד 2
-	31,347	33,167	הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי ¹
1	7,109	7,110	¹ מזה: הון מניות רגילות
1	1,722	1,729	¹ מזה: פרמיה על מניות רגילות
2	24,792	27,341	¹ מזה: עודפים
3	(84)	77	¹ מזה: רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות של ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן
3	(53)	(184)	¹ מזה: הפסדים נטו מהתאמות מתרגום דוחות כספיים
3	30	44	¹ מזה:קרנות אחרות
3	(1,301)	(2,360)	¹ מזה: רווחים (הפסדים) מהתאמות בגין הטבות לעובדים שנכללו בהון הפיקוחי
-	(868)	(590)	¹ מזה: רווחים (הפסדים) מהתאמות בגין הטבות לעובדים שלא נכללו בהון הפיקוחי בהתאם להוראות מעבר
	31,714	33,553	סך כל ההון העצמי
	438,603	450,838	סך כל ההתחייבויות וההון

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	2017
במיליוני ש"ח		
הון עצמי רובד 1		
27,723	29,001	32,586
-	50	1
-	593	7
2,782	2,791	2,549
-	17	12
(327)	(153)	168
10	(7)	-
(596)	(664)	(1,059)
13	(73)	2
-	308	124
-	137	395
-	-	(131)
(40)	(17)	(16)
התאמות פיקוחיות וניכויים		
(84)	9	59
2	1	(1)
-	63	153
-	84	71
(520)	458	(251)
(4)	(13)	(16)
1,278	3,585	2,067
29,001	32,586	34,653
הון רובד 2		
14,684	12,593	11,850
(2,198)	(1,723)	(899)
-	926	-
8	9	10
99	45	(73)
(2,092)	(743)	(962)
12,593	11,850	10,888
41,594	44,436	45,541

ראה הערה בעמוד הבא.

הערות:

השינויים בהון הפיקוחי בשנת 2017 נובעים בעיקר מרווח נקי לתקופה בניכוי דיבידנד בסך של 2,549 מיליון ש"ח, גידול בקרנות הון שליליות בגין הטבות לעובדים בסך של 1,059 מיליון ש"ח, גידול בהשפעת המעבר לעקום ממוצע בסך של 395 מיליון ש"ח, קיטון בהון כתוצאה משינוי במיסים הנדחים המיוחסים להפרשי עיתוי בסך של 251 מיליון ש"ח, קיטון במכשירי הון פיקוחי בסך של 899 מיליון ש"ח זאת בשל השפעת הירידה בתקרת ההכרה מ-60% ל-50% בגין מכשירים אלו אשר אינם כשירים עוד וכפופים להפחתה בהתאם להוראות המעבר.

השינויים בהון הפיקוחי בשנת 2016 נובעים בעיקר מרווח נקי לתקופה בסך של 2,791 מיליון ש"ח, הנפקת מניות לעובדים ונושאי משרה ופרמיה עליהם בסך של 643 מיליון ש"ח, גידול בקרנות הון שליליות בגין הטבות לעובדים בסך של 664 מיליון ש"ח, גידול בהון כתוצאה מהשפעת ההקלה (נטו ממס) בגין תכנית ההתייעלות שאושרה ביוני 2016 בסך של 308 מיליון ש"ח (לפי מכתב הפיקוח על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל", נזקפת על פני 5 שנים החל מ-30 ביוני 2016 ואילך), גידול בהון כתוצאה משינוי במיסים הנדחים המיוחסים להפרשי עיתוי בסך של 458 מיליון ש"ח, קיטון במכשירי הון פיקוחי בסך של 1,723 מיליון ש"ח זאת בשל השפעת הירידה בתקרת ההכרה מ-70% ל-60% בגין מכשירים אלו אשר אינם כשירים עוד וכפופים להפחתה בהתאם להוראות המעבר, וגידול במכשירי הון פיקוחי הנובע מהנפקה של כתבי התחייבות נדחים כשירים בסך של 926 מיליון ש"ח.

השינויים בהון הפיקוחי בשנת 2015 נובעים בעיקר מרווח נקי לתקופה בסך של 2,782 מיליון ש"ח, גידול בקרנות הון שליליות בגין הטבות לעובדים בסך של 596 מיליון ש"ח, קיטון בהון כתוצאה משינוי במיסים הנדחים המיוחסים להפרשי עיתוי בסך של 520 מיליון ש"ח, קיטון במכשירי הון פיקוחי בסך של 2,198 מיליון ש"ח זאת בשל השפעת הירידה בתקרת ההכרה מ-80% ל-70% בגין מכשירים אלו אשר אינם כשירים עוד וכפופים להפחתה בהתאם להוראות המעבר.

לפירוט בדבר צעדים שבוצעו במטרה לחזק את הלימות ההון ראה בהמשך דוח זה.

הלימות ההון (נדבך 3)

הבנק מיישם את ההוראות בנושא מדידה והלימות הון המבוססות על הוראות באזל 3, כפי שאומצו על ידי הפיקוח על הבנקים וכפי ששולבו בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 211-201 וכן במסגרת הנחיות ליישומן. הוראות באזל מחייבות ניהול הון במסגרת שלושה נדבכים:

- נדבך 1 - כולל את אופן חישוב דרישות ההון המזערי הפיקוחי בגין סיכון האשראי, הסיכון התפעולי וסיכון השוק. ביישום דרישות נדבך 1, הבנק מיישם את הגישה הסטנדרטית בנוגע לכלל החשיפות של הבנק וגישת החשיפה הנוכחית בנוגע לחשיפות צד נגדי.
- נדבך 2 - תהליך הערכה עצמית לנאותות הלימות ההון (ICAAP - Internal Capital Adequacy Assessment Process) מתווה את התהליכים הפנימיים בבנק המשמשים להערכת ההון הנדרש בגין מכלול הסיכונים, לרבות אלו שאינם מכוסים על ידי נדבך 1, כגון: ריכוזיות אשראי, סיכון ריבית בתיק הבנקאי וסיכון פנסיוני. במקביל מבוצע תהליך סקירה על ידי הפיקוח על הבנקים.
- נדבך 3 - משמעת שוק. נדבך זה קובע את היקף המידע ואופן הצגתו במסגרת הדיווח לציבור בדבר הסיכונים שהבנק חשוף אליהם. במסגרת נדבך זה נדרשים גילויים שנכללים בדוח על הסיכונים.

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רוברד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רוברד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רוברד 1 מזערי בשיעור של 10% וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי תיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיר", התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רוברד 1 ואת יעד ההון הכולל בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדיר. דרישה זו יושמה בהדרגה על פני שמונה רבעונים עד ליום 1 בינואר 2017 והשפעתה לתקופת הדיווח כ-0.25% ביחס ההון.

לאור זאת, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 31 בדצמבר 2017 הינן 10.25% ליחס הון עצמי רוברד 1 ו-13.75% ליחס ההון הכולל.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחרת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדים שהקבוצה תרצה לעמוד בהם בעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רוברד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

התאמות להון עצמי רוברד 1

מדידת ההתחייבות בגין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רוברד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות, וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על יחסי ההון ויחס המינוף על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2017 מיוחסים להון הפיקוחי 30% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכך אדם עד לסוף יוני 2018. ביולי 2017 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס) והשפעתה על יחסי ההון ויחס המינוף נפרסת על פני חמש שנים בקו ישר, מדי רבעון. נכון ליום 31 בדצמבר 2017 מיוחסים להון הפיקוחי 10% מעלויות תכנית זו.

שינויים רגולטוריים נוספים

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את המונח "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכויי השוק. על פי הוראות ועדת באזל, שינויים אלה אמורים להיכנס לתוקף באופן מדורג החל מה-1 בינואר 2022 ועד 1 בינואר 2027. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים

באוקטובר 2015 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים". חוזר זה מפרט את ההנחיות החדשות אשר יחולו על חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים הנגרמות מנגזרי OTC, עסקות נגזרים סחירים בבורסה ועסקות מימון ניירות ערך. ההנחיות אינן משנות בשלב זה טיפול בחשיפות הבנק ללקוחות בגין עסקאות בנגזרים סחירים בבורסה בישראל, אשר בהן ממשיך הבנק ליישם את שיטת התרחישים.

ביולי 2017 אישר הפיקוח על הבנקים את מסלוקת הבורסה ומסלוקת המעו"ף כצדדים נגדיים מרכזיים כשירים לצרכי חישוב דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים, כאמור בנספח ג' להוראה מספר 203.

למידע נוסף ראה ביאור 225 בדוח הכספי.

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2017 בכ-303.3 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3 מיליארד ש"ח) יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רוברד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2017 מסתכם ב-34.7 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם ב-45.5 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח תשפר את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.33%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.07% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, עלייה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק מידע צופה פני עתיד.

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 29 במרס 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד החל ממועד פרסום הדוחות הכספיים לרבעון הראשון של שנת 2017. בהתאם למדיניות זו, הבנק יחלק מדי רבעון דיבידנד בגובה 20% מהרווח הנקי של הבנק בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף ובכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

בהתאם למדיניות המעודכנת, ביום 5 במרס 2018, אישר הדירקטוריון בגין הרבעון הרביעי של שנת 2017 דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון. סכום הדיבידנד שאושר הסתכם לסך של כ-342 מיליון ש"ח, המהווה 22.416 אג' לכל מניה בת 1 ש"ח ע.ג. הדירקטוריון קבע את יום 19 במרס 2018 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 28 במרס 2018 כיום התשלום. הדיבידנד המצטבר בגין שנת 2017 הסתכם בכ-969 מיליון ש"ח.

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
25 במאי 2017	22 ביוני 2017	באגורות	במיליוני ש"ח
15 באוגוסט 2017	11 בספטמבר 2017	11.504	175
21 בנובמבר 2017	21 בדצמבר 2017	21.515	328

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

ביום 5 במרס 2018 אישר דירקטוריון הבנק תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 1 באפריל 2018 ועד ליום 31 במרס 2019. הרכישה העצמית כפופה לכך שבמועד כל רכישה, יחס הון עצמי רובד 1, לפי הדוחות הכספיים האחרונים שפורסמו, לא יפחת מ-10.9%, גם בהתחשב ברכישה העצמית, וכן לכך שבתכנון ההון של שלוש שנים קדימה ההון אינו צפוי לרדת מתחת ליחס הון עצמי רובד 1 הדיפרנציאלי שנקבע לבנק, בתוספת מרווח תכנוני. תכנית הרכישה העצמית תאפשר לבנק לנהל את ההון באופן יעיל יותר. הרכישה העצמית כפופה להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 6 במרס 2018.

טבלה 6 - יחס הלימות ההון לרכיבי סיכון

31 בדצמבר	
2016	2017
במיליוני ש"ח	
הון לצורך חישוב יחס ההון	
32,586	34,653
הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים ^(א)	
11,850	10,888
הון רובד 2, לאחר ניכויים	
44,436	45,541
סך הכל הון כולל	
יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
266,534	277,344
סיכון אשראי ^(א)	
4,788	4,464
סיכונים שוק	
20,843	21,484
סיכון תפעולי	
292,165	303,292
סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון	
יחס ההון לרכיבי סיכון	
11.15%	11.43%
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון	
15.21%	15.02%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	
9.24%	10.25%
יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)	
12.74%	13.75%
יחס ההון הכולל המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים ^(ב)	
חברות בת משמעותיות:	
לאומי קארד:^(א)	
16.81%	15.80%
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון	
17.79%	16.80%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	
בנק לאומי ארה"ב:^(ד)	
12.21%	11.51%
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון	
14.75%	13.82%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון	

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכניות ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל" (להלן: "התאמות בגין תכניות ההתייעלות"). בהתאם למכתב כאמור, ההקלות שניתנו לצרכי יחסי הלימות ההון יחס המינוף בגין תכניות ההתייעלות שאושרו על ידי הדיקטוריון ביוני 2016 וביולי 2017 פוחתות בהדרגה עד ליום 30 ביוני 2021 ויום 30 ביוני 2022 בהתאמה. לפרטים נוספים על השפעת הוראות המעבר וההתאמות בגין תכניות ההתייעלות ראה תת פרק "הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית", וכן טבלה בנושא זה בהמשך הפרק. מסך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון הופחת סך של 94 מיליון ש"ח בשל התאמות בגין תכניות ההתייעלות (ב-31 בדצמבר 2016 - 116 מיליון ש"ח).

(ב) יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש מיום 1 בינואר 2015 ועד ליום 31 בדצמבר 2016 הינם 9%-12.5% בהתאמה והחל מיום 1 בינואר 2017 הינם 10%-13.5% בהתאמה. ליחסים אלה מתווספת דרישת הון בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדירור למועד הדיווח. דרישה זו יושמה בהדרגה בשיעורים רבעוניים שווים החל מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017. לאור האמור, יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש הינם למועד הדיווח 10.25%-13.75% בהתאמה.

(ג) דרישות ההון הינן בהתאם לנדרש על ידי המפקח על הבנקים: יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש הינם 8%-11.5% בהתאמה.

(ד) דרישות ההון הינן בהתאם לרגולציה המקומית שחלה על לאומי ארה"ב: יחס הון עצמי רובד 1 המזערי הנדרש יחס ההון הכולל המזערי הנדרש הינם 4.5%-8% בהתאמה. ליחסים אלה מתווספת כרית לשימור הון של 1.25% נכון ליום 31 בדצמבר 2017. דרישה זו מיושמת בהדרגה עד לשנת 2019, אז תעמוד הכרית לשימור הון על 2.5%.

השפעת הוראות המעבר והתאמות בגין תכניות ההתייעלות על יחס הון עצמי רוברד 1

31 בדצמבר		
2017	2016	
באחוזים		
יחס ההון לרכיבי סיכון		
11.03%	10.66%	יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון לפני יישום השפעת הוראות המעבר ולפני השפעת התאמות בגין תכניות ההתייעלות ^(א)
0.20%	0.35%	השפעת הוראות המעבר ^(ב)
11.23%	11.01%	יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון לפני השפעת התאמות בגין תכניות ההתייעלות
0.20%	0.14%	השפעות התאמות בגין תכניות ההתייעלות ^(א)
11.43%	11.15%	יחס הון עצמי רוברד 1 לרכיבי סיכון

(א) לרבות השפעת אימוץ כללי החשבונאות המוקבלים בארה"ב בנושא זכויות עובדים.
 (ב) על פי הוראות המעבר הבנק מחשיב ניכויים מההון והתאמות פיקוחיות אחרות בשיעור עולה באופן הדרגתי עד ליישום המלא החל מ-1 בינואר 2018.
 (ג) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכניות ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". בהתאם למכתב כאמור, ההקלות שניתנו לצרכי יחסי הלימות הון ויחס המינוף בגין תכניות ההתייעלות שאושרו על ידי הדירקטוריון ביוני 2016 וביוני 2017 פוחתות בהדרגה עד ליום 30 ביוני 2021 ויום 30 ביוני 2022 בהתאמה.

טבלה 7 - נכסי הסיכון ודרישות הון בגין סיכון אשראי, סיכון שוק וסיכון תפעולי (נדבך 3)

מדידת החשיפות לסיכונים השונים מבוססת על יתרות בספרי הבנק כפי שנערכו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים החלים על הבנק ובהתאם להנחיות החישוב הספציפיות שנקבעו בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 209-203. המדידה עשויה להשתנות בהתאם לשינויים בכללים ובהוראות אלו וכן שינויים נוספים, כגון: שינויים בגודל ותמהיל התיק, שינויים באיכות התיק ונתונים כלכליים ושינויים בשיטות החישוב. חשיפות הסיכון המוצגות להלן מבוססות על הכללים שהוגדרו לצורך חישוב הון הפיקוחי הדרוש על מנת לתמוך בסיכונים אלו.

באזל 3			
31 בדצמבר			
2017	2016	נכסי הון דרישת הון ^{(א)(ב)}	נכסי הון דרישת הון ^{(א)(ב)}
במיליוני ש"ח			
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון אשראי הנובע מחשיפות של:			
1,746	1,038	240	133
חובות של ריבוניות			
3,518	3,381	484	432
חובות של ישויות סקטור ציבורי			
4,474	3,208	615	410
חובות של תאגידים בנקאיים			
292	173	40	22
חובות של ניירות ערך			
95,739	94,582	13,164	12,078
חובות של תאגידים			
54,552	50,228	7,501	6,414
חובות בביטחון נדל"ן מסחרי			
35,740	35,512	4,914	4,535
חשיפות קמעונאיות ליחידים			
13,618	12,074	1,872	1,542
הלוואות לעסקים קטנים			
43,519	43,972	5,984	5,615
משכנתאות לדיור			
441	490	61	63
איגוח			
22,031	20,469	3,029	2,614
נכסים אחרים			
1,674	1,407	230	180
סיכון CVA			
277,344	266,534	38,134	34,038
סך הכל בגין סיכון אשראי			
4,464	4,788	614	611
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון שוק			
21,484	20,843	2,954	2,662
נכסי סיכון ודרישות הון בגין סיכון תפעולי			
303,292	292,165	41,703	37,311
סך הכל נכסי הסיכון ודרישות הון ^(א)			

(א) בגין הנדבך השני מחושבות כריות הון נוספות.
 (ב) דרישות הון חושבו בהתאם ליחס ההון הכולל המזערי הנדרש לפי הפיקוח על הבנקים בשיעור של 13.75% ליום 31 בדצמבר 2017 ו-12.74% ליום 31 בדצמבר 2016.

טבלה 8 - רכיבי נכסים משוקללים בסיכון לפי פעילות עסקית (EDTF)

להלן מוצגת הקצאת רכיבי נכסים משוקללים בסיכון לפי קווי פעילות עסקית, כפי שבאות לידי ביטוי בדיווח על מגזרי הפעילות של הבנק.

31 בדצמבר 2017											
סך הכל	פעילות בחו"ל	פעילות בישראל									
		סך הכל ישראל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
במיליוני ש"ח											
277,344	28,583	248,761	16,403	14,742	794	72,009	26,928	45,788	411	71,686	סיכון אשראי
4,464	48	4,416	-	4,416	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
21,484	2,447	19,037	422	2,259	391	3,116	1,802	3,622	450	6,975	סיכון תפעולי
303,292	31,078	272,214	16,825	21,417	1,185	75,125	28,730	49,410	861	78,661	סך הכל נכסי סיכון

31 בדצמבר 2016 ^(א)											
סך הכל	פעילות בחו"ל	פעילות בישראל									
		סך הכל ישראל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
במיליוני ש"ח											
266,534	29,045	237,489	15,588	11,567	614	68,288	25,262	42,835	280	73,055	סיכון אשראי
4,788	83	4,705	-	4,705	-	-	-	-	-	-	סיכון שוק
20,843	2,350	18,493	321	2,033	483	3,209	2,033	2,938	475	7,001	סיכון תפעולי
292,165	31,478	260,687	15,909	18,305	1,097	71,497	27,295	45,773	755	80,056	סך הכל נכסי סיכון

(א) סווג מחדש

טבלה 9 - תנועות בנכסים משוקללים בסיכון (EDTF)

להלן מוצגות תנועות בנכסי הסיכון כתוצאה משינויים בתמהיל, באיכות אשראי ומסיבות אחרות אשר השפיעו על יתרם לצורך כימות דרישות ההון של הבנק.

תנועות בנכסי סיכון אשראי

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	2017
במיליוני ש"ח		
273,881	277,034	266,534
6,030	(6,550)	12,117
-	(7,540)	81
(658)	(362)	(315)
(801)	(2,482)	(2,433)
220	(210)	494
(2,227)	(1,200)	951
(765)	(233)	267
-	1,979	771
1,354	6,098	(1,123)
277,034	266,534	277,344

תנועות בנכסי סיכון שוק

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	2017
במיליוני ש"ח		
10,839	5,167	4,788
(3,175)	(605)	(264)
(1,154)	97	128
(1,155)	101	(197)
(187)	28	9
5,167	4,788	4,464

תנועות בנכסי סיכון תפעולי

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	2017
במיליוני ש"ח		
20,317	20,432	20,843
115	411	641
20,432	20,843	21,484

יחס המינוף (נדבך 3)

יחס המינוף מוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה, כאשר היחס מבוסס באחוזים. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רובד 1 כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, תוך התחשבות בהסדרי המעבר שנקבעו. סך מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הנו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק, בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות כמפורט לעיל.

טבלה 10 - השוואה בין הנכסים במאזן לבין מדידת החשיפה לצורך יחס המינוף (נדבך 3)

31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
438,603	450,838	סך הנכסים בהתאם לדוחות הכספיים המאוחדים
		התאמות בגין:
-	-	השקעות בישויות בתחום הבנקאות, הפיננסים, הביטוח או המסחר שאוחדו לצרכים חשבונאיים, אך אינם בתחולת האיחוד לצרכים פיקוחיים
-	-	נכסי נאמנות שהוכרו במאזן בהתאם להוראות הדיווח לציבור, אך לא נכללו במדידת החשיפה של יחס המינוף
(5,529)	186	מכשירים פיננסיים נגזרים ^(א)
-	-	עסקאות מימון ניירות ערך
45,776	45,524	פריטים חוץ מאזניים
2,534	2,478	אחרות
481,384	499,026	חשיפה לצורך יחס המינוף

(א) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

31 בדצמבר		
2017	2016	פריט
במיליוני ש"ח		
חשיפות מאזניות		
426,996	440,454	נכסים מאזניים (למעט נגזרים ועסקאות מימון ניירות ערך, אך לרבות ביטחונות)
(319)	(302)	סכומים בגין נכסים שנוכו לצורך קביעת הון רובד 1
426,677	440,152	סך חשיפות מאזניות (למעט בגין נגזרים ועסקאות מימון ניירות ערך)
חשיפות בגין נגזרים		
1,084	1,401	עלות השחלוף הקשורה לכל העסקאות בגין נגזרים (לדוגמא: לאחר הפחתה של בטחון משתנה במזומן כשיר) ^(א)
5,572	10,274	סכומי תוספות בגין חשיפה פוטנציאלית עתידית הקשורה לכל העסקאות בגין נגזרים ^(ב)
-	-	גילום (up-gross) ביטחונות שניתנו בגין נגזרים, שנוכו מהנכסים המאזניים בהתאם להוראות הדיווח לציבור
(1,532)	(1,916)	ניכויים של נכסי חייבים בגין בטחון משתנה במזומן שניתן בעסקאות בנגזרים
-	-	חשיפות עסקיות פטורות מרגל צד נגדי מרכזי שסולקו על ידי הלקוח
-	-	סכום רעיוני אפקטיבי מתואם של נגזרי אשראי שנכתבו
-	-	קיצוזים רעיוניים אפקטיביים מתואמים וניכוי תוספות בגין נגזרי אשראי שנכתבו
5,125	9,759	סך חשיפות בגין נגזרים
-	-	חשיפות בגין עסקאות מימון ניירות ערך
1,609	1,376	נכסים ברוטו בגין עסקאות מימון ניירות ערך (ללא הכרה בקיצוזים), לאחר התאמות בגין עסקאות שמתפלות כמכירה חשבונאית
-	-	סכומי מזומן לשלם ומזומן לקבל שקוזזו מנכסים ברוטו בגין עסקאות מימון ניירות ערך
-	-	חשיפת סיכון אשראי של צד נגדי מרכזי בגין נכסי מימון ניירות ערך
2,197	2,215	חשיפות בגין עסקאות כסוכן
3,806	3,591	סך חשיפות בגין עסקאות מימון ניירות ערך
חשיפות חוץ מאזניות אחרות		
124,386	125,966	סך חשיפה חוץ מאזנית בערך רעיוני ברוטו
3,411	3,939	מזה: מקדם המרה 0%
27,618	29,273	מקדם המרה 10%
21,362	21,427	מקדם המרה 20%
66,506	66,032	מקדם המרה 50%
5,489	5,295	מקדם המרה 100%
(78,610)	(80,442)	(התאמות בגין המרה לסכומים שוויו ערך אשראי)
45,776	45,524	סך חשיפה חוץ מאזנית לאחר המרה לערך אשראי
הון וסך החשיפות		
32,586	34,653	הון רובד 1^(א)
481,384	499,026	סך החשיפות^(א)
יחס מינוף		
6.77%	6.94%	יחס המינוף בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 218

(א) נתונים אלה כוללים התאמות בגין תכניות ההתייעלות שנקבעו לפי מכתב המפקחת על הבנקים מיום 12 בינואר 2016 בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". בהתאם למכתב כאמור, ההקלות שניתנו לצרכי יחסי הלימות הון יחס המינוף בגין תכניות ההתייעלות שאושרו על ידי הדירקטוריון ביוני 2016 וביולי 2017, פוחתות בהדרגה עד ליום 30 ביוני 2021 ויום 30 ביוני 2022 בהתאמה. ההשפעה של ההקלה בגין תכניות ההתייעלות על יחס המינוף הסתכמה בכ-0.09% ליום 31 בדצמבר 2017 (0.08% ליום 31 בדצמבר 2016). לפרטים נוספים על השפעת הוראות המעבר וההתאמות בגין תכניות ההתייעלות ראה תת פרק "הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית" וכן טבלה בנושא זה, בפרק "הלימות הון" בדוח זה.

כמו כן, בחישוב יחס המינוף הובאו בחשבון התאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

(ב) הנתונים ליום 31 בדצמבר 2017 כוללים השפעות יישום לראשונה של הוראה בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים", שיושמה החל מיום 1 בינואר 2017.

ניהול סיכונים בלאומי

ניהול סיכונים והשאת תשואה הולמת כנגדם עומדים בבסיס הפעילות העסקית של הבנק. הסיכונים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם סיכונים פיננסיים: סיכוני אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליכה של הבנק וכן סיכוני שוק ונזילות. כמו כן, לצד ניהול הסיכונים העסקיים, פעילות הבנק מייצרת סיכונים נלווים אשר ניהולם הנו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכוני רגולציה, סיכוני מוניטין, סיכוני ציוד, סיכוני הבנקאות והוגנת (conduct) וסיכון אסטרטגי.

המטרות העיקריות של ניהול הסיכונים בלאומי הינן שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת זו מנוהלת בכפוף למנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

השיטות ונהלי העבודה בתחום ניהול הסיכונים נבחנים ומתעדכנים באופן שוטף, תוך התחשבות בשינויים החלים בסביבה העסקית ובדרישות בנק ישראל וגורמי רגולציה נוספים בארץ ובעולם.

מסגרת העבודה המשמשת לצורך אמידת הסיכונים וניהולם וכבסיס לקבלת החלטות כוללת:

- א. תיאבון הסיכון אשר מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון, ואשר מגדיר בין היתר את המדיניות ואת מגבלות הסיכון לכל סוג סיכון.
- ב. תהליכי העבודה מוגדרים לניתוח וניהול הסיכון ברמת העסקה הבודדת וברמת התיק הכולל.
- ג. דוחות תקופתיים להערכת הסיכון תוך התייחסות לשינויים בסביבה בה פועל הבנק. הערכת הפסדים פוטנציאליים וההשלכות על הבנק של תרחישים ברמות חומרה שונות.
- ד. הגדרת תכניות פעולה כלליות וספציפיות להתמודדות מול הסיכונים והפחתתם.

הערכת הסיכונים ברמה הכוללת של הקבוצה וברמת הפעילות והעסקה הבודדת מבוססת על מספר מתודולוגיות מובנות. חלקן מבוסס על הערכות מומחים בכל תחום פעילות וחלקן האחר על מודלים סטטיסטיים מסוגים שונים. השינויים בסביבת הסיכון בארץ ובעולם והשינויים בתפיסת הסיכון מחייבים את הבנק לעדכן את הערכותיו ואת המתודולוגיות שבהן הוא משתמש, תוך אתגור מתמיד שמבוצע על ידי גורמים פנימיים ולעתים חיצוניים.

המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים

ניהול הסיכונים בלאומי מבוסס על שלושה "קווי הגנה" כפי שנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310 - "ניהול סיכונים".

1. קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות, כגון: ניהול טכנולוגית המידע, נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותם באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה הפחתה ודיווח.
2. קו הגנה שני - החטיבה לניהול סיכונים שהנה פונקציה בלתי תלויה, האחראית לתכנון ולפתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק. תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים עומדים בהגדרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, לרבות אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק והובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) על רכיביו השונים. כמן כן, אחראית החטיבה על סמכויות בפעילויות האשראי, אחריות על מעקב ובקרה אחר מגבלות תיאבון הסיכון העיקריות, אחריות על קביעת מסגרת העבודה לניהול סיכון הבנקאות והוגנת (conduct), פיתוח ותיקוף מודלים, הערכת הסיכונים ותיקוף הדירוג הפנימי של הלווה בתיקים ספציפיים באשראי על פי ספים שנקבעו, אחריות כוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות באשראי וחישוב ההפרשה הקבוצתית, מעורבות בניהול סיכונים בפרויקטים מרכזיים ואסטרטגים בזמן אמת, ביצוע ניתוחים בלתי תלויים בעת קבלת החלטות אסטרטגיות ובתהליכי אישור של מוצרים חדשים ויצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות.
- קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות, כגון: היועץ המשפטי הראשי של הבנק האחראי על ניהול הסיכונים המשפטיים וניהול סיכוני הציוד וחטיבת החשבונאות אשר באחריותה הדיווח הכספי וה-SOX.
3. קו הגנה שלישי - הביקורת הפנימית הכפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע סקירה בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך וידוא יישום ההנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון.

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלת הבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

ביום 1 באפריל 2017 מונתה גב' בשמת בן צבי למנהלת הסיכונים הראשית והחליפה בתפקידה את גב' הילה ערן-זיק.

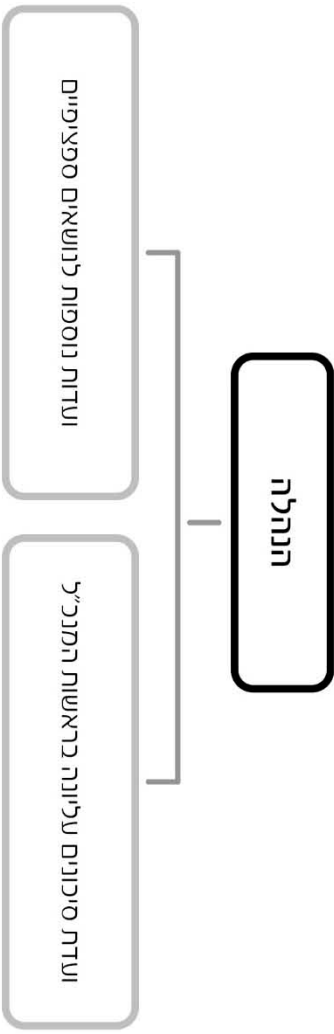
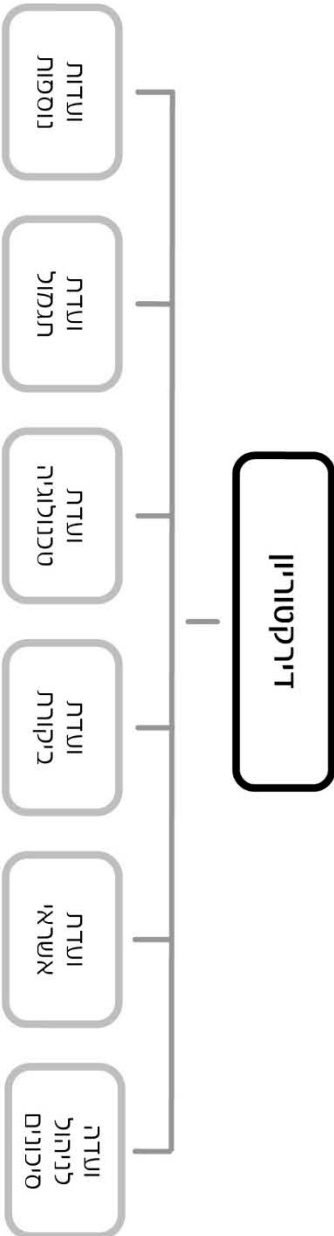
בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית מכהנים ראשי אגפים לניהול סיכוני אשראי, סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים וסיכון תשואה כולל, וראש מערך נס"א העוסק בסיכוני אשראי ברמת העסקה הבודדת. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

השליטה והבקרה על ניהול הסיכונים מתבצעות על ידי ועדות לניהול הסיכונים השונים, כמפורט להלן:

- ועדת ניהול סיכונים של הדירקטוריון.
- ועדת ניהול סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל הראשי בה חברים כל חברי ההנהלה.
- ועדות ניהול סיכונים לפי נושאים שונים בראשות מנהלת הסיכונים הראשית ובהשתתפות הגורמים העסקיים:
  - ועדת עליונה לניהול סיכוני אשראי.
  - ועדת עליונה לניהול סיכוני שוק.
  - ועדה עליונה לניהול סיכונים תפעוליים.
  - ועדה עליונה לניהול סיכונים בשלוחות בחו"ל.
  - ועדת סיכון תשואה כולל.
  - ועדת היגוי לניהול מודלים באשראי.
- ועדת ניהול סיכוני ציית עליונה בראשות קצינת הציית הראשית.
- ועדת יישום בנקאות חוצת גבולות בראשות היועצת המשפטית הראשית.
- ועדת גילוי בדבר יעילות הבקורות והנהלים לגבי הגילוי בדוחות הכספיים ובדבר שינוי בבקרה הפנימית על דיווח כספי - SOX בראשות המנכ"ל הראשי בה חברים כל חברי ההנהלה.

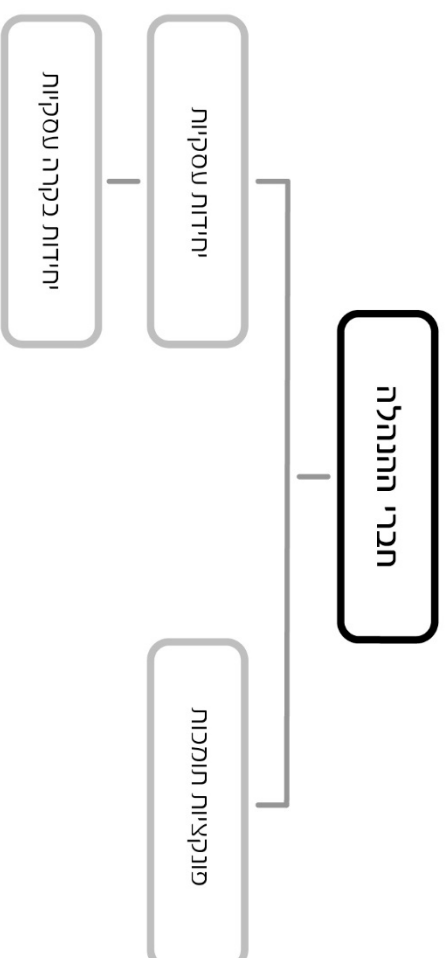
הוועדות השונות דנות בהיבטים של חשיפות הסיכון השונות, התוויית מסמכי מדיניות, בחינת פרופיל הסיכון וכן קובעות מגבלות פנימיות ותהליכי בקרה בהתאם לתנאי השוק ולתיאבון הסיכון של הבנק.

ניהול הסיכונים בחברות הבנות מבוצע בהתאם לעקרונות שנקבעו ברמת הקבוצה כאשר מסמכי המדיניות של חברות הבנות נמצאים בהלימה למדיניות הקבוצתית תוך שהם משקפים שינויים רלוונטיים ככל שנדרש. בכל אחד מתחומי הסיכון נקבע תיאבון הסיכון, מגבלות וסמכויות, וכן קיימות מערכות בקרה ודוחות ניהוליים תקופתיים הבודקים את המגבלות מול המצב בפועל ומבוצע פיקוח על ידי הדירקטוריון של כל חברת בת.

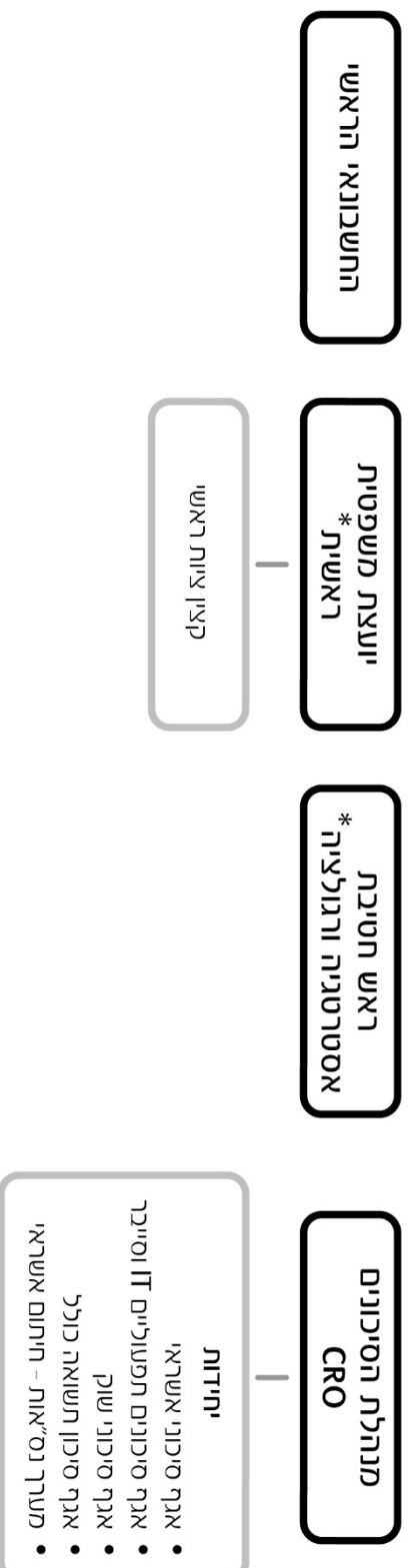

קו הגנה ראשון – בכפיפות למנכ"ל

קו הגנה שני – בכפיפות למנכ"ל

קו הגנה שלישי – בכפיפות לדיקטוריון

* מערך הצוות והאכיפה כפוף לחטיבת הייעוץ משפטי. לאור השינויים הארגוניים והמינויים שבוצעו בבנק, מערך הצוות והאכיפה היה כפוף עד סוף שנת 2017 לחנו פרידמן שכהן כיועץ המשפטי של הבנק ועמד כיום בראש חטיבת אסטרטגיה ורגולציה, ובחחילת שנת 2018 הוכפף המערך לראש חטיבת הייעוץ משפטי. החרישים ליעיל משקף את המבנה הארגוני לאחר שינוי זה.

תרבות ניהול הסיכונים והטמעתה

בקבוצת לאומי קיימת תרבות ארגונית המבוססת על ניהול סיכונים איתן המהווה מפתח לניהול סיכונים אפקטיבי. החטיבה לניהול סיכונים מעורבת ומלווה בתהליכים מרכזיים של הקבוצה על מנת לוודא שתהליכי ניהול הסיכונים מוטמעים כחלק מהעשייה העסקית. מימוש האסטרטגיה של הקבוצה מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, שאושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות. בנוסף, אחד מעקרונות התגמול מבוסס על עמידה ביעד תשואה על ההון ובהתאם לתיאבון הסיכון של הקבוצה. כמו כן, הבנק דוגל בקיום הדרכות שוטפות, הן לצורך חיזוק המקצועיות של כל העוסקים בניהול הסיכון בקבוצה והן לצורך הטמעת תרבות ניהול הסיכונים ועקרונות ניהול הסיכון בקווי העסקים השונים.

העקרונות המרכזיים בתרבות הסיכון אשר מנחים את הבנק הם:

- ממשל תאגידי הכולל שלושה קווי ההגנה (קווי העסקים, ניהול סיכונים בלתי תלוי והביקורת הפנימית).
- תיאבון הסיכון של הקבוצה והמדיניות לניהול הסיכונים השונים מאושרים על ידי הדירקטוריון. בנוסף, מתקיימים תהליכים רוחביים ברמת הארגון כמו ה-ICAAP (תהליך הערכת נאותות הלימות ההון), תרחישי קיצון ושילוב ניהול סיכונים בתכנית העבודה של הבנק. הפעילות העסקית וניהול הסיכונים והבקורות מאורגנים באופן אפקטיבי לצורך מזעור ניגודי עניינים בקרב העובדים והיחידות הארגוניות. הרמה המקצועית של העובדים הולמת את מורכבות תפקידם והסיכון המנוהל על ידם.
- ניהול סיכונים דיפרנציאלי בראייה כוללת - ניהול כלל הסיכונים המהותיים והמשק ביניהם, תוך חיפוש מתאמים בין סיכונים שונים ומתן דגש גם למיקרו (רמת עסקה/פרויקט) וגם למאקרו, בהתאם למהותיות הסיכונים.
- קיום תהליך אישור מוצר חדש - הוגדרה מדיניות לאישור מוצרים חדשים וליווי הטמעתם, שינויים משמעותיים במוצרים או בפעילויות קיימות וכניסה לשוקים חדשים. תהליך האישור כולל בחינה של הסיכונים הגלומים במוצר החדש והשפעתם על פרופיל הסיכון ובחינה האם קיימת בבנק מומחיות וכלים נדרשים על מנת לזהות, למדוד, לנטר, לבקר ולדווח על סיכוני המוצר החדש.
- הפעילות בבנק מנוהלת על פי עקרונות הקודד האתי אשר מבטאים את ערכי הליבה של הבנק.

תיאבון הסיכון

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראייה צופה פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השירי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות על ידי הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP. בדצמבר 2017 אושרר תיאבון הסיכון של הקבוצה כחלק ממסמך ה-ICAAP.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים לכל סוג סיכון אשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים, הן כמותיים והן איכותיים, המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

בעת התווית תיאבון הסיכון מחושבת באופן שוטף קיבולת הסיכון - רמת הסיכון המקסימלית שהקבוצה יכולה לשאת, ללא הפרת מגבלות הון, מינוף, נזילות, התחייבויות ומגבלות רגולטוריות אחרות, לרבות מנקודת מבט של בעלי המניות והלקוחות. קיבולת הסיכון נבחנת, בין השאר, באמצעות ביצוע מבחני רגישות ותרחישי קיצון.

בנק לאומי ביצע במהלך הרבעון הראשון של שנת 2017 תרחיש קיצון אחיד לשנים 2016-2017 (תרחיש קיצון גלובלי), אשר נערך לפי הנחיות ודרישות בנק ישראל.

בנוסף, בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים המתעדכן באופן שוטף, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק, כמו שינויים בסביבה העסקית, דרישות רגולציה וכיוצ"ב. סט התרחישים של לאומי כולל, בין השאר, תרחיש מערכתי גלובאלי, תרחיש מערכתי מקומי ומגוון תרחישים ממוקדים בנושאים מגוונים.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת גם לגבי תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכלל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו בקשר להתממשות התרחישים.

לפרוט נוסף ראה פרק החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם בדוח הדירקטוריון והנהלה.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

פרופיל הסיכון של לאומי נבחן רבעוני במסגרת דוח החשיפות המאושר על ידי הדירקטוריון אחת לרבעון. בחינת פרופיל הסיכון מתבצעת, בין השאר, באמצעות מתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים. המתודולוגיה מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה, וכוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. במקרים בהם תרחיש כמותי כלשהו אינו נותן, להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, יינתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

לפרוט נוסף ראה פרק החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוצר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי כפי שסוכמו

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב, החזקות הוניות, עסקאות במכשירים נגזרים, ערבויות, התחייבויות לא מנוצלות למתן אשראי ומסגרות לא מנוצלות.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני אשראי

קו ההגנה הראשון - קווי העסקים

סיכון האשראי בבנק משויך למספר קווי עסקים עיקריים בהתאם להתמחותם. יחידות אלו אחראיות על נטילת הסיכון תוך ניתוח, הבנתו, וניטורו השוטף לאורך כל חיי העסקה. היחידות פועלות בסביבת סיכון נאותה, במסגרתה הוגדרו תהליכים לחיתום האשראי, ניהול האשראי ותפעולו. תהליך אישור האשראי מתבצע בהתאם למדיניות האשראי של הבנק ובהתאם למדרג הסמכויות שנקבע, ובכלל זה המעורבות של יחידת נס"א בחטיבה לניהול סיכונים (ראה הרחבה בהמשך).

פעילויות בקרה בקו ההגנה הראשון הינן חלק אינטגרלי מתהליך ניהול הסיכון. במסגרת קו הגנה זה, פועלות בכל אחת מהחטיבות העסקיות יחידות מתמחות הנותנות מענה מקצועי להיבטי פעילות ו/או בקרה, בהתאם לייעודן.

בכלל זה פועלות במסגרת קו ההגנה הראשון יחידות ייעודיות המטפלות בלוויים בקשיים, תוך הפרדה בין אלה המטפלות בלקוחות קמעונאים (מרכזי חוב"ב הכפופים לחטיבה הבנקאית), לבין אלה המתמחות בחברות בינוניות וגדולות (מערך אשראים מיוחדים), זאת בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 450.

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול הסיכונים

בחטיבה לניהול סיכונים פועלות שתי יחידות המרכזות את הטיפול בסיכוני אשראי בהתאם לתחום האחריות המוגדר להן:

א. מערך ניהול סיכוני אשראי (נס"א)

נס"א מרכזת את מכלול הפעילויות והאחריות של קו ההגנה השני בתחום ניהול סיכון האשראי ברמת העסקה והלקוח הפרטניים, ובכלל זה: מתן חוות דעת מעמיקה ובלתי תלויה לבקשות אשראי המוגשות על ידי היחידות העסקיות, תיקוף בלתי תלוי של דירוג הסיכון הפנימי של הלווה וביצוע סקירה תקופתית בשיתוף היחידות העסקיות לגבי הלוויים המוגדרים כבעלי רגישות מיוחדת. פעילות זו כוללת הצבעה על הסיכונים העיקריים המאפיינים את האשראי ומתן המלצות להמשך הטיפול בלקוח, ובכלל זה בהתייחס לקביעת סיווגים והפרשות.

יחידות הנס"א נותנות מענה ללוויים בעלי היקף אשראי של 25 מיליון ש"ח ומעלה במערך המסחרי, העסקי והנדל"ן. לצד זאת, פועלות יחידות נס"א בשיתוף עם אגף סיכוני אשראי (ראה סעיף ב) ועם הנהלת החטיבה העסקית-מסחרית, להגדרת מתודולוגיות ופרמטרים לגבי מימון ענפים/סגמנטים ספציפיים.

ב. אגף סיכוני אשראי

בעוד שפעילות יחידות הנס"א מתמקדת בניתוח לוויים ואשראים פרטניים, אגף סיכוני אשראי אחראי על ניהול, בקרה וניתוח סיכוני האשראי ברמה האגרגטיבית של סגמנטים וכלל תיק האשראי.

תחומי האחריות והפעילות של האגף כוללים: הובלת גיבוש מסמך מדיניות האשראי וסיכוני האשראי לאישור ההנהלה והדירקטוריון, גיבוש המגבלות הפנימיות ברמת התיק ומעקב שוטף אחר העמידה בהן, הצגת תמונת הסיכון תוך ניתוח המגמות והשינויים לאורך זמן (הן ברמת כלל התיק והן בפירוט לפי סגמנטים וקווי עסקים), בחינה בלתי תלויה של תהליכי הניהול והבקרה ביחידות הקו הראשון, אחריות כוללת לתיקוף המודלים לדירוג הפנימי של האשראי, אחריות על גיבוש המלצה לכתבי הסמכויות לאישור עסקות אשראי ועדכון, פיתוח מתודולוגיות, ביצוע וניתוח של תרחישי קיצון בתחום האשראי ועוד. כמו כן, אחראי אגף סיכוני אשראי לתיקוף בלתי תלוי של ההחלטות לגבי סיווגים והפרשות של לווים פרטניים בעלי היקף אשראי של 5-25 מיליון ש"ח (כאמור, יחידות נס"א מתקפות את ההחלטות לגבי לקוחות שמעל 25 מיליון ש"ח).

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית

הביקורת הפנימית מבצעת בדיעבד, סקירה בלתי תלויה ואתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי.

ממשל תאגידי

הבנק מקפיד על קיום ממשל תאגידי נאות בתהליכי ניהול סיכוני האשראי. בנוסף לקיום היררכיה מוגדרת וברורה לגבי סמכויות לאישור האשראי ברמה הפרטנית, נדונים ההיבטים הרחביים של ניהול סיכוני אשראי במספר ועדות עיקריות:

- ועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים בוועדה דיון על מסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים הכולל את החשיפות לסיכוני אשראי ותמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה והבנק.
- בנוסף, המדיניות לניהול סיכוני האשראי ובכלל זה המגבלות הפנימיות העיקריות מובאות אחת לשנה לדיון ואישור הוועדה, והמלצות הוועדה עלולות לאישור מליאת הדירקטוריון.
- ועדת אשראי של הדירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים בוועדה דיון ייעודי על פרק האשראי במסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים, הכולל את החשיפות לסיכוני אשראי והמגמות במוקדי הסיכון העיקריים, דיווח על תמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה והבנק, וכן ניתנת התייחסות לשינויים מהותיים, ככל שהתרחשו, בסביבה העסקית ו/או הרגולטורית. בנוסף, הוועדה מקבלת ודנה בדיווחים תקופתיים בקשר עם סגמנטים מסוימים מתיק האשראי וכן באישור אשראים ספציפיים ומהותיים ביותר.
- ועדה לניהול סיכוני אשראי עליונה בראשות מנהלת הסיכונים הראשית - דנה במכלול הנושאים הקשורים למדיניות האשראי, מגבלות פנימיות, מתודולוגיות מימון עיקריות ונהלים מרכזיים, ניטור הסיכון ומגמות בתיק האשראי, ומגבשת את ההמלצות בנושאים הנדרשים לאישור הדירקטוריון.
- ועדה היגוי לניהול מודלים באשראי בראשות מנהלת הסיכונים הראשית - דנה במכלול הנושאים הקשורים לתקינות המודלים בתחום סיכוני האשראי בקבוצת לאומי, תוך עמידה בהוראות הרגולטוריות הרלבנטיות.

מדיניות הבנק בתחום האשראי

מסמך מדיניות אשראי וסיכוני אשראי ברמה קבוצתית מהווה ביטוי מרכזי לאסטרטגיית סיכון האשראי של הבנק ומתווה את המסגרת ואת עקרונות העל למסמכי המדיניות של הבנק ושל כל אחת מחברות הבנות בקבוצה, בארץ ובח"ל. בנוסף, כולל מסמך זה את המגבלות בתחום האשראי שמוגדרות ומנהלות ברמה הקבוצתית.

העקרונות המנחים של מדיניות הבנק בתחום האשראי:

- מיקוד החשיפות בפעילויות לגביהן קיימת בבנק המומחיות הנדרשת לאמידה וניהול של הסיכונים הגלומים בהם. בעת כניסה לתחום פעילות חדש, הבנק פועל בהתאם למדיניות הכללית של "מוצר חדש" אשר אושרה על ידי הדירקטוריון.
- ייזום עסקי באשראי לסוגיו השונים במטרה להשיג פיזור הסיכון.
- עיקרון הסגמנטציה: חלוקת הטיפול בלקוחות בין קווי עסקים מתבצעת בהתאם למחזור הפעילות של הלקוח וגודל מסגרת האובליגו העומדת לרשותו וכן בהתאם למורכבות/התמחות בסוג העסקה.
- ראייה כוללת וניתוח של צרכי הלקוח, הסביבה העסקית והפיננסית בה הוא פועל, תוך שמירה על כללי הוגנות, גילוי נאות ושקיפות הכרוכים בפעילות האשראי.
- כל גורם בבנק היוצר חשיפה לסיכון אשראי, מחויב להיות מודע לסיכונים בתחום פעילותו ואחראי לניהולם השוטף. בכלל זה, מודעות וניהול הסיכונים בתחום הציות העלולים להתלוות לעסקות (אשראי, פאסיב או פעילות שוטפת).
- ביצוע מעקב שוטף ותקופתי אחר חשיפות האשראי במטרה לזהות חולשות, מוקדם ככל שניתן, ולהיערך בהתאם.
- הערכת סיכון האשראי בצורה כמותית, תוך הגדרת דירוג סיכון פנימי לכל לקוח. ליישום מטרה זו, קיימים בבנק מודלים ומערכות ממוכנות לתמיכה בתהליך בחינת רמת הסיכון של הלווה והערכת ההפסד הצפוי.
- קביעת מתווה היוצר הבחנה בין שלושה סוגי פעילויות:
  - פעילויות/סגמנטים בעלי רמת סיכון נמוכה אותם הבנק ירצה לממן ובהם ירצה לגדול.
  - פעילויות/סגמנטים בעלי רמת סיכון בינונית, בהם הליווי הינו סלקטיבי.
  - פעילויות/סגמנטים בעלי סיכון גבוה, בהם הבנק נוטה להימנע מהגדלת החשיפה.

- קביעת מתווה לפי ענפי משק במסגרתו מוגדרות קטגוריות של ענפי המשק על פי רמת הסיכון בכל ענף. מתווה זה מעודכן באופן שוטף בהתאם לניתוחים תקופתיים על ענפי המשק השונים ומגזריהם בהתאם לסיכונים ולסיכונים הגלומים בכל ענף. המתווה הענפי מהווה שיקול נוסף בהחלטות ספציפיות על מתן אשראי.
- קביעת מגבלות כמותיות פנימיות וניהול ומעקב אחריהן. כמו כן, מתקיים מעקב אחר התפלגות דירוגי הסיכון של הלזים בבנק בחתכים שונים.
- הבנק פועל להגברת הערנות והמודעות הכללית בקרב מנהלי הלקוחות להשלכות שליליות אפשריות של היבטים סביבתיים על פרויקטים אותם הוא מממן. הבנק פועל לזיהוי התעשיות הרגישות ולשילוב מרכיב חשיפה זה בעת קבלת החלטות אשראי.
- קביעת כללי החיתום כוללת, בין היתר:
  - מאפיינים נדרשים מלווה לצורך אישור אשראי ובכלל זה: הערכת כושר החזר, דירוג אשראי, ניסיון עסקי, נתונים כספיים ותנאים שונים שעל בסיסם יסכים הבנק להעמיד אשראי (כגון: שיעור מימון, סכום חשיפה מירבי לחשיפה וביטחונות מקובלים).
  - מדרג סמכויות אשראי הכולל גם הגדרת סמכויות לאישורים חריגים, לרבות מרכיב התמחור. בנוסף, ישנם מדרגי סמכויות בהתייחס לתמחור.
  - הנחייה לקביעת זוחות סילוקין בהתאמה למטרת האשראי ומהותו ובהלימה לכושר החזר של הלווה, מקור התשלומים הצפוי, אורך החיים של הביטחון ועוד.

נציין כי במהלך שנת 2017 לא חלו שינויים מהותיים במדיניות הבנק בתחום האשראי.

מדיניות האשראי בחברות הבנות

בכל אחת מחברות הבנות של הבנק, לרבות שלוחות הבנק בחו"ל, קיים מסמך מדיניות אשראי, המבוסס על עקרונות העל במסמך המדיניות הקבוצתי, ומאשר על ידי הדירקטוריון של חברת הבת. מסמכי המדיניות של חברות הבנות נסקרים גם על ידי החטיבה לניהול סיכונים בארץ, תוך בחינת התאמתן למדיניות הקבוצתית. תיאור תמציתי של האשראי והמאפיינים העיקריים של תיק האשראי בחברות הבנות מוצגים אחת לתקופה בפני הדירקטוריון של הבנק בארץ. כמו בארץ, גם בשלוחות בחו"ל, מבוססת מדיניות האשראי על פיזור סיכונים תוך קביעת מגבלות לחשיפה לענפי משק שונים ולמגזרי פעילות שונים. עם זאת, רמת הריכוזיות הענפית בשלוחות גבוהה יותר בהשוואה לבנק בישראל, וזאת לאור קוטנן היחסי והצורך להתמקד בנישות ממוקדות ולהתמחות. בכל שלוחה נקבעו סמכויות למתן אשראי ברמות השונות ומתקיים תהליך של דרוג פנימי של הלזים. בנוסף, תחת מנהל הסיכונים בכל חברת בת פועלות פונקציות ניהול סיכון האשראי המבצעות באופן שוטף בחינה ובקרה בלתי תלויות של רמת הסיכון של לקוחות הבנק.

כלים לניהול סיכון אשראי

בניהול סיכון האשראי נעשה שימוש גם במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלזים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק, כאשר הדירוג הפנימי של הלזים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות ותמחור האשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלזים: מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח לאורך זמן בחשבון. מערכת דירוג לזים המיועדת ללזים עסקיים-מסחריים ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים.

המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות הנ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

הלוואות בפיגור והלוואות פגומות

הבנק מיישם את הוראות הדיווח לציבור בנושא חובות פגומים, סיכון אשראי וההפרשה להפסדי אשראי.

הטיפול בהוראות אלו מוסדר בנהלים ובהנחיות פרטניים לגורמים הרלוונטיים כאשר בסעיפים שלהלן מוצגים רק היבטים מרכזיים מסוימים בתחום זה בכל הקשור לסיווג החובות וקביעת ההפרשה להפסדי אשראי.

חוב פגום

חוב מאזני יסווג כחוב פגום במצבים הבאים:

- ללקוח כושר שירות חוב שלילי מכלל המקורות באופן שאינו זמני.
  - חוב נבחן פרטנית ונמצא בפיגור של 90 ימים ויותר, למעט אם הוא מובטח היטב וכן מצוי בהליכי גביה.
  - הניתוח העסקי של האירועים העדכניים מצביע על הסתברות נמוכה שהחוב ישולם על פי התנאים כפי שסוכמו עם הלקוח.
  - החוב עבר ארגון מחדש כחוב בעייתי ולאור זאת לא ייפרע בהתאם לתנאי החוב המקוריים.
- חשיפת אשראי חוץ מאזנית תסווג בסיווג פגום כאשר צפוי שההתחייבות בגין חוב זה תתממש והחוב המאזני שיווצר ראוי להיות מסווג כפגום.

חוב בפיגור

מצב הפיגור של חוב נקבע בהתייחס לתנאי הפירעון החוזיים. להלן שלושה מצבי פיגור אפשריים:

1. פיגור בעקבות אי תשלום הלוואה כסדרה.
2. חריגה ממסגרת אשראי מאושרת ומדווחת בחשבון עו"ש.
3. מחזור נמוך - כל עוד לא נזקפו לזכות אותו חשבון סכומים לכיסוי החוב תוך תקופה שהוגדרה, גם אם החוב נמצא בתוך מסגרת האשראי.

כללים לסיווג חובות בהתאם למספר ימי הפיגור:

- חוב הנבחן פרטנית ונמצא בפיגור של 90 ימים ויותר יסווג כחוב פגום, למעט אם הוא מובטח היטב ובתהליכי גביה.
- חוב הנבחן קבוצתי יסווג בהתאם לכללים הבאים:
- חוב בהשגחה מיוחדת - בהתאם לתסמינים שליליים מסוימים שמוגדרים ומופעלים מיכונית.
- חוב נחות - חוב הנמצא בפיגור של 90-149 ימים.
- חוב פגום - חוב הנמצא בפיגור של 150 ימים או יותר. במקרה זה, החוב יופרש במלואו ויימחק חשבונאית.

הפרשה להפסדי אשראי

האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים.

הפרשה פרטנית

הפרשה להפסדי אשראי מבוצעת על חוב שסווג כחוב פגום ונבחן פרטנית. ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח ומימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. הבדיקה באשר לנאותות ההפרשה מתבצעת אחת לרבעון ובמסגרתה בוחנים, בין היתר, שינויים משמעותיים בסכומים או בעיתוי של תזרימי המזומנים הצפויים להתקבל בהתאם לאומדנים המעודכנים. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מותנים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הביטחון שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

ככל שחוסר הוודאות בגין תזרימי המזומנים גדל, וככל שקטנה רמת הביטחון לגבי התממשות בפועל של התחזיות, נעשה שימוש במקדמי ביטחון המקטינים את תזרימי המזומנים ובכך מספקים ביטחון סביר כי ההפרשה הינה נאותה.

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית משקפת אומדן להפסדי אשראי המבוסס על הפסדי העבר בגין חובות בעלי מאפיינים דומים, תוך ביצוע התאמות להערכות סיכון עדכניות. הפרשה זאת מיושמת בגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים.

שיטת קביעת ההפרשה להפסדי אשראי המוערכת על בסיס קבוצתי הינה בהתאם לנדרש בהוראות הדיווח לציבור, ועיקרה:

- האשראי לציבור מפוצל לפי ענפי משק. בגין כל ענף משק נקבעים שני שיעורי הפרשה קבוצתית: האחד בגין חובות לא בעייתיים, והשני, גבוה יותר, בגין חובות בעייתיים (חובות המסווגים בסמל חוב "השגחה מיוחדת" או "נחות"). שיעורים אלה נקבעים על בסיס הפסדי העבר (ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל מ-2011).
- על שיעור הפסדי העבר מתווסף "גורם התאמה איכותי" שמהווה מקדם נוסף של ההפרשה בגין גורמים סביבתיים רלוונטיים לסיכויי הגביה של האשראי ("התאמות איכותיות"), כגון: מאפיינים ענפיים, מאפיינים כלכליים משקיים ומאפיינים של תמהיל תיק האשראי ואיכותו. לצורך קביעת "גורם ההתאמה האיכותי" הבנק מיישם תחשיב פנימי המשקלל מגוון רחב של אינדיקטורים.

ההפרשה מחושבת ומבוצעת בגין כלל החובות, הן אשראי מאזני והן מכשירי אשראי חוץ מאזני, כאשר האשראי החוץ מאזני מוכפל במקדם המרה בהתאם לסוג המכשיר ובהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים.

עדכונים בהוראות הפיקוח על הבנקים בנושא סיווג חובות בעייתיים בהתאם למקור החזר ראשוני

ביום 20 בפברואר 2017 פורסם עדכון לקובץ שאלות ותשובות של הפיקוח על הבנקים בנושא "יישום הוראות הדיווח לציבור בנושא חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי". העדכון מתייחס בעיקר לסיווג של חוב, הגדרת חוב פגום ומדידת הפרשה פרטית להפסדי אשראי. קביעת הסיווג המתאים של חוב, עד לקרות כשל או כשהסתברות לו נעשתה צפויה ברמה גבוהה (highly probable), מתבססת על יכולת התשלום של החייב, כלומר: החוזק הצפוי של מקור החזר הראשוני וזאת למרות התמיכה של מקורות החזר שניים ושלישונים (כגון: בטוחות, תמיכה של ערב, מימון מחדש על ידי צד שלישי).

הבנק מיישם שינויים אלה החל מיום 1 ביולי 2017 כנדרש על ידי בנק ישראל.

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017						
הפרשה להפסדי אשראי						
אשראי לציבור						
מסחרי	דיוור	פרטי אחר	סך הכל	בנקים וממשלות	סך הכל	
במיליוני ש"ח						
2,685	473	823	3,981	1	3,982	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לתחילת השנה
-	-	-	-	-	-	שינויים אחרים בהפרשה להפסדי אשראי
(5)	(13)	188	170	2	172	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
(835)	(9)	(581)	(1,425)	-	(1,425)	מחיקות חשבונאיות
678	-	364	1,042	-	1,042	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(157)	(9)	(217)	(383)	-	(383)	מחיקות חשבונאיות נטו
(19)	(1)	-	(20)	-	(20)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
2,504	450	794	3,748	3	3,751	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לסוף שנה ¹
448	-	36	484	-	484	¹ מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים
לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016						
הפרשה להפסדי אשראי						
אשראי לציבור						
מסחרי	דיוור	פרטי אחר	סך הכל	בנקים וממשלות	סך הכל	
במיליוני ש"ח						
2,981	513	659	4,153	3	4,156	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לתחילת השנה
-	-	-	-	-	-	שינויים אחרים בהפרשה להפסדי אשראי
(571)	(9)	457	(123)	(2)	(125)	הוצאות בגין הפסדי אשראי
(566)	(31)	(693)	(1,290)	-	(1,290)	מחיקות חשבונאיות
843	-	400	1,243	-	1,243	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
277	(31)	(293)	(47)	-	(47)	מחיקות חשבונאיות נטו
(2)	-	-	(2)	-	(2)	התאמות מתרגום דוחות כספיים
2,685	473	823	3,981	1	3,982	יתרת הפרשה להפסדי אשראי לסוף שנה ¹
452	-	36	488	-	488	¹ מזה: בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015

הפרשה להפסדי אשראי

אשראי לציבור

מסחרי	דיוור	פרטי אחר	סך הכל	בנקים וממשלות	סך הכל
3,365	513	604	4,482	4	4,486
-	-	-	-	-	-
(123)	14	309	200	(1)	199
(676)	(12)	(614)	(1,302)	-	(1,302)
410	-	361	771	-	771
(266)	(12)	(253)	(531)	-	(531)
5	(2)	(1)	2	-	2
2,981	513	659	4,153	3	4,156
449	-	33	482	-	482

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכונים הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחר עמידה בהן. היבט הריכוזיות בא לידי ביטוי גם בתמחור האשראי שמשקף את הסיכון.

מקורות הריכוזיות הרלוונטיים לתיק האשראי של הבנק הינם: ענפי משק, לווה בודד וקבוצות לווים.

סיכון הריכוזיות מנוהל באמצעות הקפדה על עמידה בכל המגבלות הרגולטוריות, וכן באמצעות הגדרה וניטור שוטף לגבי העמידה במכלול של מגבלות פנימיות (שהינן מחמירות בהשוואה למגבלות הרגולטוריות).

הנחיות הפיקוח בנוגע לניתוח של הסיכון באשראי לענף כלי הרכב

ביום 9 ביולי 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים הנחיות בנוגע לניתוח סיכון האשראי בענף כלי רכב. בהתאם להנחיות, על תאגידים בנקאיים וחברות כרטיסי אשראי לבצע ניתוח סיכונים לאשראי לענף "מסחר כלי הרכב" ולאשראי הצרכני לרכישת רכב. ניתוח הסיכונים יבוצע באמצעות תרחישים שונים שעשויים להשפיע על הענף, ובהתאם לתוצאות הניתוח, הבנקים וחברות כרטיסי האשראי יידרשו לבחון את הצורך בעדכון מדיניות האשראי, תיאבון הסיכון, הכללים והמגבלות למימון ענף שוק הרכב ואת הצורך בהידוק הבקורות לגבי לווים משמעותיים קיימים ולגבי אשראי צרכני לרכישת רכב.

הבנק ביצע ניתוח של הסגמנטים הרלוונטיים על פי הנחיות הפיקוח על הבנקים, ולאחר דיון שהתקיים בדירקטוריון אושרו מספר עדכונים למדיניות האשראי.

עדכונים בהוראות הפיקוח על הבנקים בנושא חבות ענפית

ביום 10 ביולי 2017 פורסם חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא "הפרשה נוספת לחובות מסופקים". ההוראה עודכנה במטרה לצמצם את ההשפעה השלילית של ריכוזיות ענפית על איכות תיק האשראי, וכחלק ממדיניות הקלות רגולטוריות ופישוט של תהליכים. עדכון ההוראה כלל, בין היתר, התייחסות לנושאים הבאים:

- נקבעה מגבלת חבות ענפית, לפיה החבות לענף מסוים לא תעלה על שיעור של 20% מסך כל חבויות הציבור לתאגיד הבנקאי, או 22% במקרים מסוימים. הסף שנקבע יהווה מגבלה על החבות הענפית שאין לחרוג ממנה. בנוסף, שם ההוראה שונה ל"מגבלת חבות ענפית".
- בוטל המנגנון של הפרשה הנוספת וההפרשה הכללית.

לאור ביטול מנגנון הפרשה הנוספת האמור לעיל, במקביל לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 עודכנה הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות". במסגרת העדכון נקבע כי בעת קביעת הפרשה להפסדי אשראי, על התאגיד הבנקאי לשקלל, בין היתר, אשראי שאין לגביו דוחות כספיים מעודכנים.

שינויים אלו נכנסו לתוקף החל מיום 1 בינואר 2018. הבנק בחן את העדכונים להוראה והוא עומד במגבלות בהתאם להוראה המעודכנת.

טבלה 14 - התפלגות החשיפה לפי ענפים עיקריים

31 בדצמבר 2017								
הפסדי אשראי ^(ב)			חובות בעייתיים ^(ד)			חובות ^(ב)		סיכון אשראי כולל ^(א)
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	חובות בפיגור	פגום	בעייתי, לא פגום	לא בעייתי	סך הכל	סך הכל
במיליוני ש"ח								
בגין פעילות לווים בישראל								
ציבור-מסחרי								
(350)	45	72	77	237	210	18,489	18,936	49,689 ^(ה)
בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ה)								
(394)	(255)	(302)	57	491	120	23,833	24,444	27,700
שירותים פיננסיים								
(188)	(56)	(76)	9	3	5	11,181	11,189	21,721
מסחרי-ציבורי אחר								
(1,205)	310	236	244	1,349	1,477	67,754	70,580	93,340
סך הכל מסחרי^(ה)								
(2,137)	44	(70)	387	2,080	1,812	121,257	125,149	192,450
אנשים פרטיים -								
(443)	8	(10)	1,238	-	722	76,726	77,448	79,034
הלוואות לדיור								
(790)	217	189	312	139	511	37,745	38,395	68,649
אנשים פרטיים - אחר								
סך הכל ציבור - פעילות בישראל								
(3,370)	269	109	1,937	2,219	3,045	235,728	240,992	340,133
בנקים בישראל								
(3)	-	2	-	-	-	1,650	1,650	3,921
ממשלת ישראל								
-	-	-	-	-	-	129	129	41,161
סך הכל פעילות בישראל								
(3,373)	269	111	1,937	2,219	3,045	237,507	242,771	385,215
סך הכל מחוץ לישראל								
(378)	114	61	20	699	767	39,558	41,024	100,256
סך הכל								
(3,751)	383	172	1,957	2,918	3,812	277,065	283,795	485,471

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 283,795, 1,161,730,665, 9,580,117,870 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ו) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 1,066 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

לפירוט נוסף לגבי חשיפות לאשראי בעייתי ותנועה בהפרשה להפסדי אשראי, ראה דוח הדירקטוריון וההנהלה וביאורים 13 ו-31 לדוח הכספי. לפירוט נוסף על חשיפות אשראי לפי ענפי משק, ראה דוח הדירקטוריון וההנהלה.

31 בדצמבר 2016^(א)

ייתר הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הפסדי אשראי ^(ב) הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	חובות בעייתיים ^(ד)			חובות ^(ב)	סיכון אשראי כולל ^(א)	סך הכל	סך הכל
			חובות בפיגור	בעיית, לא פגום	לא בעייתי				
במיליוני ש"ח									
בגין פעילות לווים בישראל									
ציבור-מסחרי									
(327)	26	(7)	77	264	275	15,037	15,576	45,662	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ה)
(426)	(65)	(303)	47	637	360	22,881	23,878	26,440	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(218)	(23)	(82)	4	459	5	10,390	10,854	19,520	שירותים פיננסיים
(1,279)	(263)	(154)	209	1,550	1,745	65,119	68,414	90,189	מסחרי-ציבורי אחר
(2,250)	(325)	(543)	337	2,910	2,385	113,427	118,722	181,811	סך הכל מסחרי^(ו)
(462)	25	(10)	1,249	-	719	77,926	78,645	80,570	אנשים פרטיים - הלוואות לדיור
(818)	293	458	374	108	531	37,502	38,141	67,691	אנשים פרטיים - אחר
(3,530)	(7)	(95)	1,960	3,018	3,635	228,855	235,508	330,072	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
(1)	-	(2)	-	-	-	1,742	1,742	4,370	בנקים בישראל
-	-	-	-	-	-	206	206	41,992	ממשלת ישראל
(3,531)	(7)	(97)	1,960	3,018	3,635	230,803	237,456	376,434	סך הכל פעילות בישראל
(451)	54	(28)	137	635	411	38,986	40,032	98,931	סך הכל מחוץ לישראל
(3,982)	47	(125)	2,097	3,653	4,046	269,789	277,488	475,365	סך הכל

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 277,488, 110,675, 10,659, 1,284, 75,259 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ו) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 909 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- * הוצג מחדש.

לפירוט נוסף לגבי חשיפות לאשראי בעייתי ותנועה בהפרשה להפסדי אשראי, ראה דוח הדירקטוריון וההנהלה וביאורים 13 ו-31 לדוח הכספי. לפירוט נוסף על חשיפות אשראי לפי ענפי משק, ראה דוח הדירקטוריון וההנהלה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנתון לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטים של בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלוונטיים (כגון: קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב), תוך הסתמכות, בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המאקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מרכזי שהבנק בוחן, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

סיכון האשראי לענף בינוי ונדל"ן בישראל מהווה כ-22.75% מסך כל סיכון האשראי בישראל.

לפי כללי החישוב שקבע בנק ישראל לצורך קביעת שיעור הריכוזיות הענפי בהתאם להוראות ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא מגבלת חבות ענפית, סך כל החבות בענף בבנק מגיע לכ-19.03% מסך כל החבויות בארץ.

ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולתיק ההתחייבות להוצאת ערבות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח אפשרה להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה כ"מפחיתת סיכון אשראי". הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 1 באוגוסט 2018.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

נכון ליום 31 בדצמבר 2017 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

טבלה 15 - התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן

שינוי בהשוואה לסוף שנה קודמת	31 בדצמבר		
	2016	2017	
	במיליוני ש"ח		
סיכון אשראי מאזני	49,368	53,861	
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	8,421	8,082	
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר ^(א)	28,035	29,669	
סך הכל סיכון אשראי כולל	85,824	91,612	
באחוזים	במיליוני ש"ח		
9%	4,493		
(4)%	(339)		
6%	1,634		
7%	5,788		

(א) במונחי סיכון אשראי.

סיכונים בתיק הלוואות לדיר

ההתפתחויות שחלו במשק בשנים האחרונות (בעיקר סביבת ריבית נמוכה ועלייה חדה במחירי הדירות) הביאו לגידול משמעותי בהיקף האשראי לדיר בישראל.

תיק הלוואות לדיר מנוטר באופן שוטף תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון. בכלל זה מבוצע מעקב אחר התפלגות האשראי לפי בסיסי הצמדה, ריבית ושיעור המימון.

טבלה 16 - התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

שנוי בהשוואה לסוף שנה קודמת	יתרת תיק האשראי במיליוני ש"ח	ב- %
	80,616	8.5
	78,656	(2.4)
	77,005	(2.1)

בשנת 2017 חלה ירידה בהיקף האשראי לדיור הנובעת מקיטון בכמות ההלוואות המועמדות ומשיתוף בהעמדות אשראי עם גוף מוסדי.

במסגרת הניטור אחר מוקדי הסיכון בתיק ההלוואות לדיור נערך מעקב גם על מאפייני האשראי החדש, ובכלל זה התפלגות האשראי החדש לפי שיעורי מימון (שיעור מימון הינו היחס בין סך האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד בעת העמדת מסגרת האשראי).

טבלה 17 - התפתחות בירות אשראי חדש שניתן בישראל בשיעור מימון מעל 60%

2015	2016	2017	
			ממוצע שנתי
			באחוזים ^(א)
			שיעור מימון
18.8	16.1	18.1	מעל 60 ועד 70 כולל
16.7	14.7	16.2	מעל 70 ועד 80 כולל
1.1	0.1	0.1	מעל 80

(א) מסך האשראי החדש שהעמיד הבנק.

לפרוט נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק סיכון אשראי בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת החזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לוויים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד.

פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך חשוב בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, ביסוס החלטות החיתום על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים על התנהגות עסקית הוגנת (שקיפות ומסירת מידע, התאמה של המוצר לצרכי הלקוח, הוגנות בתמחור, טיפול בתלונות מצד הלקוחות), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע ממתן האשראי.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, לנוכח הצפי כי מגמה זאת צפויה להימשך, ובנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה הארגטיבית.

לפרוט נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק סיכון אשראי בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

פיזור גיאוגרפי

הפיזור הגיאוגרפי בתיק האשראי נועד לצמצם סיכון להידרדרות כלכלית/פוליטית/ביטחונית במדינות שהלווה חשוף אליהן, העלוה להביא לפגיעה במצבו הפיננסי וביכולתו לעמוד בהתחייבויותיו.

במסגרת המידע המשמש לקביעת דירוג הסיכון הפנימי של לווים עסקיים, נלקחים בחשבון היבטים המתייחסים לחשיפה הגיאוגרפית, ובפרט מיקומם של מקורות התזרים ו/או הנכסים הפיזיים המשמשים את הלווה בפעילותו השוטפת. מידע זה מאפשר לבנק לערוך מעקב בראייה כוללת של חשיפות כלל הלווים למדינות השונות.

נכון להיום, אין בתיק האשראי של הבנק ריכוזיות מהותית בחשיפה של הלווים העסקיים למדינה זרה כלשהי.

למידע נוסף בדבר חשיפות אשראי למדינות זרות ראה פרק סיכון אשראי בדוח הדיסקטוריון וההנהלה.

טבלה 18 - התפלגות סיכון אשראי כולל לפי אזור גיאוגרפי

31 בדצמבר 2017				
מדינות זרות				
אחרות	בריטניה	ארה"ב	ישראל	
במיליוני ש"ח				
720	5,216	17,267	244,749	אשראי לציבור ^(א)
408	113	5,121	71,657	ניירות ערך ^(ב)
-	14	34	9,525	נגזרים ^(ג)
296	1,949	1,956	91,813	חשיפה מאזנית אחרת ^(ד)
174	2,003	6,201	92,156	חוץ מאזני למעט נגזרים ^(ה)
-	21	57	17,741	סך החשיפה בגין נגזרים (מאזני וחוץ מאזני) ^(ו)

31 בדצמבר 2016				
מדינות זרות				
אחרות	בריטניה	ארה"ב	ישראל	
במיליוני ש"ח				
672	5,566	17,329	238,346	אשראי לציבור ^(א)
459	120	5,927	70,694	ניירות ערך ^(ב)
-	36	50	10,569	נגזרים ^(ג)
458	2,502	5,122	80,752	חשיפה מאזנית אחרת ^(ד)
184	1,674	7,156	90,935	חוץ מאזני למעט נגזרים ^(ה)
-	45	72	16,097	סך החשיפה בגין נגזרים (מאזני וחוץ מאזני) ^(ו)

(א) סיכון אשראי מאזני הכולל אשראי לציבור בניכוי הפרשה להפסדי אשראי.

(ב) יתרות מאזניות של ניירות ערך זמינים למכירה, למסחר ומוחזקים לפדיון כולל מניות וקרנות, ללא ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) יתרה מאזנית של נכסים בגין מכשירים נגזרים.

(ד) כולל מזומנים ופיקדונות בבנקים, אשראי לממשלות, השקעה בחברות כלולות, בניינים וציוד ונכסים אחרים.

(ה) סיכון אשראי במכשירי אשראי חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.

(ו) סך סיכון האשראי, מאזני וחוץ מאזני, בגין מכשירים נגזרים.

פיצול התיק לפי סוגי חשיפות אשראי

טבלה 19 - חשיפות סיכון אשראי לפי סוגים עיקריים של חשיפות אשראי (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר				
2016		2017		
חשיפות סיכון אשראי ברוטו ממוצעות	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ^(ב)	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ממוצעות	חשיפות סיכון אשראי ברוטו ^(ב)	
במיליוני ש"ח				
סוג חשיפת אשראי:				
325,367	336,655	337,647	348,371	אשראי ^(א)
66,379	67,611	70,424	69,785	אג"ח ^(ד)
16,767	16,653	17,560	18,046	אחרים ^(ה)
128,233	124,542	126,129	126,119	ערביות והתחייבויות על חשבון לקוחות
8,524	8,465	13,569	13,892	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)
545,270	553,926	565,329	576,213	סך הכל

(א) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.

(ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

(ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.

(ד) לא כולל את אגרות החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידי פיננסיים.

(ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידי פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי, כגון: בניינים וציוד.

(ו) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג). כמו כן, החל מ-1 בינואר 2017 חלו שינויים באופן חישוב החשיפות כלפי צדדים נגדיים מרכזיים. השפעת היישום הביאה לגידול בחשיפות נגזרים בכ-3.5 מיליארד ש"ח.

טבלה 20 - חשיפות סיכון אשראי לפי צד נגדי ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2017					
אשראי ^(א)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
חובות של ריבוניות	70,340	48,582	-	91	119,632
חובות של ישויות סקטור ציבורי	4,961	9,553	-	115	15,777
חובות של תאגידים בנקאיים	9,441	5,958	-	7,052	26,772
חובות של חברות ניירות ערך	18	721	-	1,130	1,869
חובות של תאגידים	87,515	2,279	-	5,455	136,925
חובות בביטחון נדל"ן מסחרי	36,313	-	-	-	74,137
חשיפות קמעונאיות ליחידים	44,116	-	-	41	75,131
הלוואות לעסקים קטנים	18,372	-	-	8	23,484
משכנתאות לדיור	77,295	-	-	-	81,748
איגוח	-	2,692	-	-	2,692
נכסים אחרים	-	-	18,046	-	18,046
סך הכל בגין סיכון אשראי	348,371	69,785	18,046	13,892	576,213

31 בדצמבר 2016					
אשראי ^(א)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערביות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
חובות של ריבוניות	67,437	48,146	-	24	116,350
חובות של ישויות סקטור ציבורי	4,679	9,007	-	140	14,590
חובות של תאגידים בנקאיים	5,981	4,687	-	3,652	19,247
חובות של חברות ניירות ערך	-	462	-	659	1,121
חובות של תאגידים	86,160	2,274	-	3,961	135,738
חובות בביטחון נדל"ן מסחרי	33,001	-	-	-	68,552
חשיפות קמעונאיות ליחידים	44,455	-	-	28	74,557
הלוואות לעסקים קטנים	16,473	-	-	1	21,331
משכנתאות לדיור	78,469	-	-	-	82,752
איגוח	-	3,035	-	-	3,035
נכסים אחרים	-	-	16,653	-	16,653
סך הכל בגין סיכון אשראי	336,655	67,611	16,653	8,465	553,926

- (א) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
- (ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
- (ד) לא כולל את אגרות החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידים פיננסיים.
- (ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידים פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי, כגון: בניינים וציוד.
- (ו) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

טבלה 21 - פיצול התיק לפי תקופה לפירעון ולפי סוגי חשיפות אשראי עיקריים (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2017					
אשראי ^(ג)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערבויות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
167,109	39,389	4,757	72,357	5,010	288,622
83,327	13,794	1,531	32,421	5,254	136,327
97,539	16,602	3,825	21,341	3,392	142,699
396	-	7,933	-	11,785	20,114
-	-	-	-	(11,549)	(11,549)
348,371	69,785	18,046	126,119	13,892	576,213

31 בדצמבר 2016					
אשראי ^(ג)	אג"ח ^(ד)	אחרים ^(ה)	ערבויות והתחייבויות אחרות	עסקאות במכשירים פיננסיים נגזרים ^(ו)	סך הכל ^(ב)
במיליוני ש"ח					
156,811	35,592	4,266	72,142	4,576	273,387
80,714	17,302	1,409	32,146	5,701	137,272
98,666	14,717	4,141	20,254	4,306	142,084
464	-	6,837	-	5,619	12,920
-	-	-	-	(11,737)	(11,737)
336,655	67,611	16,653	124,542	8,465	553,926

- (א) לאחר ניכוי מחיקות חשבונאיות ולפני ניכוי ההפרשות להפסדי אשראי על בסיס פרטני וקבוצתי.
 (ב) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ-מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות כאשראי), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
 (ג) כולל אשראי לציבור, אשראי לממשלה ופיקדונות בבנקים מרכזיים, ולאחר ניכוי התחייבויות בגין עסקות במכשירים נגזרים הכפופים להסכמי CSA.
 (ד) לא כולל את אגרות החוב הנכללות בתיק הסחיר ולא כולל השקעות בהון של תאגידי פיננסיים.
 (ה) כולל מזומנים, השקעות בתאגידי פיננסיים שלא הופחתו מההון, מקדמות לרשויות המס, מניות ונכסים אחרים ללא צד נגדי, כגון: בניינים וציוד.
 (ו) שווי הוגן חיובי של נגזרים, לרבות תוספת (Add-On) המשקפת את סכום החשיפה הפוטנציאלית העתידית לאשראי בגין יתרת הערך הנקוב של מכשירים נגזרים ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

הפחתת סיכון האשראי

מדיניות ותהליכים לגבי שיערוך וניהול ביטחונות

כחלק ממדיניות ניהול סיכון האשראי, השיקול העיקרי במתן אשראי הינו יכולת החזר של הלווה. לכן, במקרים רבים, שואף הבנק לקבל ביטחונות וזאת כגיבוי נוסף שמטרתו להקטין את ההפסד לבנק במקרה של כשל עסקי/פיננסי של הלווה. היקף הביטחונות הנדרשים מלווה הינו, בין השאר, פועל יוצא מרמת הסיכון שבאשראי.

במסגרת מדיניות הביטחונות לכלל ענפי המשק נקבעו עקרונות וכללים באשר לסוגי הביטחונות והיקפם. דרישת הביטחונות ושיעורם נגזרים מרמת הסיכון שהבנק מוכן לקחת על עצמו בעת העמדת האשראי.

בנוסף, נקבעים הקריטריונים העסקיים בקבלת הביטחונות, דרך קביעת שיעורי הישענות על הביטחונות, דרכי הטיפול בעת קבלתם, דרכי עדכון השווי ועיתויו ואמצעי המעקב והבקרה.

הביטחונות מותאמים, ככל הניתן, לסוגי האשראי שהם מבטיחים, תוך התייחסות לטווח הזמן, לסוגי הצמדה, לאופי האשראי ולמטרתו וכן למהירות יכולת המימוש שלהם. הבנק נוהג לתקף את שווי הביטחונות העיקריים (בעיקר בתחום הנדל"ן והציוד) על ידי קבלת הערכות שמאי/הערכות שווי עדכניות, עצמאיות ובלתי תלויות.

סוגי הביטחונות השכיחים שהבנק מקבל להבטחת האשראי כוללים, בין היתר, נכסים פיננסיים, נכסי נדל"ן, כלי רכב, ציוד לסוגיו ועוד.

בבנק קיימת מערכת ממוחשבת המאפשרת הפקת מידע אודות סוגי הנכסים המשמשים כביטחונות.

ראה בהמשך פרט נוסף על הפחתת סיכון האשראי - גילויים בגישה הסטנדרטית.

תיקים המטופלים בהתאם לגישה הסטנדרטית

שקלול הסיכון בגין חשיפות אשראי מתבצע על בסיס הגישה הסטנדרטית. בהתאם לגישה זו, משקלי הסיכון תלויים בסוג החשיפות ובחלק מהמקרים, בדירוגי האשראי המתייחסים אליהם (ככל שקיים דירוג כשיר). במידה וקיימים דירוגים לחשיפות כאמור, עושה הבנק שימוש בדירוגי האשראי של שלוש חברות דירוג אשראי חיצוניות:

- Standard & Poor's Ratings Services
- Moody's Investors Service
- Fitch Ratings

משקלי סיכון לחובות המבוססים על דירוג מדינה הכוללים חשיפות לממשלות, בנקים, חברות ניירות ערך וישויות סקטור ציבורי, נקבעים על בסיס דירוגי האשראי לטווח ארוך של Moody's.

משקלי סיכון לחובות תאגידיים מדורגים נקבעים על בסיס דירוגי האשראי לטווח ארוך של החברות הנ"ל באופן הבא: כאשר לחוב יש דירוג אחד, דירוג זה ישמש לקביעת משקל הסיכון של החוב. כאשר יש שני דירוגים שניתנו על ידי שתי חברות שונות שמופו למשקלי סיכון שונים, ייבחר משקל הסיכון הגבוה יותר. כאשר יש שלושה דירוגים, יתייחסו לשני הדירוגים הטובים ביותר ומביניהם יילקח משקל הסיכון המתאים לדירוג הנחות מבין השניים.

ב-22 באוקטובר 2017 פורסם חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203. עיקרי העדכון הינם הרחבת רשימת חברות דירוג אשראי חיצוני הכשירות (ECAI) לעניין קביעת משקלות הסיכון וחישוב דרישות הון בגין חשיפות אשראי. בעדכון נוספה חברת AM Best Europe-Rating Services והתווסף למפת הדירוגים הכשירים הדירוג IFS/Financial strength אשר משמש לדירוג חשיפות של חברות ביטוח באירופה וארה"ב. העדכון בוצע לאור רכישות התאגידיים הבנקאיים פוליסות ביטוח בגין תיקי ערבויות על פי חוק המכר ובגין תיקים נוספים אחרים.

בכל הנוגע למשקלי הסיכון לחובות תאגידיים שהינם מבטחים/מבטחי משנה, עושה הבנק שימוש בדירוגי Financial /IFS strength לטווח הארוך של חברות הדירוג.

בנוסף, עודכנו רשימת המדדים הראשיים לצורך קביעת ביטחונות כשירים. כך, במסגרת העדכון להוראה, לרשימת המדדים הראשיים נוסף המדד Euro Stoxx 50, וכן עודכן מדד ת"א 100 למדד ת"א 125.

לא היו לעדכונים כאמור השפעה מהותית על יחס הלימות ההון של הבנק.

לצורך קביעת משקלות הסיכון בהתאם דירוגי האשראי כאמור לעיל, עושה הבנק שימוש בטבלאות המיפוי הסטנדרטיות שקבע הפיקוח על הבנקים במסגרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203. הטבלאות שלהלן מציגות את פירוט חשיפת האשראי על פי משקל הסיכון, תוך פילוח החשיפה בהתאם לצד הנגדי, לאחר הפרשות להפסדי אשראי ולפני ולאחר הפחתת סיכון אשראי בגין ביטחונות מוכרים.

טבלה 22 - סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולפני הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)

31 בדצמבר 2017						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	731	-	-	4,558	113,353	חובות של ריבוניות
-	6,313	-	-	9,454	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	3,189	-	-	19,274	3,622	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	1,869	-	חובות של חברות ניירות ערך
-	842	-	-	2,945	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בביטחון נדל"ן מסחרי
74,787	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
23,187	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
32,027	16,837	-	29,876	-	-	משכנתאות לדיור
-	159	19	-	2,514	-	איגוח
-	-	-	-	-	3,539	נכסים אחרים
130,001	28,071	19	29,876	40,614	120,514	סך הכל

(א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערביות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

* החל מ-1 בינואר 2017 חלו שינויים באופן חישוב החשיפות לגבי צדדים נגדיים מרכזיים. בהתאם להנחיות המעודכנות בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203, שוקללה החשיפה לבורסה במשקל סיכון של 20%.

לפירוט נוסף ראה ביאור הלימות ההון בדוח הכספי.

חשיפת אשראי ברוטו ^(א)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
119,632	-	-	-	-	-	-	990
15,777	-	-	-	-	-	-	10
26,772	-	-	-	-	-	31	656
1,869	-	-	-	-	-	-	-
136,543	-	-	-	-	-	1,611	131,145
74,131	-	-	-	-	-	291	73,840
75,113	-	-	-	-	-	245	81
23,428	-	-	-	-	-	205	36
81,573	-	-	-	-	-	214	2,619
2,692	-	-	-	-	-	-	-
18,046	-	-	-	4,822	-	583	9,102
575,576	-	-	-	4,822	-	3,180	218,479

31 בדצמבר 2016

75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	261	-	-	3,454	111,849	חובות של ריבוניות
-	5,736	-	-	8,810	-	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	2,334	-	-	13,550	2,847	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	1,121	-	חובות של חברות ניירות ערך
-	1,276	-	-	1,781	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בביטחון נדל"ן מסחרי
74,471	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
21,214	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
31,440	15,181	-	33,100	-	-	משכנתאות לדיור
-	26	78	-	2,931	-	איגוח
-	-	-	-	-	2,876	נכסים אחרים
127,125	24,814	78	33,100	31,647	117,572	סך הכל

(א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
116,350	-	-	-	-	-	-	786
14,590	-	-	-	-	-	-	44
19,247	-	-	-	-	-	18	498
1,121	-	-	-	-	-	-	-
135,172	-	-	-	-	-	1,578	130,537
68,543	-	-	-	-	-	268	68,275
74,532	-	-	-	-	-	25	36
21,277	-	-	-	-	-	54	9
82,564	-	-	-	-	-	213	2,630
3,035	-	-	-	-	-	-	-
16,653	-	-	-	4,302	-	479	8,996
553,084	-	-	-	4,302	-	2,635	211,811

טבלה 23 - סכום החשיפה לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי ולאחר הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2017						
75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	731	-	-	4,581	121,510	חובות של ריבוניות
-	6,310	-	-	3,537	1,527	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	1,719	-	-	17,792	3,622	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	1,462	-	חובות של חברות ניירות ערך
-	4,508	-	-	21,402	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בביטחון נדל"ן מסחרי
73,823	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
21,291	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
31,987	16,837	-	29,877	-	-	משכנתאות לדיור
-	159	19	-	1,772	-	איגוח
-	-	-	-	-	3,539	נכסים אחרים
127,101	30,264	19	29,877	50,546	130,198	סך הכל

(א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה שקלול מסגרות לא מנוצלות), לאחר הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

(ב) הפחתה בסיכון האשראי מבטאת סיווג של משקל הסיכון הסופי בין השעורים השונים.

* החל מ-1 בינואר 2017 חלו שינויים באופן חישוב החשיפות לגבי צדדים נגדיים מרכזיים. בהתאם להנחיות המעודכנות בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203, שוקללה החשיפה לבורסה במשקל סיכון של 20%.

לפירוט נוסף ראה ביאור הלימות ההון בדוח הכספי.

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
127,593	-	-	-	-	-	-	771
11,384	-	-	-	-	-	-	10
23,772	-	-	-	-	-	3	636
1,462	-	-	-	-	-	-	-
126,857	-	-	-	-	-	1,603	99,344
73,555	-	-	-	-	-	291	73,264
74,138	-	-	-	-	-	245	70
21,530	-	-	-	-	-	205	34
81,533	-	-	-	-	-	214	2,618
1,950	-	-	-	-	-	-	-
18,046	-	-	-	4,822	-	583	9,102
561,820	-	-	-	4,822	-	3,144	185,849

31 בדצמבר 2016

75%	50%	40%	35%	20%	0%	
במיליוני ש"ח						
-	261	-	-	3,423	119,244	חובות של ריבונות
-	5,644	-	-	3,676	1,333	חובות של ישויות סקטור ציבורי
-	2,278	-	-	10,704	2,847	חובות של תאגידים בנקאיים
-	-	-	-	863	-	חובות של חברות ניירות ערך
-	5,207	-	-	20,135	-	חובות של תאגידים
-	-	-	-	-	-	חובות בביטחון נדל"ן מסחרי
73,170	-	-	-	-	-	חשיפות קמעונאיות ליחידים
19,384	-	-	-	-	-	הלוואות לעסקים קטנים
31,400	15,181	-	33,099	-	-	משכנתאות לדיור
-	26	78	-	2,203	-	איגוח
-	-	-	-	-	2,876	נכסים אחרים
123,954	28,597	78	33,099	41,004	126,300	סך הכל

(א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה שקלול מסגרות לא מנוצלות), לאחר הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

חשיפת אשראי ברוטו ^(N)	1250%	650%	350%	250%	225%	150%	100%
123,202	-	-	-	-	-	-	274
10,697	-	-	-	-	-	-	44
16,329	-	-	-	-	-	2	498
863	-	-	-	-	-	-	-
125,751	-	-	-	-	-	1,571	98,838
68,012	-	-	-	-	-	268	67,744
73,223	-	-	-	-	-	25	28
19,446	-	-	-	-	-	53	9
82,523	-	-	-	-	-	213	2,630
2,307	-	-	-	-	-	-	-
16,653	-	-	-	4,302	-	479	8,996
539,006	-	-	-	4,302	-	2,611	179,061

הפחתת סיכון אשראי - גילויים בגישה הסטנדרטית

לצורך הפחתת סיכון האשראי בגישה הסטנדרטית, הבנק משתמש בגישה המקיפה לטיפול בביטחונות.

מכשירי הביטחון העיקריים המוכרים ככשירים בבנק בגישה הסטנדרטית הם פיקדונות שקליים, פיקדונות מט"ח, תכניות חיסכון ואג"ח ממשלתי.

ביטחון יוכר ככשיר כאשר עומד בכללים הנדרשים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203, לרבות, וודאות משפטית, הזכות למימוש בהקדם במקרה כשל ותקפות כלפי צד ג'.

הבנק משתמש בכתבי קיזוז העומדים בתנאים הקבועים בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203, על מנת להשתמש בחשיפה נטו של הלוואות ופיקדונות כבסיס לחישוב הלימות ההון.

כמו כן, הבנק משתמש במערך קיזוז (NETTING SET) בעסקאות נגזרים בהתאם לנספח ג' להוראה הנ"ל 203 בעסקאות נגזרים, כאשר קיימים הסכמי התחשבות דו צדדיים תקפים. על מנת להפחית סיכון אשראי בעסקאות נגזרים, הבנק מתקשר בהסכמי CSA (הסכמי קיזוז והתחשבות בנגזרים) והסכמי העברת ביטחונות מול בנקים ולקוחות.

לצורך החלפת משקל הסיכון של חובות המגובים בערבות למשקל הסיכון של ספק ההגנה בחישוב נכסי הסיכון בגישה הסטנדרטית, הבנק מכיר בעיקר בסוגי הערבויות הבאות ככשירות ערבות מדינה, ערבות בנקים בארץ וערבות אשראי וביטוחים ממבטחי משנה, הדומים במהותם ואשר עומדים בקריטריונים להכרה כערבויות כשירות לצרכי הלימות ההון.

טבלה 24 - הפחתת סיכון אשראי (נדבך 3)

31 בדצמבר 2017					
חשיפת אשראי	חשיפת אשראי ברוטו לאחר לפני הפרשה להפסדי אשראי ^(א)	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנגרעו	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנוספו	סך החשיפה שמכוסה בביטחון פיננסי כשיר ^(ב)	חשיפת אשראי נטו ^(ג)
במיליוני ש"ח					
119,632	119,632	(432)	8,393	-	127,593
15,777	15,777	(5,917)	1,527	(3)	11,384
26,772	26,772	(1,907)	445	(1,538)	23,772
1,869	1,869	-	-	(407)	1,462
136,925	136,543	(23,701)	22,475	(8,460)	126,857
74,137	74,131	(109)	-	(467)	73,555
75,131	75,113	(1)	-	(974)	74,138
23,484	23,428	(23)	-	(1,875)	21,530
81,748	81,573	(8)	-	(32)	81,533
2,692	2,692	(742)	-	-	1,950
18,046	18,046	-	-	-	18,046
576,213	575,576	(32,840)	32,840	(13,756)	561,820

(א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

(ב) לאחר התחשבות במקדמי ביטחון.

(ג) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לאחר הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

31 בדצמבר 2016					
חשיפת אשראי נטו ^(א)	סך החשיפה שמכוסה בביטחון פיננסי כשיר ^(ב)	סך הכל סכומים שנוספו	סך החשיפה שמכוסה על ידי ערבויות שנגרעו	חשיפת אשראי	
				ברוטו לאחר הפרשה להפסדי אשראי ^(א)	חשיפת אשראי ברוטו לפני הפרשה להפסדי אשראי ^(א)
במיליוני ש"ח					
123,202	-	7,412	(560)	116,350	116,350
10,697	(23)	1,333	(5,203)	14,590	14,590
16,329	(1,375)	414	(1,957)	19,247	19,247
863	(258)	-	-	1,121	1,121
125,751	(8,794)	22,457	(23,084)	135,172	135,738
68,012	(489)	-	(42)	68,543	68,552
73,223	(1,305)	-	(4)	74,532	74,557
19,446	(1,809)	-	(22)	21,277	21,331
82,523	(25)	-	(16)	82,564	82,752
2,307	-	-	(728)	3,035	3,035
16,653	-	-	-	16,653	16,653
539,006	(14,078)	31,616	(31,616)	553,084	553,926

- (א) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לפני הפחתת סיכון אשראי כתוצאה מביצוע פעולות מסוימות (לדוגמה, על ידי שימוש בערבויות) ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).
- (ב) לאחר התחשבות במקדמי ביטחון.
- (ג) לפני המרה לאשראי של רכיבים חוץ מאזניים (לדוגמה, שקלול מסגרות לא מנוצלות), לאחר הפחתת סיכון אשראי ולאחר קיזוז עסקות בנגזרים (נטינג).

חשיפות שקשורות לסיכון צד נגדי בנגזרים

סיכון האשראי בעסקת נגזרים הינו מדד לסכום ההפסד שהבנק עלול לשאת בו אם הצד הנגדי לעסקה לא יעמוד בתנאי העסקה. סיכון זה למועד מסוים מוגדר כסך השווי הנוכחי של העסקה לאותו מועד בתוספת סיכון פוטנציאלי להפסד העתיד. פוטנציאל זה מוערך על פי רמת התנודתיות הצפויה בנכס הבסיס ועל פי משך התקופה שנותרה עד למועד השלמת הביטחונות כפי שסוכם עם הלקוח. לחילופין, סיכון האשראי נמדד על פי סכום ההפסד המרבי, לפי תרחישים, שהבנק עלול לשאת בו וזאת לאחר ניכוי הסכמי קיזוז הניתנים לאכיפה.

ההתפתחויות בשוקי המט"ח הבינלאומיים והתנודתיות בשערי החליפין של המטבעות השונים והשלכותיהן על הלווים הפעילים במטבע חוץ מחייבים הגברת מעקב, פיקוח ובקרה אחר חשיפות של לקוחות לתנודות במחירי שוק (שערי חליפין, אינפלציה וכו'). לצורך כך קיימות ההנחיות המתייחסות להתאמה הנדרשת בין בסיס מטבע האשראי לבין מטבע תזרים המזומנים המהווה את מקור הסילוק של האשראי וקיימת מודעות לנושא החשיפה לסיכונים מטבע ומקדשת תשומת לב מיוחדת ללווים בעלי פוטנציאל חשיפה גבוה. במקרה הצורך נערך עדכון דירוג סיכון הלווה תוך דרישה לחיזוק בסיס ההון העצמי והביטחונות.

במקרה שנמצא כי ללווה קיימת חשיפה/רגישות לשינויים בשערי חליפין ו/או במחירי סחורות, הגורם העסקי נדרש לבחון את מידת רגישות הלווה בראיה כוללת, תוך התייחסות למכלול הקריטריונים המחייבים הכללת הלווה ברשימת הלקוחות הרגישים ושקלול וכימות רגישות לשינויים בשערי החליפין ו/או במחירי הסחורות הגלומה בפעילותו.

המעקב אחר פעילות הלקוחות בעסקות במכשירים נגזרים לסוגיהן מבוצע על ידי חטיבת שוקי הון בבנק. המבצעת מעקב מקרוב אחר פעילות של לקוחות הפעילים בשוקי הכספים וההון וכן מעקב אחר הפעילות המבוצעת על ידי יתר לקוחות הבנק. החטיבה אחראית על המודלים לחישוב דרישת הביטחונות, הפרמטרים המשמשים למודלים, מערכות המחשוב המודדות את העמידה במסגרות הפעילות ונהלי העבודה.

בשנים האחרונות התפתחו בשוק הנגזרים מנגנונים להפחתת סיכונים אשראי במסחר בין צדדים נגדיים על ידי הכרה בהשפעת תהליכי קיזוז (NETTING) המעוגנים בהסכמים משפטיים סטנדרטיים בינלאומיים (כדוגמת ISDA) וכן על ידי מנגנון הפקדת

ביטחונות הדדים בין הצדדים הנגדיים לעסקה (הסכמי CSA). פעילות המסחר הבין-בנקאית מבוצעת רק אל מול צדדים נגדיים מולם הבנק חתום על הסכמים אלו. כמו כן, קיימת מגמה להתקשרות על בסיס דומה גם אל מול לקוחות עתירי פעילות בנגזרים. בהסכמי CSA מול בנקים מבוצעת התחשבות יומית בהתאם לנתוני השוק ולחשיפה. הביטחון הוא מסוג מזומן, הסכום נקוב במטבע הקבוע בהסכם.

טבלה 25 - יתרות סיכון אשראי של צד נגדי בנגזרים (נדבך 3)

31 בדצמבר			
	2016	2017	
	חשיפות אשראי נטו של נגזרים	יתרת ערך נקוב	חשיפות אשראי נטו של נגזרים
	יתרת ערך נקוב		
	במיליוני ש"ח		
חוזי ריבית	7,859	331,589	6,296
חוזי מטבע חוץ	6,727	252,529	6,567
חוזים בגין מניות	5,537	104,127	12,499
חוזי סחורות ואחרים	79	610	80
עסקאות בנגזרי אשראי ^(א)	-	-	-
הטבות קיזוז	(11,737)	-	(11,550)
ביטחון כשיר	(3,682)	-	(4,752)
סך הכל	4,783	688,855	9,140
			712,071

(א) ליום הדוח לא קיימות חשיפות סיכון אשראי בגין הגנה שנמכרה או נקנתה.

איגוח

הבנק לא מקיים פעילות לאיגוח נכסיו. עם זאת, הבנק משקיע בניירות ערך מגובי נכסים דרך פעילות הנוסטרו שלו. ניירות ערך מגובי נכסים מאופיינים בפיזור רחב של לווים ולעיתים גם בפיזור ענפי ובין-ענפי. בנוסף, בחלק מהמכשירים קיימת חלוקה לשכבות ברמות סיכון שונות המאפשרות לבנק גמישות בהתאמת ההשקעה לתיאבון לסיכון. ההשקעה בסוגים שונים של ניירות ערך מגובי נכסים נבחנת מראש, הן בהיבט של התשואה הצפויה והן בהיבט הסיכונים הגלומים.

טבלה 26 - תיק זמין למכירה - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)

31 בדצמבר					
2016			2017		
רווח (הפסד) כולל אחר מצטבר	עלות מופחתת	שווי הוגן	רווח (הפסד) כולל אחר מצטבר	עלות מופחתת	שווי הוגן
במיליוני ש"ח					
ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)					
אגרות חוב זמינות למכירה ניירות ערך מסוג העבר באמצעות (Pass through securities)					
2,987	(76)	3,063	3,001	(35)	3,036
מזה: ניירות ערך שקיימת לגביהם ערבות של GNMA					
273	(8)	281	318	(8)	326
ניירות ערך שהונפקו על ידי FNMA ועל ידי FHLMC					
1,986	(53)	2,039	1,941	(19)	1,960
ניירות ערך מגובי משכנתאות אחרים (כולל CMO ו-STRIPPED MBS)					
4,998	(85)	5,083	3,925	(35)	3,960
מזה: ניירות ערך שהונפקו על ידי FHLMC, FNMA, GNMA או שקיימת לגביהם ערבות של גופים אלה					
4,455	(84)	4,539	3,764	(36)	3,800
7,986	(161)	8,146	6,926	(70)	6,996
סך הכל ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)					
ניירות ערך מגובי נכסים (ABS)					
338	4	332	-	-	-
אשראי אחר לאנשים פרטיים					
1	-	1	-	-	-
אשראי שאינו לאנשים פרטיים					
1,424	14	1,413	1,603	4	1,599
אגרות חוב מסוג CLO					
1,763	18	1,746	1,603	4	1,599
סך הכל ניירות ערך מגובי נכסים (ABS)					
9,749	(143)	9,892	8,529	(66)	8,595
סך כל אגרות החוב מגובי משכנתאות ומגובי נכסים זמינות למכירה					

טבלה 27 - תיק זמין למכירה - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2017				
הסכום המצטבר של החשיפה				
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	סך הכל	חשיפות איגוח מחדש	חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
64	2,328	-	2,328	20%
1	19	19	-	40%
30	159	-	159	50%
-	-	-	-	100%
-	-	-	-	225%
-	-	-	-	1250%
95	2,506	19	2,487	סך הכל

31 בדצמבר 2016				
הסכום המצטבר של החשיפה				
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	סך הכל	חשיפות איגוח מחדש	חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
73	2,931	-	2,931	20%
4	78	78	-	40%
2	26	-	26	50%
-	-	-	-	100%
-	-	-	-	225%
-	-	-	-	1250%
79	3,035	78	2,957	סך הכל

* (א) לא כולל ניירות ערך FNMA, FHLMC אשר משקל הסיכון שלהן הינו 20%. לא כולל ניירות ערך GNMA אשר משקל הסיכון שלהן 0%.

טבלה 28 - תיק לפדיון - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר	
2016	2017
יתרת חשיפה כוללת	
במיליוני ש"ח	
ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)	
-	347
ניירות ערך מגובי משכנתאות אחרים (כולל CMO ו-STRIPPED MBS)	
-	163
מזה: ניירות ערך שהונפקו על ידי FNMA, FHLMC או GNMA או בערבותם	
-	347
סך הכל ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)	
-	347
סך הכל ניירות ערך לפדיון מגובי משכנתאות	

(א) החל מיום 1 בינואר 2017 הותר לבנק לחדש סיווג אגרות החוב בתיק המוחזק לפדיון. כתוצאה מכך הבנק סיווג מהתיק הזמין למכירה לתיק לפדיון אגרות חוב של חברה בת בחו"ל בסך של כ-957 מיליון ש"ח, מתוכן 466 מיליון ש"ח הינן ניירות ערך מגובי נכסים. בהתאם להוראות בנק ישראל, בהעברת אג"ח מהתיק הזמין למכירה אל תיק המוחזק לפדיון, רווח או הפסד שטרם מומש מהתאמות לשווי הוגן ליום העברה ממשיך להיות מוצג בהון העצמי, אך מיום זה ואילך מופחת לרווח והפסד על פני משך החיים הנותרים של האג"ח. סכום ההפסד בקרן ההון ליום המעבר הינו כ-35 מיליון ש"ח.

טבלה 29 - תיק לפדיון - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3)^(א)

31 בדצמבר 2017				
הסכום המצטבר של החשיפה				
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	סך הכל	חשיפות איגוח מחדש	חשיפות איגוח	
במיליוני ש"ח				
5	186	-	186	20%
-	-	-	-	40%
-	-	-	-	50%
-	-	-	-	100%
-	-	-	-	225%
-	-	-	-	1250%
5	186	-	186	סך הכל

(א) לא כולל ניירות ערך FNMA, FHLMC אשר משקל הסיכון שלהן הינו 20%. לא כולל ניירות ערך GNMA אשר משקל הסיכון שלהן 0%.

תיק למסחר

טבלה 30 - תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי סוגי חשיפה (נדבך 3)

31 בדצמבר					
2016			2017		
רווח (הפסד) כולל אחר מצטבר	עלות מופחתת	שווי הוגן	רווח (הפסד) כולל אחר מצטבר	עלות מופחתת	שווי הוגן
במיליוני ש"ח					
6	-	6	4	-	4
אגרות חוב למסחר ניירות ערך מסוג העבר באמצעות (Pass through securities)					
6	-	6	4	-	4
מזה: ניירות ערך שהונפקו על ידי FNMA ועל ידי FHLMC					
86	-	86	54	-	54
ניירות ערך מגובי משכנתאות אחרים (כולל CMO ו-STRIPPED MBS)					
-	-	-	-	-	-
מזה: ניירות ערך שהונפקו על ידי FNMA, FHLMC או GNMA, או שקיימת לגביהם ערכות של גופים אלה					
92	-	92	58	-	58
סך הכל ניירות ערך מגובי משכנתאות (MBS)					
188	-	188	210	1	209
סך הכל ניירות ערך מגובי נכסים (ABS)					
280	-	280	268	1	267
סך הכל אגרות חוב מגובי משכנתאות ומגובי נכסים למסחר					

טבלה 31 - תיק למסחר - השקעה בניירות ערך מגובי משכנתאות ומגובי נכסים לפי משקל סיכון (נדבך 3) (א), (ב)

31 בדצמבר					
2016			2017		
דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	הסכום המצטבר של החשיפה	דרישות ההון בגין חשיפות איגוח	הסכום המצטבר של החשיפה		
במיליוני ש"ח					
4	149	4	144	20%	
8	121	8	118	50%	
-	1	-	-	100%	
1	3	1	2	350%	
-	0	1	0	1250%	
13	274	14	264	סך הכל	

(א) לא כולל ניירות ערך FNMA, FHLMC אשר משקל הסיכון שלהן הינו 20%. לא כולל ניירות ערך GNMA אשר משקל הסיכון שלהן 0%.
 (ב) נכון ליום 31 בדצמבר 2016 לא קיימות פוזיציות איגוח מחדש בתיק למסחר.

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד בפוזיציות מאזניות וחוץ מאזניות הנובע משינוי בשווי הוגן של מכשיר פיננסי עקב שינוי בתנאי שוק (שינוי ברמת מחירים בשווקים שונים, תנודתיות בשיעורי ריבית, שערי חליפין, אינפלציה, מחירי מניות וסחורות ומדדים כלכליים נוספים). החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך):

- א. סיכון הריבית, הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים.
- ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד), הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב הפרש שבין שווי הנכסים לשווי ההתחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.
- ג. סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנודתיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מנפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- ד. סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, הנובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים המועברים לקבוצה.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מבנה ארגוני ואחריות ניהול סיכוני שוק

קו ההגנה הראשון - חטיבת שוקי הון

חטיבת שוקי הון אחראית על נטילת הסיכון תוך כדי ניתוחו והבנתו לאורך חיי העסקאות. החטיבה עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובהפעלת כלל חדרי העסקות בבנק לצורך מסחר ותיווך במטבעות, בריביות, בנגזרים ובניירות ערך. בנוסף, עוסקת החטיבה בניהול פיננסי הכולל פיתוח מוצרים פיננסיים ומוצרי השקעה וניהול הנכסים וההתחייבויות של הקבוצה. כמו כן, אחראית החטיבה על ניהול הקשר עם מוסדות פיננסיים בחו"ל, על מתן שירות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות ללקוחות מוסדיים ועל ניהול בקרת סיכונים שוטפת של כל הפעילויות דלעיל. בנוסף לתהליכי הבקרה בתוך חדרי העסקות, מבוצעת בקרה שוטפת אחר הפעילות - בהיבטי סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים וסיכונים מעילות והונאות, על ידי חדר תיכון באגף לניהול סיכונים בחטיבה. לצד החטיבה לשוקי הון "קו הגנה ראשון" פועלת זרוע ההשקעות של לאומי - "לאומי פרטנרס".

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול סיכונים

באחריות החטיבה לבחון את ניהול סיכוני השוק והנזילות בראייה כוללת תוך מעורבות בהערכת הסיכונים במוצרים ופעילויות חדשות, גיבוש מדיניות סיכון ומגבלות סיכון בראיית כלל תיק הנוסטרו וחדרי העסקות, ההשקעות הריאליות של הבנק ותיק הפנסיה. כמו כן, באחריותה לפתח ולאגור את הערכת הסיכון בעסקאות ופעילויות מהותיות כגון אישור של מוצרים, השקעות, עסקאות חדשות, פיתוח מתודולוגיות, תיקוף מודלים מהותיים, מעקב אחר משתני שוק והשקעות ספציפיות וביצוע של תרחישי קיצון ועוד.

קו ההגנה השלישי - ביקורת פנימית

תפקידה של הביקורת הפנימית הינו לבחון בדיעבד את תקינותם ויעילותם של תהליכי ניהול הסיכונים בקו ההגנה הראשון והשני ולחשוף חולשות בבקורות הפנימיות.

ניהול סיכוני שוק נדון בוועדות כלהלן:

- א. ועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים בוועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון דיון על מסמך הסיכונים של החטיבה לניהול סיכונים הכולל את החשיפות לסיכוני שוק והשינוי במוקדי הסיכון. מדווחת תמונת המצב של עמידה במגבלות ברמת הקבוצה וכן הנזק שיכול להיווצר לבנק מתרחישי קיצון. כמו כן, כל פעילות חדשה במכשירים פיננסיים בעלת מהותיות גבוהה, מובאת לדיון ואישור הוועדה במסגרת נהל "מוצר חדש". בנוסף, מסמך המדיניות לניהול סיכוני שוק מובא לדיון ואישור הוועדה אחת לשנה והמלצות ועדת הדירקטוריון לניהול סיכונים מובאת לאישור מליאת הדירקטוריון.
- ב. ועדת סיכונים עליונה בראשות המנכ"ל - דנה במדיניות ובנושאים מהותיים הקשורים לסיכוני שוק לאחר שנידונו בוועדת סיכוני שוק עליונה.
- ג. הוועדה לניהול נכסים, התחייבויות והשקעות פיננסיות (ALCO) בראשות ראש חטיבת שוקי הון אחראית לניהול הנכסים וההתחייבויות וההשקעות הפיננסיות בהתאם להחלטות הדירקטוריון וההנהלה, תוך מתן דגש למבנה המאזן, מחירי המעבר, הנזילות הנדרשת והשקעת עתודות הנזילות, מבנה ההון ומדיניות גיוס המקורות ועמידה במגבלות ומדיניות הקבוצה.

ד. הוועדה לניהול סיכוני שוק עליונה בראשות מנהלת הסיכונים הראשית אחראית לבחינת אירועים ומגמות בשווקים אשר עשויים להשפיע על הבנק. באחריותה לדון ולאשר את מדיניות ומגבלות הסיכון - טרום הבאתם לדיון ואישור הדירקטוריון, לנטר אחר העמידה במגבלות האמורות וכן לאשר את המתודולוגיה למדידת החשיפות, לסיכוני שוק בקבוצת לאומי.

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגית סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים - התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכוני השוק בגין המחויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול ניהול "נכסי התכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

התיק הבנקאי

סיכוני השוק בתיק הבנקאי נובעים מפעילות הבנק בעסקי הליכה (בעיקר אשראי, פיקדונות והשקעה בניירות ערך בתיק הזמין). סיכוני השוק המרכזיים בתיק הינם סיכון הריבית וחשיפות הבסיס. הכלים העיקריים לניהול החשיפות בתיק הבנקאי הינם מדיניות המחירים, ניהול תיק הנוסטרו הזמין, הנפקת מכשירי חוב וגידור באמצעות מכשירים פיננסיים נגזרים. מדיניות הגידורים מאפשרת לצמצם ו/או להרחיב, במידת הצורך, את הסיכונים על ידי שינוי הפוזיציה בה הבנק נמצא ובהתאם לתיאבון הסיכון שהוגדר על ידי הדירקטוריון.

מדיניות ההשקעה

פעילות הנוסטרו בלאומי מהווה כלי מרכזי לניהול הנכסים וההתחייבויות, מאזני ההצמדה, ניתוב ההון החשוף וליצירת רווח. הניהול מבוצע בראייה כוללת, לרבות התייחסות למכלול הסיכונים וההזדמנויות ובכלל זה תיקי הנוסטרו, ההחזקות הריאליות והנכסים וההתחייבויות בתיק הפנסיה. כמו כן, הניהול כפוף למגבלות תיאבון הסיכון שנקבעות על ידי הדירקטוריון ולהקצאת ההון הנדרשת על פי כללי באזל. הסיכונים המרכזיים הגלומים בפעילות ההשקעות הינם סיכוני ריבית, אשראי, נזילות ובסיס.

במטרה לשמור על יציבות ורמת נזילות גבוהה, ניהול הנכסים נעשה תוך נטילת סיכון נמוך עד בינוני בחלק העיקרי של ההשקעות והפעילויות, ונטילת סיכון גבוה יותר בחלק מצומצם של ההשקעות והפעילויות. כחלק ממדיניות זו נשמרת רמת פיזור גבוהה בין מוצרים, מדינות, סוגי סיכון וחשיפה לצדדים נגדיים.

לאומי חשוף בתיקי הנוסטרו לסיכוני אשראי ושוק של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים בארץ ובחו"ל. בנוסף הבנק משקיע באופן מוגבל גם במכשירים מגובי נכסים (כגון MBS, CLO, ABS ואחרים) וכן בקרנות ומניות בפיזור גבוה.

עבור השקעה בגופים שיעיקר עיסוקם הינו במכשירים פיננסיים נגזרים ומכירות חסר (Hedge Funds) נקבעו מגבלות כמותיות להיקף ההשקעה בהתאם לפרופיל הסיכון. בנוסף, מבוצעות בדיקות נאותות רחבות ומתקיימים מעגלי בקרה וממשל תאגידי, המבוססים על מנגנוני דיווח ומדידה.

כחלק מבחינת פרופיל הסיכון הכולל הבנק מבצע מעקב וניטור שוטף של החשיפות לסיכוני שוק וההפסדים העשויים לקרות בתרחישים שונים ובכלל זה תרחישים קיצוניים, וזאת במטרה לשקף את כלל סיכוני השוק בראייה הוליסטית - ריבית, בסיס, מרווחי אשראי, מניות וקרנות.

לאומי הגדיר מנגנונים להתרעה בעקבות התפתחויות חריגות במצב החשיפות ו/או בשווקים, ביניהם:

- קביעת ספי דיווח בגין חריגה ממגבלות כמותיות, אופן הדיווח ומתן חלופות לטיפול בחריגה.
- מנגנוני מעקב (Watch List) ודגלים אדומים אשר עוקבים אחר התפתחויות בשווקים, עמידה במגבלות, שינויים בנכסים וכיו"ב.

ללאומי תכניות מגירה מפורטות הכוללות תכניות פעולה בעת התממשות טריגרים שנקבעו מראש.

התיק למסחר

סיכוני השוק בתיק למסחר נובעים מפעילות הבנק כעושה שוק, כמתווך וכמנהל פוזיציות עבור הנוסטרן, וזאת במטרה להפיק רווחים ממסחר תוך מתן מענה מהיר לשינויים בשווקים.

לאומי סוחר ועושה שוק במגוון רחב מאוד של נגזרים ונכסי בסיס שונים: מטבע, ריבית, מדד, סחורות וני"ע. עיקר הפעילות מבוצע במכשירים נפוצים ונזילים מאוד בשוק המקומי והעולמי.

בתיק נוסטרן למסחר מתקיימת פעילות יזומה במסגרתה נלקחות חשיפות יזומות לריבית, מט"ח וסיכוני אשראי סחיר.

סיכוני השוק בתיק למסחר מזהים, מנוטרים, ומבוקרים אל מול המגבלות באופן שוטף על ידי גורם בקרה בחטיבת שוקי הון בתדירות שבטיקה מבוצעת לפחות אחת ליום.

המתודולוגיות והכלים למדידת הסיכון

סיכוני השוק מוערכים במגוון רב של כלים, המשלימים זה את זה ותואמים את סוגי החשיפות השונות של הבנק. המדדים המשמשים את הבנק בניהול הכולל של סיכוני השוק משמשים גם לביצוע הערכה לגבי פוטנציאל הנזק הכספי מכלל חשיפות השוק והאשראי הסחיר או מתיק מסוים בעל חשיפות מסוג זה, תחת הנחות אשר לוקחות בחשבון את קשרי הגומלין בין גורמי הסיכון השונים הקיימים בכל אחד מהתיקים ובכל התיקים יחד.

המתודולוגיה להערכת סיכוני שוק אשר בשימוש הבנק אושרה על ידי הדירקטוריון והנהלה.

מודל הערך הנתון לסיכון (VaR - Value at Risk) הינו מודל סטטיסטי האומד את ההפסד הצפוי לבנק, בהסתמך על סימולציה הסטורית, במהלך אופק השקעה מסויים וברמת ביטחון סטטיסטית הנקבעת מראש. ערך ה-VaR יכול לגדול כתוצאה מעליה בתנודתיות של גורמי הסיכון, או כתוצאה מהעלאת רמת הסיכון הגלומה בפעילות הבנקאית. יחד עם זאת, ה-VaR מוגבל ביכולתו לחזות תרחישים קיצוניים ולכן משמש כמדד סיכון בעיקר בניהול השוטף, אך גם יהווה נורת אזהרה בתרחישי קיצון בשווקים.

אומדן הסיכון באמצעות ערך ה-VaR, מותאם לאופי הפעילות בתיק ולהרכבו - בפעילות המסחר, מחושב באופק אחזקה של עשרה ימי עסקים ובתיק הבנקאי, באופק אחזקה של חודש, ושניהם ברמת מובהקות של 99%. בנוסף, מבוצע באופן שוטף תהליך בחינה בדיעבד (Backtest), במטרה לבחון את תקפות המודל.

מאחר וערך ה-VaR יכול לעלות כתוצאה מתנודתיות בשווקים ולא בהכרח כתוצאה משינוי בפרופיל הסיכון, הבנק קבע מגבלות אזהרה (Attention Limits) ברמת דירקטוריון על הערך בסיכון בהתייחס לתיק הבנקאי ולתיק למסחר. מגבלות אלו נועדו להיות מעין תמרוז אזהרה לרמת הסיכון והגעה אליהן תחייב בחינה של פרופיל הסיכון וקבלת החלטות על הפחתת הסיכון או על התאמה זמנית של המגבלה.

להלן אומדן ה-VaR של התיק למסחר ברמת הקבוצה בהתאם לסימולציה ההיסטורית:

VaR תיק למסחר	
31 בדצמבר	
2017	*2016
במיליוני ש"ח	
8	28
בפועל	

* נתוני 2016 הוצגו מחדש.

ניתוחי רגישות ותרחישי קיצון - השווקים העולמיים והמקומיים נתונים מעת לעת לזעזועים המתבטאים בתנודתיות גדולה במיוחד של הפרמטרים, החורגת מהתנהגות היסטורית נורמלית. מודלים כמותיים כדוגמת ה-VaR, אינם מספקים מידע על הפסדים שעלולים להתרחש בתנאי שוק קיצוניים, או מעבר לרמת המובהקות שנקבעה, לכן מבוצעת מדידת הסיכון בתרחישי שוק קיצוניים מגוונים וכן ניתוחי רגישות לשינוי באחד מגורמי הסיכון. אלה כוללים את כלל גורמי הסיכון להם חשוף הבנק ומהווים חלק מתהליך קבלת החלטות בקביעת אסטרטגית ההשקעות הכוללת והרכב התיק הרצוי תחת מגבלות תיאבון הסיכון שנקבעו. בחישוב תרחישי הקיצון, הנחות מומחה מתוקפות, ככל שניתן, אל מול נתונים היסטוריים ואל מול נתוני שוק עדכניים.

טבלה 32 - דרישות הון בגין סיכוני שוק (נדבך 3)

בטבלה להלן מוצגות דרישות ההון הרגולטוריות בגין החשיפה לסיכוני השוק על פי הגישה הסטנדרטית המכסה רק חלק מהחשיפות לסיכוני שוק.

31 בדצמבר		
2016	2017	
		במיליוני ש"ח
		דרישות ההון ^(א) בגין:
478	478	סיכוני ריבית
44	20	סיכון מחירי מניות
70	95	סיכון שער חליפין
19	21	אופציות
611	614	סך דרישות ההון בגין סיכוני שוק

(א) לפי 13.75%-12.74% בהתאם ליחס ההון הכולל המזערי הנדרש ליום 31 בדצמבר 2017 ו-31 בדצמבר 2016 בהתאמה.

פירוט נוסף בנוגע לסיכון הריבית

סיכון הריבית הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים והוא נובע ממספר מקורות, כגון: פערים בין מועדי שינוי הריבית או הפירעון (כמוקדם מביניהם) של הנכסים וההתחייבויות בכל אחד ממגזרי ההצמדה וסיכון המרווח, ה-Basis Spread.

מדיניות החשיפות בריבית הינה להגביל את מידת ההשפעה של שינויים אפשריים בריבית על השחיקה הפוטנציאלית של השווי הכלכלי¹ ושל הרווח המימוני לשנה הקרובה.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

¹ השווי הכלכלי של ההון מוגדר כהפרש בין הערך הנוכחי של הנכסים והערך הנוכחי של ההתחייבויות. בחישוב הערך הנוכחי את התזרימים בעקום התשואה חסר סיכון אשראי ואת התזרימים במטבעות חוץ בלייבור.

טבלה 33 - תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה (לפני מס)*

השינוי הפוטנציאלי בשווי הכלכלי כתוצאה מתרחיש					
31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2017		
עליה	ירידה	עליה	עליה	ירידה	עליה
ב-0.1%	ב-1%	ב-1%	ב-0.1%	ב-1%	ב-1%
תרחיש					
במיליוני ש"ח					
במט"י					
10	(227)	(12)	(41)	306	(411)
תיק בנקאי					
4	(45)	37	(3)	25	(38)
תיק למסחר					
במט"ח					
-	(143)	(42)	22	(249)	175
תיק בנקאי					
5	(49)	52	2	47	32
תיק למסחר					
השינוי הפוטנציאלי ברווח השנתי מעליית ריבית של 1% **					
31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2017		
מט"ח		מט"י	מט"ח		מט"י
215		523	391		417
סך הכל					

* חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה. מאחר ושיעור הריבית על רוב הפיקדונות כיום נמוך מ-1%, ומאחר וקיימת הסתברות נמוכה שהריבית על הפיקדונות תרד מתחת ל-0.1%, יש לראות בחישוב החשיפה המוצג לעיל אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים.

** בירידת ריבית צפוי הפסד בסכום דומה.

טבלה 34 - חשיפות ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני מס)

חשיפה במט"י			חשיפה במט"ח		
ליום 31 בדצמבר 2017					
לעליה	לירידה	לעליה	לעליה	לירידה	לעליה
של 1%	של 1%	של 1%	של 0.1%	של 1%	של 0.1%
במיליוני ש"ח					
1,615	(2,083)	180	(349)	352	(34)
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית*					
ליום 31 בדצמבר 2016					
לעליה	לירידה	לעליה של	לעליה של	לירידה	לעליה של
של 1%	של 1%	של 0.1%	של 0.1%	של 1%	של 0.1%
במיליוני ש"ח					
1,537	(1,978)	176	(435)	268	(40)
חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית*					

* מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטוארית לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2017 בירידה בשווי הנכסים של כ-134 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2016 כ-117 מיליון ש"ח) בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

במהלך שנת 2017 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

להלן המגבלות המרכזיות על החשיפות לסיכונים שוק ליום 31 בדצמבר 2017:

המגבלה	במיליוני ש"ח
רגישות השווי הכלכלי לשינויים מקבילים של 1% בריבית	
התיק הבנקאי בשקלים	900
התיק הבנקאי במט"ח	300
התיק למסחר בשקלים	300
התיק למסחר במט"ח	200
נורות אזהרה על הערך הנתון לסיכון (VaR – Value at Risk)	
תיק בנקאי	700
תיק למסחר	250

פירוט נוסף בנוגע להשקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות הן להיקף ההשקעה הכולל והן לחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

פעילות ההשקעה במניות בנוסטרוב מבוצעת באמצעות השקעה במדדים או במכשירי השקעה סחירים.

בנוסף, מנהל הבנק באמצעות חברת הבת "לאומי פרטנרס" תיק השקעות ריאליות.

טבלה 35 - החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי (נדבך 3)

יתרה מאזנית ושווי הוגן		
ליום 31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
981	991	מניות לא סחירות בתיק הזמין
961	1,936	מניות וקרנות סחירות בתיק הזמין
1,942	2,927	סך הכל

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיהיה הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 342 בנושא "ניהול סיכון נזילות" ודרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (LCR Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי.

בהוראת ניהול בנקאי תקין 221 בנושא "יחס כיסוי הנזילות" נקבע כי על הבנק להיות בעל מלאי מספק של נכסים נזילים באיכות גבוהה, שיכול לתת מענה לצורכי הנזילות באופן של 30 ימים בתרחיש קיצון משולב הגלום בהוראה.

במסגרת ההוראה נקבע אופן החישוב של יחס כיסוי הנזילות לרבות הגדרת המאפיינים ודרישות תפעוליות ל"מלאי נכסים נזילים באיכות גבוהה" ומקדמי הביטחון בגינם (המונה), וכן הוגדר תזרים המזומנים היוצא נטו הצפוי בתרחיש הקיצון המוגדר בהוראה עבור 30 הימים הקלנדריים הבאים (המכנה). תזרים זה כולל, בין היתר, משיכה של פיקדונות מסוגים שונים בהתאם למקדמים שנקבעו בהוראה, ניצול של מסגרות אשראי שהועמדו על ידי הבנק ועוד, בניכוי פירעונות במהלך החודש של אשראי שהבנק העמיד במקדמי תזרים נכנס שנקבעו בהוראה. בהתאם לכך, שינויים בהיקף הנכסים הנזילים או בהרכבם, שינויים בהיקף הפיקדונות בכל אחד מסוגי הפיקדונות המוגדרים בהוראה, שינויים בהיקף מסגרות האשראי והערבויות מולן יש לשמור נזילות וכיוצא בזה יכולים להביא לשינוי יחס כיסוי הנזילות של הבנק.

החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

בנוסף למדידת יחס כיסוי הנזילות המזערי, מנוהל בבנק מודל פנימי לאמידת סיכון הנזילות תחת מגוון תרחישים המתייחסים למצבי שוק שונים הנוגעים לכלל המערכת הבנקאית וללאומי באופן ספציפי. התרחישים בוחנים כי האמצעים הנזילים העומדים לרשות הבנק בכלל המטבעות ובמט"ח בנפרד, מספקים בכדי לענות על כל צורכי הנזילות בתרחישי קיצון של נזילות הנמשכים עד חודש ימים. המודל מבוסס על הערכת איכות ופיזור תיק הנכסים ומשתמש במקדמי בטחון הולמים שנבחנו על בסיס היסטורי בהתאם לרמות הסיכון, לסיפור התרחיש ובהתבסס על חוות הדעת של הגורמים המקצועיים. בנוסף, המודל מעריך את היציבות של פיקדונות הציבור בהתאם למאפייני הלקוחות. המגבלות עבור המודל הפנימי נקבעו במספר רמות ניהול ובראשן הדירקטוריון. במהלך התקופה הנסקרת הבנק עמד ביחס נזילות גבוה מ-100%.

מדיניות ניהול סיכון הנזילות

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

ניהול החשיפה לסיכונים נזילות נבחן, מבוקר ונדון באופן שוטף וייעודי על ידי הפורומים והוועדות ברמת דירקטוריון, הנהלה ודרגי ביניים. במסגרת זו, מבוצע מעקב שוטף אחר תחזיות של תזרימי המזומנים, מגמות בסגמנטים שונים של פיקדונות, ריכוזיות מפקידים ועלויות הגיוס. החשיפה לסיכון הנזילות מנוהלת באופן שוטף ברמת הקבוצה ונבנה תהליך ניטור קבוצתי. חברות הבנות קובעות מדיניות לניהול סיכונים נזילות ומנהלות את הנזילות באופן עצמאי בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ובכפוף להוראות הרגולציה המקומית בכל חברה. כמו כן, נקבעו קווי אשראי לחברות הבנות, אשר אושרו בדירקטוריון לאומי, במקרה של תרחיש קיצון בו ייווצר צורך בהזרמת כספים לחברות הבנות, בכפוף למגבלות רגולטוריות על העברת כספים.

ניהול הנזילות במט"ח מושפע גם מהפעילות בנגזרי שקל-מט"ח, אשר עשויה ליצור תנודתיות בין מטבעית במדדי הנזילות, ולכן מנוטרת ומנוהלת באופן הדוק.

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 31 בדצמבר			
2016		2017	
סך ערך משוקלל (ממוצע) ^(ב)	סך ערך לא משוקלל (ממוצע) ^{(א)(ד)}	סך ערך משוקלל (ממוצע) ^(ב)	סך ערך לא משוקלל (ממוצע) ^{(א)(ד)}
במיליוני ש"ח			
109,432	-	113,298	-
סך הנכסים הנזילים באיכות גבוהה			
תזרימי מזומנים יוצאים			
11,670	175,501	12,227	174,315
פיקדונות קמעוניים מיחידים ומעסקים קטנים מזה:			
2,340	46,805	2,253	45,061
פיקדונות יציבים			
7,353	62,805	8,184	69,571
פיקדונות פחות יציבים			
1,977	65,891	1,790	59,683
פיקדונות לתקופה העולה על 30 יום (סעיף 84)			
82,065	129,542	93,293	141,073
מימון סיטונאי בלתי מובטח מזה:			
-	-	-	-
פיקדונות לצרכים תפעוליים וברשות של תאגידים בנקאיים שיתופיים			
81,631	129,108	92,996	140,776
פיקדונות לא תפעוליים (כל הצדדים הנגדיים)			
434	434	297	297
חובות לא מובטחים			
-	-	-	-
מימון סיטונאי מובטח			
20,017	82,043	9,516	70,162
דרישות נזילות נוספות מזה:			
14,694	14,694	4,091	4,091
תזרים מזומנים יוצא בגין נגזרים ודרישות בטחון אחרות			
-	-	-	-
תזרימים יוצאים בגין אובדן מימון מוצרי חוב			
5,323	67,349	5,425	66,071
קווי אשראי ונזילות			
6,317	6,317	6,049	6,049
מחויבויות מימון חוזיות אחרות			
1,474	43,060	1,330	41,055
מחויבויות מימון מותנות אחרות			
121,543	-	122,415	-
סך כל תזרימי מזומנים יוצאים			
תזרימי מזומנים נכנסים			
-	1,358	-	1,346
הלוואות מובטחות (למשל עסקאות מכר חוזר)			
26,853	40,960	27,538	41,119
תזרימים נכנסים מחשיפות הנפרעות כסדרן			
11,992	17,532	2,120	8,817
תזרימי מזומנים נכנסים אחרים			
38,845	59,850	29,658	51,282
סך כל תזרימי מזומנים נכנסים			
-	-	-	-
סך ערך מתואם ^(א)			
109,432	-	113,298	-
סך הנכסים הנזילים באיכות גבוהה			
82,698	-	92,757	-
סך כל תזרימי מזומנים יוצאים נטו			
132%	-	122%	-
יחס כיסוי הנזילות			

- (א) ערכים לא משוקללים יחושבו כיתרות בלתי מסולקות העומדות לפירעון או ניתנות לפירעון על ידי המחזיק תוך 30 ימים (לגבי תזרימים נכנסים ותזרימים יוצאים).
- (ב) ערכים משוקללים יחושבו לאחר הפעלת מקדמי ביטחון מתאימים או שיעורי תזרים נכנס יוצא (לגבי תזרימים נכנסים יוצאים).
- (ג) ערכים מתואמים יחושבו לאחר הפעלת (1) מקדמי ביטחון ושיעורי תזרים נכנס יוצא ו-(2) כל המגבלות הרלוונטיות (כלומר מגבלה על נכסים נזילים באיכות גבוהה ברמה 2 וברמה 2 ומגבלה על תזרימים נכנסים).
- (ד) הערכים מחושבים על בסיס ממוצע ברמת הבנק של 77 תצפיות ימיות במהלך הרבעון הרביעי 2017 (70 תצפיות במהלך הרבעון הרביעי 2016).

בשנה האחרונה יחס כיסוי הנזילות ירד, בעיקר במחצית השנייה של 2017, וזאת עקב פירעון כתבי התחייבות נדחים שמומן מגיוס פיקדונות עסקיים בעלי שיעור משיכה גבוה.

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 31 בדצמבר					
2016			2017		
במטבע ישראלי ובמט"ח	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	במטבע ישראלי ובמט"ח	מטבע חוץ	מטבע ישראלי
סך ערך משוקלל במיליוני ש"ח			סך ערך משוקלל במיליוני ש"ח		
106,975	25,330	81,645	109,890	23,562	86,328
סך הכל נכסי רמה 1					
2,224	2,224	-	3,153	3,153	-
סך הכל נכסי רמה 2 א					
233	140	93	255	210	45
סך הכל נכסי רמה 2 ב					
109,432	27,694	81,738	113,298	26,925	86,373
סך הכל הנכסים הנזילים באיכות גבוהה					

המודלים משמשים ככלי ניהול דינמי, מאפשרים שליטה פיקוח ובקרה ברמת יומית שוטפת על מצב הנזילות ותוצאותיהם מדווחות לכל גורמי הניהול והבקרה הרלבנטיים. כמו כן, דיווח על החשיפות מתבצע בדוח מנכ"ל ובמסמך הסיכונים הרבעוני הנדון בהנהלה, בוועדה לניהול סיכונים של הדירקטוריון ובמליאת הדירקטוריון.

הבנק הכין תוכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימן אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התוכנית בהתאם לרמת החומרה. התוכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

סיכון מימון

סיכון מימון הוא הסיכון לבניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד בשקלים ובמט"ח. המקורות מושקעים באשראי, בנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה ועסקאות חלף לטווחים קצרים. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים ומלקוחות תושבי חוץ.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה, התנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי, מעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

טבלה 38 - נכסים משועבדים לפי סעיפים מאזניים (EDTF)

31 בדצמבר 2017				
נכסים משועבדים בקשר עם				
פעילות במכשירים נגזרים	הסכמי CSA	פעילויות במסלקות וקרן הסיכונים	הבטחת פיקדונות	
במיליוני ש"ח				
1,289	495	-	-	מזומנים ופיקדונות בבנקים
2,015	-	930	4,178	ניירות ערך
-	1,764	80	-	אשראי לציבור

31 בדצמבר 2016				
נכסים משועבדים בקשר עם				
פעילות במכשירים נגזרים	הסכמי CSA	פעילויות במסלקות וקרן הסיכונים	הבטחת פיקדונות	
במיליוני ש"ח				
121	484	-	-	מזומנים ופיקדונות בבנקים
1,267	-	911	2,698	ניירות ערך
-	1,190	69	-	אשראי לציבור

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

ניהול הסיכונים התפעוליים בקבוצת לאומי מתבצע על ידי שלושת קווי ההגנה והוא מושתת על תהליך ממושך ופרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, בקרה, מזעור, ניטור ודיווח על הסיכונים המהותיים שמבוצע בכל החטיבות בבנק.

מבנה ארגוני לניהול הסיכונים התפעוליים

קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, יחידות התמך ולאומי טכנולוגיות נושאות באחריות לניהול הסיכונים התפעוליים שבתחומי אחריותם, הן באופן שוטף והן במסגרת פרויקטים ומוצרים חדשים.

קו הגנה שני - אגף סיכונים תפעוליים, IT וסייבר בחטיבה לניהול סיכונים אחראי ומוביל את תהליך ניהול הסיכונים התפעוליים, תוך גיבוש מדיניות, פיתוח מתודולוגיות ואחריות מקצועית. לאגף אחריות מקצועית להנחיה ואיתגור (בכפוף למהותיות) של קו ההגנה הראשון בתהליך ניהול הסיכונים בפעילות השוטפת וכן בפרויקטים ובמוצרים חדשים מהותיים.

קו הגנה שלישי - חטיבת הביקורת הפנימית. יחידה בלתי תלויה שתפקידה לבחון את תקינותם ויעילותם של תהליכי ניהול הסיכונים בהתאם ליעדי הבנק ולחשון חולשות בבקורות הפנימיות.

ועדות הנהלה ודירקטוריון - אחת לרבעון מתקיים דיון על החשיפות המהותיות לסיכונים תפעוליים. מדיניות ניהול סיכונים תפעוליים מובאת לדיון ואישור הדירקטוריון.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מעגנת עקרונות, קווים מנחים ואת תפיסת ניהול הסיכון התפעולי בלאומי, ובכלל זה: ניהול סיכון מכוון ומותאם לפעילות קווי העסקים ומיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם, הוגדרה סיבולת לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי בצורת מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות.

הבנק מעדכן את מפת הסיכונים התפעוליים באופן מתמשך. העדכון מתבצע על ידי יחידות הקו הראשון תוך הכוונה, אתגור וסיוע של החטיבה לניהול סיכונים. התהליך כולל זיהוי הסיכונים, הערכתם (איכותית וכמותית) והמלצות למזעורם (תכניות הפחתה). כמו כן, קיימת מערכת התומכת בדיווח סיכונים, ביצוע ותיעוד בקרות, תכניות מזעור ואירועי כשל.

הבנק מנהל סיכונים בפרויקטים ומוצרים חדשים מהותיים על בסיס מתודולוגיה הכוללת זיהוי סיכונים והיערכות למזעורם וזאת במטרה לעמוד ביעדים העסקיים והתפעוליים של לאומי.

מאחר והסיכונים התפעוליים הינם חוצי ארגון ופעילויות, החטיבה לניהול סיכונים פועלת להטמעת תרבות ניהול סיכונים תפעוליים מתקדמת ובכלל זה דיווח וטיפול באירועים וביצוע הפקות לקחים.

ההון הרגולטורי בגין סיכונים תפעוליים מחושב על בסיס הגישה הסטנדרטית של באזל.

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רוכשת מערך ביטוחי המכסה מגוון סיכונים תפעוליים וכולל, בין היתר, פוליסת ביטוח סייבר ופוליסת ביטוח בנקאית.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים

סיכוני אבטחת מידע וסייבר

המעבר לפעילות בנקאית דיגיטלית ומהפכת המידע מביאים לאימוצם של טכנולוגיות ומוצרים חדשים, ובכלל זה מוצרי ענן, אשר מהווים אמצעי משמעותי להשגת היעדים העסקיים. ריבוי המערכות, הממשקים והתלות הגוברת בטכנולוגיה מעלה את מידת החשיפה לאיומים ולסיכונים באבטחת המידע ומרחב הסייבר.

מרחב הסייבר מתאפיין בדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

האסטרטגיה והמדיניות לאבטחת המידע ולהגנת הסייבר והביטחון מתעדכנים בהתאם לשינויים המתמידים בסביבה העסקית-הפיננסית ובמתאר האיומים. תפיסת אבטחת המידע והגנת הסייבר ממקדת את משאבי ההגנה באופן דיפרנציאלי בהתאם לרמת הסיכון ובהתייחס לפן הטכנולוגי, העסקי, האנושי והפיזי.

ההגנה על המידע הרגיש מתבצעת במספר מישורים: מאגרי המידע, מערכות המידע, מתן הרשאות גישה למערכות וניהולן השוטף, אמצעי אבטחה פיזיים והעלאת המודעות בקרב כלל העובדים.

לאור השינויים המתמידים בסביבה העסקית הפיננסית ובמתאר האיומים במרחב הסייבר גובשה השנה תפיסה מתכללת של מדיניות הסייבר המשלבת את אסטרטגיית הגנת הסייבר ואת מסגרת ניהול סיכוני הסייבר. כמו כן כוללת המדיניות תפיסה לגבי ניטור איומי הסייבר ודרכי התמודדות עם התממשות סיכוני סייבר, אם חלילה יקרו.

בשנת 2017 לא נתגלו אירועים או מעילות בתחום הסייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

הסיכון הטכנולוגי

לאומי מוביל ויוזם חדשנות טכנולוגית. בכדי לאפשר שירותים מתקדמים ללקוחות, נדרש הבנק לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית. סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה. בהתאם, הבנק משקיע משאבים על מנת לצמצם את כמות התקלות הטכנולוגיות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית והתפעולית.

כמו כן, לאומי מתקשר עם ספקים וספקי משנה לצורך פיתוח מוצרים חדשים ולתפעול השוטף. התלות בספקים חושפת את הבנק לפגיעה ברציפות העסקית ועלולה להביא לשיבוש ודלף מידע. סיכונים אלו מנוהלים באופן שוטף בתהליכי רכש, אבטחת מידע וסייבר.

במהלך אוקטובר 2017 החל שלב ה-scoping בפרויקט החלפת מערכות הליבה, שבמהלכו יבחנו התייחסות, היקף המשאבים, לו"ז ומורכבות היישום של הפרויקט.

סיכוני המשכיות עסקית

הבנק מנהל ומיישם תהליכים להמשכיות עסקית במסגרתם מכין עצמו להתאוששות ממקרה אסון ולהמשכיות לפעילות העסקית. התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות, התהליכים העיקריים בחירום.
- מסגרת העבודה הכוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.

- תשתיות טכנולוגיות - מערך המחשוב של הבנק מושתת על שני מרכזי מחשוב ואתר גיבוי נוסף.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות, הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע. לאומי משקיע משאבים רבים בזיהוי והפחתה של סיכונים אלו בפעילות שוטפת ובפעילות ניטור ממוקדת.

סיכונים אחרים

סיכוני רגולציה וציות

סיכון רגולציה

בשנים האחרונות הורחבו מאוד הדרישות מבנקים בעולם ובישראל בנוגע להון ונזילות, זאת על רקע הפקת הלקחים מהמשבר הפיננסי (הוראות באזל 3). בנוסף, התפרסמו לאחרונה הנחיות בינלאומיות בנוגע לסטנדרטים חדשים העלולים להשפיע על הון הבנק ונכסי הסיכון. מגמות אלו משפיעות על אופן הקצאת ההון לפעילויות העסקיות השונות בקבוצה. כמו כן, פורסמו לאחרונה חוקים ורגולציות בדגש על סביבת הצרכן אשר מטרתם, בין השאר, הגברת התחרותיות.

להתגברות דרישות הרגולציה בארץ ובעולם השפעה על המודל העסקי, על הרווחיות ועל דרישות הלימות ההון של הקבוצה. הבנק עוקב אחר התפתחויות אלו, לומד אותן ונערך בהתאם.

סיכון ציות

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכוני הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ- Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

פעילות מערך הציות מבוצעת באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה מכוונת סיכון ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל, וכן רגולציה ותקנים בינלאומיים הרלוונטיים לפעילותו של הבנק.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

בהוראה נקבע כי פונקציית הציות תהיה אחראית לפחות על ניהול סיכון הציות הנגזר מהוראות הליבה (כגון: הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, הלבנת הון ומימון טרור, ייעוץ ללקוח, ניגוד עניינים, הגנה על הפרטיות, היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות ועוד). כאשר הסיכון נגזר מיתר ההוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל הסיכון להיות מנוהל על ידי פונקציות אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאושר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, הנהלה וקצינת הציות הראשית וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות.

נקבעה מתודולוגיה חדשה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה). בהתאם להוראה עורך מערך הציות תכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוני הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה, בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה

מתבססים, בין השאר, על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות, לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי. בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכונים ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר ובעל ניסיון לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה. בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה. הדירקטוריון אישר את תכנית האכיפה הפנימית לאחר שתוקפה על ידי מומחה חיצוני ולאחר שנהלי האכיפה המרכזיים נסקרו על ידו.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act

על פי החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) ותקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA), התשע"ו-2016, נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המסים האמריקאית.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור וזיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות וביצוע הדיווח לרשויות המס בהתאם לכללי ה-FATCA כפי שנקבעו בהסכם בין ישראל לרשויות המס האמריקאיות.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצין הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

ד. CRS – Common Reporting Standard

ארגון ה-OECD פרסם תקן אחיד ליישום חילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים בין מדינות (להלן: "התקן"). התקן נבנה ברוח ה-FATCA האמריקאי ונועד להגביר את השקיפות והפיקוח על דיווחי המס של תושבי המדינות המחזיקים חשבונות פיננסיים מחוץ למדינת התושבות שלהם. ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) בנושא יישום ה-FATCA והתקן. תקנות ליישום התקן טרם פורסמו.

לאומי נערך לעמידה בדרישות החקיקה. שלוחות בנק לאומי באנגליה וברומניה החלו ביישום התקן ביום 1 בינואר 2016 בהתאם להוראות הרגולציה המקומית החלות עליהן.

ה. חברות הבנות ושולחות חו"ל

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

סיכונים משפטיים

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלוא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה או שהוא כולל תניות שאינן חוקיות.
- סיכוני פסיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים המשפטיים

היועצת המשפטית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראית להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים. בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2017.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ וחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הכינו החברות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות למנהלת הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים וכן דוחות מידיים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2017 עודכנו מסמכי המדיניות לניהול סיכונים משפטיים בחברות הבנות בחו"ל. כמו כן עודכן תרחיש קיצון משפטי.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- מניעה ומזעור סיכונים משפטיים.
- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
- הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
- בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
- הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי בראשות היועצת המשפטית הראשית שהיא מנהלת הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם.

אגף רגולציה בחטיבת אסטרטגיה ורגולציה עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשויות) כבר בשלב הצעת החוק או הרגולציה הרלוונטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מהגורמים הנ"ל לבין הנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

חשיפה משפטית כללית

קיימת חשיפה כללית אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאוחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאוחדות המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאוחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאוחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

סיכון מוניטין

הסיכון לפגיעה באמון אחד מבעלי העניין השונים בבנק (לקוחות, בעלי מניות, עובדים וכו') לאור פרסום או גילוי ציבורי של עסקה או נוהג, תוצאות עסקיות ואירועים אחרים הקשורים לקבוצה.

לבנק קיימות פונקציות העוסקות בניהול סיכון המוניטין ואשר תפקידן לזהות, לנהל ולצמצם את הסיכון.

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי מוגדר כסיכון של ירידה מהותית ברווחיות הנובעת מירידה בהכנסות שאינה יכולה להיות מפוצה על ידי ירידה מספקת בהוצאות או על ידי מציאת מקורות הכנסה נוספים. ירידה זו יכולה לנבוע מהחלטות אסטרטגיות שגויות, מחוסר יכולת ליישם אסטרטגיות נכונות, מיישום בלתי נאות של החלטות או העדר תגובה והיערכות לשינויים בסביבה העסקית (ענפיים, כלכליים, רגולטוריים, צרכניים וטכנולוגיים).

סיכון אסטרטגי יכול להיות כזה שהפגיעה שלו נוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים המהותיים שלו. זהו סוג של סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית, אך בטווח הארוך עלולה להיות דרמטית.

בניהול הסיכון האסטרטגי מעורבים מספר גורמים: החטיבה לאסטרטגיה ורגולציה, החטיבה לניהול סיכונים והחטיבה הפיננסית. גורמים אלה מרכזים פעילויות זיהוי, מיפוי, הערכה ומעקב מול כל יחידות הבנק כולל הקווים העסקיים, מול ההנהלה ומול הדירקטוריון.

למידע נוסף בנוגע לחומרת גורמי הסיכון ראה פרק החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם בדוח הדירקטוריון וההנהלה.

סיכונים מובילים ומתפתחים

סיכונים מובילים נגזרים מסביבת הפעילות של הבנק המושפעת מאד בשנים האחרונות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים במודל העסקי, ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות. סיכונים מתפתחים הינם סיכונים שהמאפיינים שלהם ורמת החומרה שלהם משתנים בהתאם לתמורות שחלות בשנים האחרונות בסביבה התחרותית, בסביבת הצרכן, בסביבה הרגולטורית ובסביבה הטכנולוגית. בין סיכונים אלה ניתן לציין את סיכון הסייבר, הסיכון הטכנולוגי וסיכון הבנקאות ההוגנת (conduct).

מוקדי סיכון מרכזיים שצפויים להשפיע על הבנק:

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי - המדיניות הכלכלית בארה"ב, תהליכים חברתיים ופוליטיים באירופה ואי היציבות הגיאופוליטית במוקדי סכסוך בעולם בין השאר לאור התגברות איומי הטרור.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, כאשר נדרש.

סיכון רגולציה

בשנים האחרונות הורחבו מאוד הדרישות מבנקים בעולם ובישראל בנוגע להון ונזילות, זאת על רקע הפקת הלקחים מהמשבר הפיננסי (הוראות באזל 3). בנוסף, התפרסמו לאחרונה הנחיות בינלאומיות בנוגע לסטנדרטים חדשים העלולים להשפיע על הון הבנק ונכסי הסיכון. מגמות אלו משפיעות על אופן הקצאת ההון לפעילויות העסקיות השונות בקבוצה.

כמו כן, פורסמו לאחרונה חוקים ורגולציות בדגש על סביבת הצרכן אשר מטרתם, בין השאר, הגברת התחרותיות.

להתגברות דרישות הרגולציה בארץ ובעולם השפעה על המודל העסקי, על הרווחיות ועל דרישות הלימות ההון של הקבוצה. הבנק עוקב אחר התפתחויות אלו, לומד אותן ונערך בהתאם.

סיכוני אבטחת מידע וסייבר

ההתפתחויות המהירות במרחב הסייבר, הביאו לעלייה בהיקף ובעוצמת האיומים, יכולות התוקפים ורמת מורכבות המתקפות, ובהתאם לעלייה משמעותית בחשיפה לסיכון הסייבר. סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

במסגרת הפעילות לחיזוק הגנות הסייבר וניהול סיכוני הסייבר, גובשה השנה תפיסה מתכללת של מדיניות הסייבר המשלבת את אסטרטגיית הגנת הסייבר ואת מסגרת ניהול סיכוני הסייבר. כמו כן כוללת המדיניות תפיסה לגבי ניטור איומי הסייבר ודרכי התמודדות עם התמששות סיכוני סייבר, אם חלילה יקרו.

לפירוט נוסף ראה פרק סיכונים תפעוליים.

סיכון טכנולוגי

לאומי מוביל ויזם חדשנות טכנולוגית. בכדי לאפשר שירותים מתקדמים ללקוחות, נדרש הבנק לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית. סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה. בהתאם, הבנק משקיע משאבים על מנת לצמצם את כמות התקלות הטכנולוגיות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית והתפעולית.

לפירוט נוסף ראה פרק סיכונים תפעוליים.

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct) הינו הסיכון שהתנהלות הבנק מול לקוחותיו תוביל, במעשה או במחדל, לתוצאה בלתי רצויה עבורם. זאת, ללא יכולת הלקוח לקחת מראש תוצאה זו בחשבון. בעקבות זאת עלולים להיגרם לבנק הפסדים הנובעים מנזקים משפטיים, מהטלת קנסות או מנזקי מוניטין.

בנק לאומי מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת ואיכותית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

במהלך השנה גובשה ואושרה בבנק מדיניות לניהול סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct) מול לקוחות הבנק הקמעונאיים.

תגמול

להלן יובא גילוי הבנק בהתאם לדרישות הגילוי לפי נדבך 3 של באזל בגין תגמול, כאמור בהוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים.

לפרטים נוספים, ראה גם תיאור מדיניות התגמול בביאור 23 לדוחות הכספיים של הבנק לשנת 2017. לפירוט בעניין התגמולים שניתנו לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה בקבוצה, ראה פרק שכר נושאי משרה בכירה בדוח ממשל תאגידי של הבנק לשנת 2017.

גילוי איכותי

א. מידע המתייחס לגופים המפקחים על התגמול

השם, ההרכב והסמכות של הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול. השם, ההרכב והסמכות של הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול.

ועדת הביקורת¹ של הדירקטוריון היא הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול בבנק. בין יתר תפקידי הוועדה, הוועדה דנה, מאשרת וממליצה לדירקטוריון על מדיניות התגמול בבנק, על תנאי ההעסקה של נושאי המשרה ועל עקרונות תנאי ההעסקה של יתר עובדי הבנק.

פרטי היועצים החיצוניים שהופנתה אליהם בקשה לקבלת ייעוץ, הגוף ממנו קיבלו את הבקשה לייעוץ, ובאילו תחומים של תהליכי התגמול. קוגנום ייעוץ כלכלי מלווים את הוועדה בתחום הכלכלי ועו"ד אייל דותן ממשרד מיתר מסייע בנושאים משפטיים.

תיאור התחולה של מדיניות התגמול של הבנק. מדיניות התגמול של הבנק מורכבת משלושה מסמכי מדיניות: מדיניות תגמול החלה על נושאי המשרה בבנק; מדיניות תגמול החלה על העובדים המרכזיים בבנק (שאינם נושאי משרה); ומדיניות תגמול החלה על כלל יתר עובדי הבנק.

מדיניות התגמול הינה מדיניות קבוצתית, כאשר מדיניות תגמול זו מהווה קווים מנחים מומלצים עבור החברות הבנות.

מדיניות התגמול של נושאי המשרה בבנק ומדיניות התגמול של העובדים המרכזיים בבנק הינן לתקופה: אוקטובר 2016 עד לסוף שנת 2019.

קבוצת נושאי המשרה הבכירה בבנק כוללת את שלושה עשר הדירקטורים המכהנים בבנק (לרבות יו"ר הדירקטוריון), את המנכ"ל הראשי של הבנק ועוד ארבע עשר חברי הנהלה (ובכלל זה המבקר הפנימי הראשי) וכן שני נושאי משרה שאינם חברי הנהלה.

תיאור של סוגי העובדים שנחשבים כנושאי משרה בכירה ועובדים מרכזיים אחרים, לרבות מספר העובדים בכל קבוצה. תיאור של סוגי העובדים שנחשבים כנושאי משרה בכירה ועובדים מרכזיים אחרים, לרבות מספר העובדים בכל קבוצה.

קבוצת העובדים המרכזיים האחרים² בבנק כוללת כ-100 עובדים מרכזיים.

¹ ביום 31 בדצמבר 2017 דירקטוריון הבנק החליט על איחוד ועדת תגמול עם ועדת ביקורת, וזאת בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 301 של הפיקוח על הבנקים.

² בהתאם להגדרת מונח זה בהוראה 301A (למעט נושאי משרה).

ב. מידע המתייחס לתכנון ולמבנה של תהליכי התגמול

<p>סקירה של המאפיינים העיקריים והיעדים של מדיניות התגמול.</p> <p>מדיניות התגמול מושתתת, בין היתר, על הוראות תיקון 20 לחוק החברות, על הקבוע בהוראה 301A להוראות ניהול בנקאי תקין בדבר מדיניות תגמול בתאגיד בנקאי ועל חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי-התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 ("חוק מגבלת התגמול").</p> <p>המדיניות כוללת, בין היתר, הוראות לעניין תגמול קבוע, תגמול משתנה והתנאים לקבלתו, תנאי סיום כהונה, תנאים בהתקיימם רשאי הבנק לדרוש השבה חלקית או מלאה של מענקים שניתנו, וכן הוראות שונות שנועדו לשם מניעת נטילת סיכונים שחורגים מתיאבון הסיכון של הבנק, דוגמת הוראות המחייבות, בהתאם ובכפוף לקבוע בהוראות הפיקוח על הבנקים, דחייה של תשלום חלק מהמענק המשתנה.</p>	
<p>סקירה של שינויים שנעשו בשנת הדיווח במדיניות התגמול של הבנק.</p> <p>בשנת 2017 לא נערכו שינויים במדיניות התגמול החלה על נושאי המשרה בבנק. בחודש דצמבר 2017 עודכנו מדיניות תגמול עובדים מרכזיים (שאינם נושאי משרה) ומדיניות תגמול כלל עובדי הבנק תוך שימת דגש על מתן משקל להיבטי ציות.</p>	
<p>מבנה התגמול השנתי המשתנה במדיניות התגמול החדשה מבטיח כי עובדים העוסקים בניהול סיכונים ובציות מתוגמלים ללא תלות בעסקים עליהם הם מפקחים. כך, חלק משמעותי מסך התגמול המשתנה השנתי מתבסס על מדידה אישית וקריטריונים איכותיים בהתאם לתחומי אחריותו של נושא המשרה הרלבנטי, ללא תלות בתוצאות העסקיות של הבנק ו/או של היחידות העסקיות עליהן מפקחים עובדים העוסקים בניהול סיכונים ובציות. בנוסף, עקב חוק מגבלת התגמול, הופחת במדיניות התגמול החדשה סך המענק השנתי המשתנה למקסימום של עד 7 משכורות חודשיות בשנה, באופן שאינו מחייב עוד קביעת דיפרנציאציה בין עובדים העוסקים בניהול סיכונים ובציות לבין עובדים אחרים, לעניין היחס שבין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע.</p>	<p>דיון בדרך שבה הבנק מבטיח כי עובדים העוסקים בסיכונים ובציות מתוגמלים ללא תלות בעסקים עליהם הם מפקחים.</p>

ג. תיאור הדרכים שבהן סיכונים קיימים ועתידיים מובאים בחשבון בתהליך התגמול

<p>מנגנון התגמול המשתנה במדיניות התגמול של הבנק נועד למנוע נטילת סיכונים קצרי טווח. כך למשל, רכיב המענק המשתנה המדיד הקבוע במדיניות התגמול, המבוסס על התשואה להון של הבנק, מחושב על פי התשואה להון של הבנק על פני שלוש שנים. כך גם, במסגרת רכיב המענק המשתנה האיכותי מובאים בחשבון, בין היתר, כשלים הנוגעים לאי-ציות למדיניות ולנהלי הבנק, ובכלל זה מקרים של חריגה ממדיניות ניהול הסיכונים של הבנק ו/או מתיאבון הסיכון של הבנק. מדיניות התגמול מוסיפה וקובעת מנגנונים שמטרתם יצירת תמריצים המבטיחים כי היקף התגמולים יושפע מהתממשות הסיכונים בפועל, כגון מנגנון המחייב, במקרים המתאימים, דחייה של תשלום חלק מהמענק המשתנה על פני שנים, הוראות המאפשרות השבה של חלק או כל המענקים המשתנים בהתקיים תנאים מסוימים, ועוד.</p> <p>מעבר לאמור לעיל, עקב חקיקת חוק מגבלת התגמול, היקף המענק המשתנה הינו נמוך מבעבר. הפחתה זו כשלעצמה, יש בה כדי להפחית את התמריץ לנטילת סיכונים החורגים מתיאבון הסיכון של הבנק.</p> <p>לפירוט נוסף ראה המפורט להלן.</p>	<p>סקירה של הסיכונים העיקריים אותם הבנק מביא בחשבון בעת יישום מדדי תגמול.</p>
<p>מדיניות התגמול של הבנק קובעת מנגנונים שונים המבטיחים כי הסיכונים השונים הקשורים בפעילות הבנק יובאו בחשבון לצורך קביעת התגמול של העובדים המרכזיים, ובהם:</p> <p>מגבלה לעניין היחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע שעובדים מרכזיים יכולים לקבל, וזאת בהתאם להוראה 301A; מידת הביצועים לצורך קביעת רכיב המענק המתבסס על התשואה להון של הבנק מתבססת על התשואה להון בשלוש השנים האחרונות. בנוסף, נקבע רף עליון של תשואה להון שבהתקיימו מקבלים תגמול מקסימאלי וזאת בהתאם לתיאבון הסיכון של הבנק;</p> <p>מנגנון לדחייה של חלק מהמענק המשתנה בהתאם ובכפוף להוראה 301A; תנאי סף לקבלת המענק המשתנה המדיד הוא עמידת הבנק ביחסי הלימות ההון הנדרשים על פי הוראות הפיקוח על הבנקים בשנת המענק;</p> <p>המענק האישי האיכותי מתבסס, בין היתר, על ציות לדין ולרגולציה, ציות לנהלי הבנק, אי-חריגה מהותית ממדיניות שקבע הדירקטוריון, ובכלל זה עמידה במדיניות ניהול הסיכונים ובתיאבון הסיכון של הבנק, דוחות ביקורת שניתנו בקשר עם העובד המרכזי; לדירקטוריון סמכות להפחית את המענק המשתנה המדיד.</p>	<p>סקירת המהות והסוג של מדדים עיקריים, ששימשו כדי להביא בחשבון סיכונים אלו, לרבות סיכונים שקשים למדידה ודיון בדרכים בהן מדדים אלו משפיעים על התגמול.</p>
<p>בשנת 2017 לא השתנו המהות והסוג של מדדים אלו במדיניות התגמול לנושאי המשרה בבנק.</p> <p>במדיניות התגמול לעובדים המרכזיים (שאינם נושאי משרה) ובמדיניות תגמול כלל עובדי הבנק, נערך שינוי בשנת 2017 אשר ביקש להוסיף ולהדגיש כי יינתן משקל להיבטי ציות בקביעת התגמול השנתי המשתנה.</p>	<p>דיון באופן שבו השתנו המהות והסוג של מדדים אלו במהלך השנה האחרונה והסיבות לשינוי, וכן השפעת השינויים על התגמול.</p>

ד. תיאור הדרכים שבהן הבנק יוצר קשר בין ביצועים במהלך תקופת מדידת הביצועים לבין רמות התגמול

- סקירה של מדדי ביצוע עיקריים עבור הבנק, עבור הרמה העליונה של קווי עסקים ומדדי ביצוע אישיים.
- מדדי הביצוע העיקריים הינם התשואה להון משוקללת של הבנק המחושבת על פני שלוש שנים; היחס שבין התשואה השנתית של מניית הבנק לבין התשואה השנתית של מדד ת"א-בנקים (בנטרול מניית הבנק).
- מדידה אישית וקריטריונים איכותיים בהתאם לתחומי אחריותו של העובד המרכזי הרלבנטי, כגון: יישום ביצוע וקידום תכניות ויעדים אסטרטגיים; התייעלות; קידום פרויקטים; ציות לדין ולרגולציה; דוחות ביקורת; ועוד.

דיון בדרך שבה סכומים בגין תגמול אישי קשורים לביצועים של הבנק בכללותו ולביצועים אישיים.

דיון באמצעים בהם הבנק ישתמש בדרך כלל כדי להתאים את התגמול במקרה שבו מדדי הביצוע יהיו חלשים (כולל הקריטריונים לקביעת מדדי ביצוע חלשים).

בהתאם למדיניות התגמול, זכאות העובדים המרכזיים בבנק למענק השנתי המדיד מותנית בעמידה בתנאי סף של עמידת הבנק ביחסי הלימות ההון הנדרשים על פי הוראות הפיקוח על הבנקים בשנת המענק. בנוסף, חלק מהותי מהמענק השנתי המדיד מותנה בהשגת מינימום של 6% תשואה להון משוקללת בשנת המענק (המחושבת על פני שלוש שנים כאמור).

במקרה שהתגמול המשתנה גבוה מ-40% מהתגמול הקבוע השנתי מופעל מנגנון דחייה לפיו מחצית (50%) מסכום התגמול המשתנה משולם במזומן, והמחצית הנוספת של התגמול המשתנה ישולם בשלוש מנות שוות: בתום שנה, בתום שנתיים ובתום שלוש שנים. התגמול המשתנה הנדחה, כולו או חלקו, יכול שיעשה בצורה של מניות ו/או מכשירים מבוססי מניות. מענק שנדחה ישתחרר רק אם במועד השחרור הבנק עומד ביעדי הלימות ההון. במקרה שלא, השחרור יידחה עד לעמידה ביעד.

בנוסף, לדירקטוריון הבנק שיקול דעת להפחית את סכום המענק השנתי המדיד, כולו או חלקו, לנושאי המשרה בבנק, כולם או חלקם. לגבי עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה - המנכ"ל הראשי רשאית להחליט, על פי שיקול דעתה, על הפחתת סכום המענק השנתי המשתנה (כולו או חלקו) לעובדים מרכזיים אלו.

<p>ה. תיאור הדרכים שבהן הבנק מתאים את התגמול כדי להתחשב בביצועים לטווח ארוך יותר</p> <p>ראה לעיל.</p>	<p>דיון במדיניות הבנק בהתייחס לדחייה והבשלה של תגמול משתנה, ואם החלק מהתגמול המשתנה שנדחה שונה בין עובדים שונים או בין קבוצות שונות של עובדים, תיאור הגורמים שקובעים את החלק האמור והחשיבות היחסית שלהם.</p>
<p>נוסף על האמור לעיל, על עובד מרכזי להחזיר לבנק סכומים ששולמו לו בהתאם למדיניות התגמול, אם שולמו לו על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של הבנק (באופן ובדרך שייקבעו על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון).</p> <p>כמו כן, עובד מרכזי, יכול שיידרש, במקרים המתאימים, להשיב תגמולים משתנים ששולמו לו. תגמולים משתנים הינם ברי השבה לתקופה של עד 5 שנים ממועד הענקתם (ולגבי נושאי משרה - עד 7 שנים, במקרים מסוימים).</p>	<p>דיון במדיניות ובקריטריונים של הבנק להתאמת תגמול נדחה לפני ההבשלה וכן לאחר ההבשלה באמצעות הסדר החזר תגמול (clawback)</p>
<p>ו. תיאור צורות שונות של תגמול משתנה בהן משתמש הבנק והשיקולים לשימוש בצורות שונות כאמור</p>	
<p>מדיניות התגמול קובעת, בהתאם להוראה 301A, כי היחס המירבי בין התגמול הקבוע לבין התגמול המשתנה בשנה קלנדארית לכל אחד מהעובדים המרכזיים בנפרד, לא יעלה, בכל מקרה, על 100% מהתגמול הקבוע של אותו עובד מרכזי באותה שנה קלנדארית.</p> <p>יצוין, כי המענק השנתי המשתנה מוגבל בתקרה של עד 6 משכורות חודשיות, כאשר במקרים חריגים יכול שיוענק לעובד מרכזי מענק מיוחד של עד משכורת חודשית אחת.</p>	<p>דיון ביחסים הנחשבים להולמים בין התגמול המשתנה המירבי לבין התגמול הקבוע, שנקבעו על ידי הבנק בהתאם לסעיף 13 להוראה 301A.</p>
<p>התגמול המשתנה המירבי אינו יכול לעלות על שיעור של 100% מהתגמול הקבוע.</p>	<p>במצבים חריגים בהם הבנק קבע שהתגמול המשתנה המירבי יכול להגיע עד ליותר מ-100% מהתגמול הקבוע - פירוט היחסים שנקבעו, הסיבות לקביעת יחסים כאמור, העובדים המושפעים, תפקידם וההשפעה על הבנק.</p>
<p>כאמור לעיל, במקרה בו המענק השנתי המשתנה לעובד מרכזי בגין השנה הנמדדת עולה על 40% מהתגמול הקבוע - 50% מהמענק השנתי המשתנה משולם במזומן ו-50% נדחה על פני שלוש שנים. חלק מענק נדחה זה, כולו או חלקו, יכול שיעשה בצורה של מניות ו/או מכשירים מבוססי מניות.</p>	<p>סקירת הצורות השונות של התגמול המשתנה (לדוגמא מזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורות אחרות).</p>
<p>ההוראה במדיניות התגמול לפיה תגמול משתנה שנדחה, יכול שישולם באמצעות מניות ו/או מכשירים מבוססי מניות חלה לגבי נושאי משרה ועובדים מרכזיים אחרים בלבד (ואינה חלה לגבי יתר עובדי הבנק, שאינם עובדים מרכזיים).</p>	<p>דיון על השימוש בצורות שונות של תגמול משתנה, וכן, אם התמהיל של הצורות השונות של תגמול משתנה שונה בין עובדים שונים או בין קבוצות שונות של עובדים, תיאור הגורמים שקובעים את התמהיל והחשיבות היחסית שלהם.</p>

גילוי כמותי

<p>ועדת התגמול של הדירקטוריון קיימה 7 ישיבות בשנת 2017. סך התגמול ששולם לחברי ועדת התגמול בגין ישיבות ועדת התגמול בשנת 2017 הינו 172,639 ש"ח.</p>	<p>מספר הפגישות שנערכו על ידי הגוף העיקרי המפקח על נושא התגמול במהלך שנת הדיווח והתגמול ששולם לחבריו בגין שנת הדיווח.</p>
<p>נושאי משרה: בשנת 2017 שולם מענק שנתי משתנה ל-20 נושאי משרה בבנק (בגין שנת 2016). עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: בשנת 2017 שולם מענק שנתי משתנה ל-102 עובדים מרכזיים בבנק (בגין שנת 2016).</p>	<p>מספר העובדים שקיבלו תגמול משתנה במהלך שנת הדיווח.</p>
<p>נושאי משרה: בשנת 2017 (בגין שנת 2016) הוענק מענק שנתי קבוע בסך כולל של כ-0.64 מיליון ש"ח, המהווה חלק מהתגמול הקבוע של נושאי המשרה הנ"ל. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: בשנת 2017 (בגין שנת 2016) הוענק מענק שנתי קבוע בסך כולל של כ-1 מיליון ש"ח, המהווה חלק מהתגמול הקבוע של העובדים המרכזיים הנ"ל.</p>	<p>מספר וסך כל הבונוסים המובטחים שהוענקו במהלך שנת הדיווח.</p>
<p>נושאי משרה: בשנת 2017 שולמו סכומים בגין מענקי חתימה ל-4 נושאי משרה בבנק, בסך כולל של כ-1.3 מיליון ש"ח. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: בשנת 2017 הוענק תשלום בגין מענק חתימה לעובד מרכזי אחד בבנק, בסך כולל של כ-0.3 מיליון ש"ח.</p>	<p>מספר וסך כל המענקים בעת החתימה שהוענקו במהלך שנת הדיווח.</p>
<p>נושאי משרה: בשנת 2017 שולמו פיצויי פיטורין (השלמה) לנושא משרה אחד בסך כולל של כ-0.6 מיליון ש"ח. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: בשנת 2017 שולמו פיצויי פיטורין ל-3 עובדים מרכזיים (שאינם נושאי משרה) בסך כולל של כ-4.5 מיליון ש"ח. האמור לעיל אינו כולל נושאי משרה ועובדים מרכזיים אחרים אשר בחרו לקבל פנסיה תקציבית ו/או פנסיית ביניים מהבנק בהתאם לקבוע בהסכם העבודה האישי בינם לבין הבנק.</p>	<p>מספר וסך כל תשלומי הפיצויים ששולמו במהלך שנת הדיווח.</p>
<p>נושאי משרה: התגמול השנתי הנדחה שטרם שולם לנושאי המשרה עומד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 על 1,204,735 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: קיימת יתרת תגמול נדחה בסך של 1.62 מיליון ש"ח שטרם שולם.</p>	<p>סך הכל יתרת התגמול הנדחה שטרם שולם (outstanding) תוך גילוי נפרד למזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורות אחרות.</p>

<p>נושאי משרה: התגמול השנתי הנדחה שניתן לנושאי המשרה בשנת 2017 הינו 523,270 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק, ו-27,138 יחידות מניה חסומות (Restricted Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: בשנת 2017 שולם תגמול נדחה בסך של 0.57 מיליון ש"ח לעובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה.</p>	<p>סך הכל תגמול נדחה ששולם בשנת הדיווח.</p>
<p>ראה טבלה.</p>	<p>פירוט נוסף של סכום התגמול בגין שנת הדיווח, תוך הבחנה בין קבוע ומשתנה, נדחה ולא נדחה, צורות שונות שנעשה בהן שימוש (מזומן, מניות, מכשירים מבוססי מניות וצורת אחרות).</p>
<p>נושאי משרה: 1,204,735 יחידות מניה חסומות תלויות ביצוע (Performance Share Units) המהוות זכות נדחית ומותנית לקבלת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של הבנק. עובדים מרכזיים שאינם נושאי משרה: לא רלוונטי.</p>	<p>הסכום הכולל שטרם שולם של יתרת התגמול נדחה והתגמול המוחזק, שחשוף להתאמות בדיעבד, מפורשות ו/או משתמעות.</p>
<p>לא רלוונטי.</p>	<p>הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות מפורשות בלבד.</p>
<p>לא רלוונטי.</p>	<p>הסכום הכולל של הפחתות במהלך שנת הדיווח עקב התאמות משתמעות בדיעבד.</p>

טבלה 39 - תגמול נושאי משרה בכירים^(א,ב)

בגין שנת 2016		בגין שנת 2017	
נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה
במיליוני ש"ח			
תגמול קבוע			
-	30	-	34
• מבוסס מזומן			
-	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			
תגמול משתנה			
-	11	-	8
• מבוסס מזומן			
9	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			

(א) לא כולל דירקטורים, למעט יו"ר הדירקטוריון (בגין חלק משנת 2016).
 (ב) לעניין מענקי חתימה שניתנו בשנת 2017, ראה כמפורט בחלק הכמותי לעיל.

טבלה 40 - תגמול עובדים מרכזיים אחרים

בגין שנת 2016		בגין שנת 2017	
נדחה	לא נדחה	נדחה	לא נדחה
במיליוני ש"ח			
תגמול קבוע			
-	91	-	90
• מבוסס מזומן			
-	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			
תגמול משתנה			
1	34	-	32
• מבוסס מזומן ^(א)			
-	-	-	-
• מניות ומכשירים מבוססי מניות			
-	-	-	-
• אחרים			

(א) התגמול המשתנה בגין 2017 מבוסס על אומדן היות וסכומי המענקים טרם נקבעו ושולמו, התגמול המשתנה בגין 2016 עודכן בהתאם לתשלומים ששולמו בפועל.